

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ МИНИСТРЛІГІ

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-
техникалық университеті

Казамбаева А.М.,
Жумагалиева А.А.

**ИННОВАЦИЯЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТ ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЭКОНОМИКАҒА ӘСЕРІ**

МОНОГРАФИЯ

Орал 2015

УДК:330.342:005.344

ББК:65.011.151

К 14

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ МИНИСТРЛІГІ

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-
техникалық университеті

Казамбаева А.М., Жумағалиева А.А.

**ИННОВАЦИЯЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТ ЖӘНЕ ОНЫҢ
ЭКОНОМИКАҒА ӘСЕРІ**

МОНОГРАФИЯ

Орал 2015

УДК:330.342:005.344
ББК: 65.011.151
К 14

ҒЫЛЫМИ БАСПА

Университеттің Ғылыми-техникалық кеңесінде 30 қыркүйек 2015 жылы отырысында талқыланды, №1 хаттамасында тіркелген.

ҒЫЛЫМИ РЕДАКТОР

Тлесова А.Б., экон. ғыл. канд, доцент

Сын пікір берушілер: Тлесова А.Б., экон. ғыл. канд, доцент
Рустенова Э.А., экон. ғыл. канд., доцент

Казамбаева А.М., Жумагалиева А.А.

К 14 Инновациялық іс-әрекет және оның экономикаға әсері: монография / Казамбаева А.М., Жумагалиева А.А. / Орал: Жәңгір хан ат. Батыс-Қазақст. аграр.-техн. ун-т, 2015. – 100 б.

ISBN

Монографияда инновациялық қызметтің теориялық негізі, Қазақстан Республикасының инновациялық саясаты, инновациялық қызметтерді жүзеге асырудағы шетелдік тәжірибелері, Батыс Қазақстан облысының әлеуметтік-экономикалық жағдайы, инновациялық қызметтерінің қазіргі жағдайы, интеллектуалдық мүмкіндігі сипатталған. Сонымен қатар инновациялық бағыттардың Батыс Қазақстан облысындағы жетілдіру формасы және Қазақстан Республикасының инновациялық стратегиясы талданған.

ISBN

**УДК:330.342:005.344
ББК: 65.011.151**

© А.М.Казамбаева, А.А. Жумагалиева, 2015

© РМК «Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті», 2015

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	5
1. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ САЯСАТ	
1.1 Инновациялық қызметтің теориялық негізі	6
1.2 Қазақстан Республикасының инновациялық саясаты	14
1.3 Инновациялық қызметтерді жүзеге асырудағы шетелдік тәжірибелері	23
2. БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕРІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ	
2.1 Батыс Қазақстан облысының әлеуметтік-экономикалық жағдайы	33
2.2 Батыс Қазақстан облысының инновациялық қызметтерінің қазіргі жағдайы	44
2.3 Батыс Қазақстан облысының интеллектуалдық мүмкіндігі	53
3. ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕРДІ ЖЕТІЛДІРУ БАҒЫТТАРЫ	
3.1 Инновациялық бағыттардың Батыс Қазақстан облысындағы жетілдіру формасы	61
3.2 Батыс Қазақстан облысындағы инновациялық қызметтерді жетілдірудің негізгі бағыттары	76
3.3 Қазақстан Республикасының инновациялық стратегиясы	83
ҚОРЫТЫНДЫ	94
ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ	96

КІРІСПЕ

Тәуелсіз мемлекетіміздің дамуына бағытталған «Қазақстан-2050» стратегиясы және 2015 жылға дейінгі арналған индустриялық-инновациялық даму стратегиялық жоспарына сәйкес ілгері дамып, бүкіл әлемдік қауымдастық алдында беделі өсіп келеді. Қазақстан экономикасының қазіргі таңдағы стратегиясының мақсаты-инновациялар негізінде бәсекеге қабілетті индустриялық кешенді қалыптастыру.

Нарықтық экономика жағдайында инновациялық қызметтерді қолдай отырып, инновациялық дамудағы мәселелерді шешуде даму стратегияларын таңдау маңызды рөл атқарады. Қазіргі жаһандану кезеңінде жақсы өнім шығару жеткіліксіз, сонымен қатар соңғы жаңа технологиялармен жаңаруларды енгізу, нарықты және бәсекелестерді қадағалай отырып, үнемі жаңашылдыққа ұмтылуды талап етеді.

Ел инновациялық қызметті дамыту арқылы ғана әлемдік нарықта көш бастап, өз үлесін арттыра алады, оның ішінде аймақтардың алар орны ерекше екені белгілі. Бәсекеге қабілеттілікті арттыру факторлары жүйесіндегі инновациялық даму үлгісінде көрсеткіштер бір-бірімен тізбекті байланыста. Қазақстандық ғалымдардың пайымдауынша елдің бәсекеге қабілеттілігі түсінігі қазіргі таңда өте ауқымды. Осы ұғымда экономикалық, табиғи-климаттық, географиялық, әлеуметтік, экологиялық және басқа да ерекшеліктер орын алған. Табиғи байлықтың болуы елдің экономикалық дамуына септігін тигізіп, бәсекелік қатынастарда артықшылық ретінде саналуы мүмкін, бірақ өздігінен елдің экономикалық өсуі мен халқының әлауқат жағдайын анықтай алмайды. Қазақ ғалымдары да бұл іске өз үлестерін қосуда.

Инновациялық дамуды басқаруды реттеу, талдау мен бағалауда жаңа теориялық және тәжірибелік ықпалды дайындаудың маңыздылығы осы монографияда сипатталған. Сонымен бірге, инновациялық дамудың қажеттілігі және осы саладағы қарама-қайшылықты мәселелерді шешудің көкейтестілігі зерттеу және Батыс Қазақстан облысының инновациялық дамуы монографияға негіз болған.

Өңірлердің тұрақты дамуы ел экономикасындағы орны ерекше. Сондықтан Батыс Қазақстан облысының инновациялық дамуы қазіргі кездегі өзекті мәселесі болып қала бермек.

1. ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ САЯСАТ

1.1. Инновациялық қызметтің теориялық негізі

Экономика ғылымы инновацияны жекелеген мемлекеттердің ғана емес, тұтас жаһандық экономиканың дамуын айқындайтын аса маңызды элементердің бірі ретінде қабылдайды. Бұл ең алдымен «инновация» ұғымын нақты түсуді талап етеді.

«Инновация» деген сөз – латынның «novus» жаңалық және «in» енгізу деген сөзінен шыққан, ал оның қазақша аудармасы «жаңалық, жаңару, өзгеру» деген мағынаны білдіреді. Қазақстан Республикасының «Инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау туралы» Заңында «инновация» терминіне: «...экономикалық тиімділікті арттыру мақсатында, экологиялық қауіпсіздікті ескере отырып, жаңа немесе жетілдірілген өндірістер, технологиялар, тауарлар, жұмыстар мен қызметтер, техникалық, өндірістік, әкімшілік, коммерциялық сипаттағы ұйымдастырушылық шешімдер, сондай-ақ өзге де қоғамдық пайдасы бар нәтиже түрінде іс жүзіне асырылған жеке және (немесе) заңды тұлғалар қызметінің нәтижесі», - деген анықтама берілген[1].

Әр замандағы өркениет – ол өзіне тән инновацияның көрінісі. Инновация терминінің даму эволюциясын қарастырсақ, XX ғасырдың 30-жылдары австриялық ғалым Йозеф Шумпетер экономика ғылымына инновация терминін енгізді, оның айтуы бойынша инновация дегеніміз –жаңа тұтыну тауарларын, жаңа өндіріс және тасымалдау құралдарын, нарықтар мен өнеркәсіптегі ұйымдастыру нысандарын енгізу мен пайдалану мақсатындағы өзгеріс. Инновация –тек жаңаны енгізу ғана емес, ол – өндірістің жаңа қызметі[2].

«Инновация» терминіне талдау жүргізсек, латын тілінен аударғанда novatio- жаңару, өзгеру дегенді білдіреді, ал novator – жаңартушы, яғни белгілі бір қызмет саласына жаңа әдістер, идея, прогрессивті қағидаттар, жаңалық жасап енгізуші адам[3]. Сәйкесінше, ағылшын тілінен аударғанда innovate – жаңалық енгізу, жаңалық жасау және өзгеріс жасау мағынасын берсе, жалпы innovator сөзінің ағылшын тілінен аудармасы – жаңа технологияны қолданатын, жаңа өнім құрастыратын фирма дегенді білдіреді[4].

Инновация – ол жаңалыққа қабілетті болып, нарықтың сұранысын қанағаттандырып, инноваторға табыс әкелуі керек.

Э.Уткин инновация ұғымын «өндіріске енгізілген объект» ретінде жобалады. Б.Сантоның пікірінше: «Инновация - жоғары сапалы технология мен өнертабыс игілігі және идеяны тәжірибелік қолдану жолымен құрылатын техникалық-қоғамдық-экономикалық үдеріс». Р.Смит инновацияны анықталған экономикалық не әлеуметтік модельде ұйымдастырылған ресурстардың және технологиялардың, жабдықтардың үйлесімді құрылымы ретінде таниды.

А.С.Кулагин терминге келесідей анықтама берген: «жаңа немесе жетілдірілген өнім (тауар, жұмыс, қызмет көрсету), оны өндіру немесе қолдану тәсілі, өнімнің тұтынушылық қасиетін жоғарылататын немесе табыс көзін құрайтын, экономикалық тиімділікті қамтамасыз ететін, өнімді жетілдіруде және өндіріс, ұйымдастыру саласындағы жаңашыл жаңартпа, жаңалық»[5].

Кесте 1.1. Инновация термині мен қатар новация терминінің талдануы

Инновация (жаңалық)	Новация (жаңартпа)
Өнімді немесе қызметті жетілдіру немесе жаңа өнім түріндегі жүзеге асырудан алынған инновациялық қызметтің нәтижесі	Бұрын болмаған жаңару: жаңа көрініс, жаңа ашылым, өнертабыс, қоғамдық қажеттілікті қанағаттандыратын жаңа әдіс
Инноватор- жаңалықты тұтынушының қолдануына жеткізуші тұлға.	Новатор- жаңалық ашқан немесе белгілі бір аумаққа жаңа идеялар енгізген адам

Оксфордтық түсіндірме сөздікте «инновация» ұғымы құрастыру, өндіру, тауар өткізу арқылы бәсекелестер алдында артықшылыққа ие бола алатын кез-келген жаңа тәсіл деп түсініктеме берілген.

Басқару теориясы тұрғысынан инновация дегеніміз ішкі ресурстарды тиімді қолдануға алып келетін және сыртқы ортаның өзгеруіндегі жүйеге бейімделу реакциясы, ұйымның негізгі стратегиялық мақсатына жетуге қызмет атқарады. Сонымен қатар ұйымның нарықтағы бағасының өсуіне себепкер болып, табыс көлемін барынша көбейіп, әл-ауқатын жақсартады.

Инновация – бұл зияткерлік (ғылыми-техникалық) қызмет үдерісі мен оның нәтижесін қызметті жетілдіруге бағыттап қолдану.

Инновация бұл бірнеше ғылымдардың қарастыратын объектісіне айналды. Философтар, инновацияны зерттей келе жаңа білім мен қарама-қайшы шешім дегенді алға тартады. Э.Тоффлер барлық өмір соңғы кезде инновациялық сипатта дағдылануда деп атап көрсетті. «Тек жаңару жолындағылар ғана бәсекеге қабілетті»[6]- бұл экономика заңы.

Техникалық ғылымдарда технологиялық өзгеріске басты назар аударылады. Экономика ғылымында жаңалықты енгізу үдерісін ғана көрсетпей, оның жаңартпаны кең көлемді рентабелді пайдалануын да сипаттайды. Сонымен, инновация - жаңа немесе жетілдірілген өнім (жұмыс, қызмет көрсету), жаңа немесе жетілдірілген технологиялық процесс түрінде іске асырылатын қоғамның әртүрлі саласында өндірістің және қоғамды басқарудың әртүрлі салаларына прогрессивті ықпал ететін ұйымдық-техникалық, қаржы-экономикалық және басқа да шешімдерден құралған қызметтің нәтижесі.

Инновацияларды айқындайтын ортасына байланысты ғылыми-техникалық, ұйымдасушылық-экономикалық, әлеуметті-мәдениеттік және мемлекеттік-құқықтық болып бөлінеді. Инновация ұғымы қоғамдағы кез-келген салада кездеседі. Сондықтан инновацияларды жіктеудің көп нұсқалылығын көрсетеді. Инновация терминін төмендегідей жіктеу ұсынылады:

Инновациялық қызметтің дамуы ең алдымен, ғылыми – техникалық ақпараттанумен өзара байланысты, сондықтан кез – келген ғылыми зерттеу орталықтарында, мекемеде, оқу орындарында ақпараттық – технологиялық орталықтар жұмыс істеуі керек. Инновациялық қызмет негізінде ғылыми – техникалық прогресс жатыр. Ғылым мен техника адам өмірінің дамуымен қатар жүреді. Елімізде осы мәселені өркендету мен дамыту барысында көптеген заңдық–құқықтық актілерге қол қойылды.

Сонымен қатар, таралу ауқымына бойынша жаһандық, ұлттық, аймақтық, салалық және жергілікті (кәсіпорын, компания) инновациялар болады.

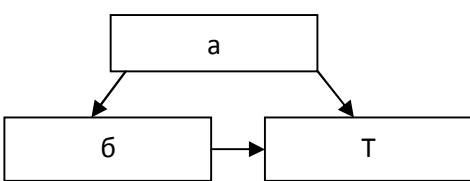
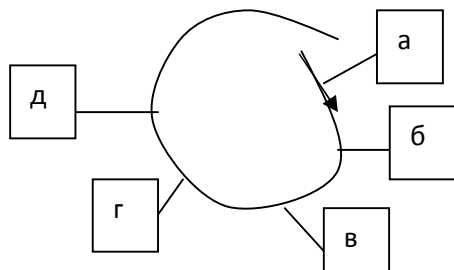
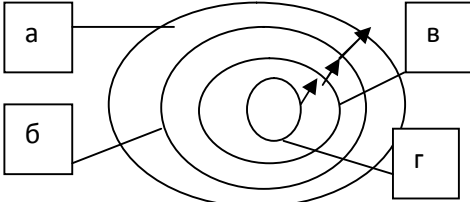
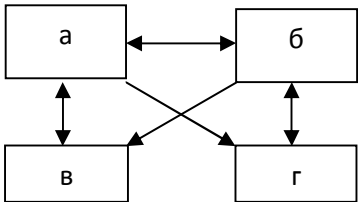
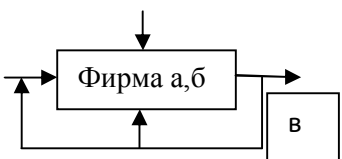
Өзгеру түріне байланысты эволюциялық және радикалды инновациялар болып ажыратылады.

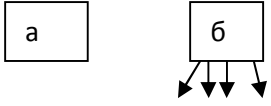
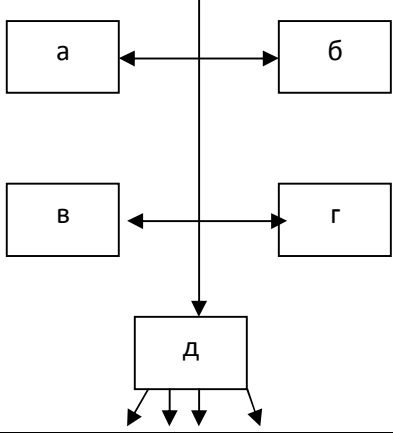
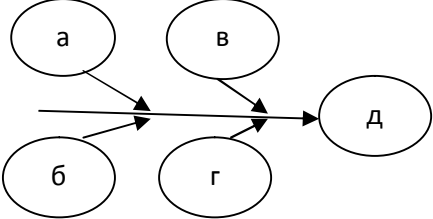
Инновация – өнім – нарыққа жаңа ұстанымды немесе жетілдірілген өнім, тауар ретіндегі ұсынылған жаңалық. Көбінесе

жаңа өнімді енгізу жаңа нарықтың құрылуы немесе игерілуімен қатысты болады.

Инновация – үдеріс – өнімдегі өндірудегі шығындарды төмендететін техникалық, өндірістік және басқарушылық жетілдіру болып табылады.

Кесте 1.2. Инновация терминін жіктеу

Жіктелуі	Инновация түрлері	Жіктеу сызбасы
Жаңашылдық деңгейі бойынша	а).радикальдық (өнертабыстарды патенттеу,ашылуларды енгізу) б).қарапайым (ноу-хау, өнертабыстық ұсыныс және т.б.)	 Т-тауар (өнім, қызмет түрі)
Инновация енгізілетін тауардың өміршеңдік циклының кезеңдері бойынша	а).стратегиялық маркетинг кезеңінде енгізілген б).ҒТЖТҚЖ в).өндірісті ұйымдастырушылық-технологиялық дайындау г).өндіріс д).қызмет көрсету	
Жаңалық ауқымы бойынша	а).әлемдік (ашылым, өнертабыс, патент) б).елдегі жаңалық в).саладағы жаңалық г).фирмадағы жаңалық	
Жаңалық енгізілетін салалары бойынша	а).ғылым ортасында құралған(енгізілген) б).білім беру ортасында в).әлеуметтік орта (өнер, мәдениет, денсаулық сақтау және т.б.) г).материал өндіру	
Жаңалық қолдану ортасы бойынша	а).ішкі қолданыста (фирма ішінде) б).фирманы қорландыруда в).сатылымға	

Жалғасы		
Жаңалық қолдану жиелігі бойынша	а).бір жолғы б).қайталанатын	
Жаңалық түрі бойынша	а).ашылым, өнертабыс, патенттер б).өнертабыстық ұсыныс в).ноу-хау г).сауда белгісі, сауда маркасы, төсбелгілер д).технологикалық, өндірістік және басқару үдерістері, құрылымы, құрамы, әдістерінен жаңа құжаттар	
Енгізу қорытындысын алынған әсеріне бойынша	а). ғылыми-техникалық б).әлеуметтік в).экологиялық г).экономикалық (коммерциялық) д).интегралды	

Инновация- үдеріс нарықта қажет болса инновация-өнімге айнала алады. Сонымен қатар кәсіпорынның сыртында қызмет көрсету (компьютерлерді бағдарламалық қамтамасыз ету) үдерісін пайдаланумен байланысты инновация- қызмет көрсетуді ерекше көрсетуге болады.

Инновация және инновациялық қызмет дәстүрлі түрде ғылыми-техникалық ілгерілеудің (оны құраушылардың жоғары технологиялылығы) бағыты және ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерді тәжірибеге енгізуге қатысты үдеріс ретінде түсіндіріледі. Дегенмен «инновация» ұғымының мағынасы мен мазмұны аса ауқымды. Инновация ортасы ғылыми-техникалық әзірлемелер мен өнертабыстарды тәжірибеде пайдалануды ғана емес, өнімдегі, үдерістегі, маркетинг пен ұйымдастырудағы өзгерістерді де қамтиды [8]. Инновация әлеуметтік қажеттілікті қанағаттандырудағы жаңа қызметтер мен жаңа тәсілдер, технологиялық үдерістер, жетілдірілген өнім немесе жаңадан іске асырылған қызмет нәтижесі түрінде өзгерістің айқын факторы ретінде көрсетеді.

«Инновациялық қызмет» ұғымы Кеңес әдебиеттері мен тәжірибеде 1980 жылдардың соңында пайда болды Ғылыми-техникалық прогрестің негізінде үдемелі техника мен технологияны құруға бағытталған, ғылыми-техникалық үдеріс және ұйымдастырушылық-экономикалық қызмет дегенді білдірген. Инновациялық қызмет кез келген қоғамдық ортада экономика саласынан бастап саясат, білім беру, мәдениет салаларында жүзеге асырылады.

Инновациялық қызмет ұғымына көптеген анықтамалар беріледі. Оны инновацияға жеткізетін ғылыми, техникалық, ұйымдық, қаржылық, коммерциялық шаралар кешені ретінде қарастыруға болады. Қызмет қоғамда кеңінен талап етілетін нәтижені алуда жаңа білім, технология, әдіс-тәсілдер енгізгенде ғана инновациялық болып табылады. Инновациялық қызмет жүйелік сипатта болады, яғни ол жүйені қоғам мен қызметтің субъектілері құрайды.

Инновациялық қызмет тәуекел мен белгісіздіктің жоғары деңгейімен, қорытындыларды болжаудың қиындылығымен сипатталады.

Инновациялық қызмет - нәтижелері экономикалық өсу мен бәсекелестік қабілеттілігі үшін пайдаланылатын, өндірістің және қоғамды басқарудың әртүрлі салаларына жаңа идеяларды, ғылыми білімдерді, технологиялар мен өнім түрлерін енгізуге бағытталған қызмет[9].

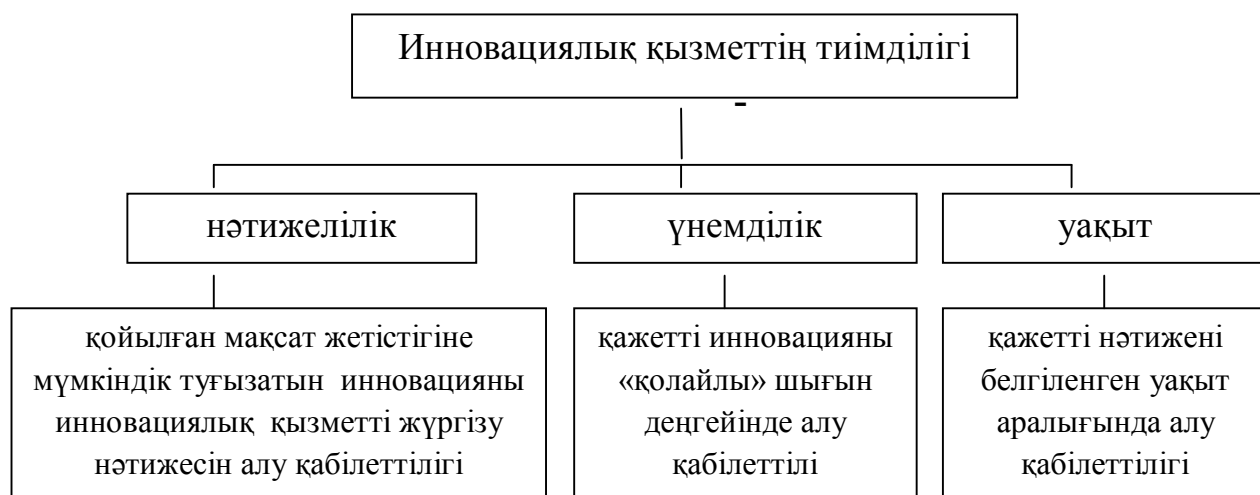
Инновациялық қызмет қарапайым өндірістік қызметтен айырмашылығы:

- инновацияны коммерциялағандағы үлкен тәуекел (50%); нақты нәтиженің болмауы орын алған жағдайда жұмыстың тоқтатылуы жөнінде шешім қабылдау үшін, инновация енгізгеннен кейінгі аралық кезеңдер бойынша үнемі қадағалануы;

- шығындалған ресурстар мен инвестиция көлемінің қорытындыларына байланысты анықтаудың қиындығы (бірінші кезеңде инновациялық өнімді енгізуден ешқандай табыс болмауы мүмкін, сосын табыстың кенет өсуі)[10].

Жоғарыда көрсетілген үш компоненттің бірігуі арқылы инновациялық үдерісті жеке салалары және жүзеге асырылып жатқан инновациялық қызмет бойынша толық тиімділікті сипаттайды.

Инновациялық қызметтің тиімділігі келесі өлшемдер арқылы анықталады. (1-сызба).

1-сызба. Иновациялық қызметтің тиімділігі өлшемдері

Иновациялық қызмет түрлері төмендегідей ажыратылады:

1) қоғамды ұйымдастыру - басқару саласына жаңа идеялар мен ғылыми білімдерді енгізу;

2) экономикалық айналымда іске асырылатын жаңа немесе жетілдірілген өнімді (жұмысты, қызмет көрсетуді), жаңа немесе жетілдірілген технологиялық процесті жасауға бағытталған ғылыми-зерттеу, жобалау, ізденіс, тәжірибе-конструкторлық және технологиялық жұмыстарды орындау мен оларға қызмет көрсету;

3) иновациялық тауарларды (жұмыстарды, қызмет көрсетулерді) өткізу нарығын ұйымдастыру;

4) өндірісті технологиялық қайта жарақтандыруды және дайындауды жүзеге асыру;

5) жаңа технологиялық процестерді, тауарларды (жұмыстарды, қызмет көрсетулерді) сертификаттау мен стандарттау мақсатында сынақтар өткізу;

6) бастапқы кезеңде иновациялық жоба өтемділігінің нормативтік мерзіміне жеткенге дейін жаңа немесе жетілдірілген өнім (жұмыс, қызмет көрсету) өндіру және жаңа немесе жетілдірілген технологияны қолдану;

7) иновациялық инфрақұрылымды құру мен дамыту;

8) иновациялық қызмет нәтижелерін насихаттау және иновацияларды тарату;

9) игеру және іске асыру мақсатында интеллектуалдық меншік объектілеріне (оның ішінде ашылмаған ғылыми, ғылыми-

техникалық және технологиялық ақпаратқа) құқықтарды қорғау, беру және иемдену;

10) Қазақстан Республикасының заңдарына сәйкес инновациялар жасауға бағытталған өзге де қызмет түрлері жатады [12].

Кесте 1.3. Инновациялық процестің кезеңдері бойынша бағалау және өлшеу

Кезеңнің аты	Аралық нәтижелердің түрі	Нәтижелердің сандық өлшеуі	Бағалау субъектісі
Инновация Өнім (қызмет) идеясы	өңделген идея мен ұсынысты сипаттайтын хаттама	идеялар саны, альтернативалар	Техника бойынша эксперттер
Зерттеулер, өңдеулер	құрылымдар, прототиптер, экспериментальды қондырғылар	Өндірістіліктің өсімі, ресурс шығынының төмендеуі, техниканы дамыту	Техника бойынша эксперттер
Жаңалық ашу	Патенттер, жариялымдар, сыйақы	Аталған нәтижелердің саны	Ғылыми қызметкерлер
Инвестициялар, шығару, маркетинг	Нарықтық өнімдер, жүзеге асырылатын технологиялар	Техникалық-экономикалық жақсарулардың толық сипаттамасы	Маркетинг бойынша менеджерлер, инженерлер
Инновацияларды нарыққа шығару	Айналым, шығындарды үнемдеу, табыс	Ақша құралдарының абсолютті соммасы, индекстер, уақыт бойынша салыстыру	Маркетинг, өндіріс бөлімдері, тексерушілер, сала бойынша эксперттер, банкирлер
Ағымдық сауда немесе қолдану	Нарық, шығын, табыстар үлесінің өзгеруі	көлемі, бағалы қағаздар курсының өсімі	

Инновациялық қызметтердің әсерлерін өлшеу концепциясы инновациялық үдерістердің кезеңдерін толық реттілікпен қамтуына негізделген. Инновациялық үдерістердің сатылап орындалуынан оң нәтижелерге қол жеткізуге болады, ал алынған нәтижелер басқарушылық шешім қабылдау үшін қолданылады. Кезеңнің аты, аралық нәтижелердің түрлері, сандық өлшеуіш, бағалау субъектілері жоғарыдағы кестеде көрсетілген. Инновациялық қызметтің мамандандырылған субъектілері технологиялық бизнес-инкубатор, технологиялық парк, инновациялық қор болып табылады.

Инновациялық қызметтерді жүзеге асырудың әлеуметтік нәтижелері ретінде жаңа жұмыс орындарының пайда болуы және көбеюі, жұмыс жағдайын жақсартуды, жаңа басқару әдістерін енгізу арқылы ұжым арасында адамдық қатынастарды жасау болып табылады.

Инновациялық қызмет — нарыққа енгізілген идея-инновацияның жаңа жетілдірілген өнімге ауысуымен байланысты қызмет түрі болып табылады. Инновациялық қызмет ғылыми, техникалық, ұйымдық, қаржылық, коммерциялық шаралардың барлық кешенін қарастыруымен ерекшеленеді.

Инновациялық қызметтің негізгі түрлері ерекшеленеді: инструментальды даярлау және өндірісті ұйымдастыру, өндірісті жүргізу және өндіріс алдындағы өңдеулер, технологиялық процестер мен өнімнің өзгеруін, жаңа технологияларды қолдану негізінде мамандарды қайта даярлауды, жаңа өнімдердің маркетингін, технологиялардың патент, лицензия, ноу-хау, сауда маркалары, модельдерінің конструкциясы түрінде алуды, инновацияларды енгізілуімен байланысты машиналар мен құрал-жабдықтарды сатып алуды, өңдеуге қажетті өндірістік жобалауды және жаңа тауарлар мен қызметтерді, басқару құрылымын қайта ұйымдастыруды қамтиды. Инновациялық қызмет ғылыми және техникалық, технологиялық идеялардың жүзеге асырылуымен, нарықтың сұранысына сәйкес нақты өнім мен технологиялардың өңдеулерімен байланысты болып келеді. Нарықтық экономика жағдайында инновациялық қызметті басқару механизмінің экономикалық жетілдіруді қалыптастырудың негізгі шарты ол — инновациялық кәсіпкерліктің дамуы болып саналады. Негізінен инновациялық қызмет жаңа шаруашылық аймақтық құрылымдарды дамытуға көмектеседі.

1.2. Қазақстан Республикасының инновациялық саясаты

Нарықтық экономикада елдің бәсекеге қабілеттілігін арттырып және экономикасы тұрақты даму жолына түсу үшін сол елдегі инновациялық қызмет және ғылым мен технология маңызды факторлардың бірі болып саналады.

Ұлттық экономиканың бәсекеге қабілеттілігінің көрсеткіштерін теориялық негізде өлшеу үшін Әлемдік экономикалық форумда айтылғандай 3 кезеңмен қарастырылады [14].

1. Факторлық
2. Инвестициялық
3. Инновациялық

Факторлық кезеңдегі мемлекеттердің макроэкономикалық тұрақтылығы өндірістік факторларға ғана негізделген. Жер ресурстары, мамандандырылмаған еңбек және шикізат қоры бар даму деңгейі төмен елдер.

Инвестициялық кезеңдегі мемлекеттер ішкі өндіріс - өнеркәсіпте әлемдік жаңа технологияларды қолдана отырып, бәсекеге қабілетті бола алады, бірақ бұл кезеңдегі мемлекеттер тікелей шетел инвестициясына арқа сүйеіп дамушы елдер болып табылады.

Инновациялық кезең елдері - технологиялық импорттау және технологияларды жасау, өңдеу кезеңінен өткен көш бастаушы дамушы мемлекеттер және дамығын елдер.

Инновациялық даму жолын таңдап, инновациялық қызметті жақсарту арқылы ғана көш бастаушы дамыған елге айналуға болады.

Инновациялық дамуды анықтайтын факторлар:

- нарықтық жағдаят және бәсекелестік (сыртқы және ішкі нарықта);

- орта (ғылым және техника дамуының деңгейі, заңдық-нормативтік база, саяси және экономикалық тұрақтылық);

- кадрлар (ғалымдар, мамандар, кәсіпкерлер, менеджерлер, саяси қайраткерлер, мемлекеттік қызметкерлер);

- ресурстар (табиғи, өндірістік, қаржы, ғылыми-техникалық, технологиялық, инфрақұрылымдық) [15].

Инновацияның қозғаушысы болып қоғамның әр түрлі қызмет ортасында болып жатқан үзіліссіз өзгерістер танылады.

Мемлекеттік инновациялық саясат - инновациялық қызметті ынталандыру мен реттеуге негізделген мемлекеттің саяси, экономикалық және ұйымдастыру шаралар кешенін қамтитын әлеуметтік-экономикалық саясаттың құрамдас бөлігі.

Кез келген елдің экономикалық өсімінің және өмір сүру сапасының жоғарылауындағы қажетті шарт инновациялық белсенділік болып саналады. Инновациялық белсенділік өз кезегінде мемлекеттік экономикалық және ғылыми-техникалық әлеуетіне, ресурстары мен инновациялық саясатына және қоғамның рухани жағдайына байланысты болады.

Жаһандану уақытында еліміздің дамыған елдердің қатарына қосылуының негізгі көрсеткіші ретінде тұрақты даму жолына түскен, әл-ауқатты нық, жан-жақты бәсекеге қабілетті экономика танылады. Осы мақсаттағы жүргізіліп жатқан жұмыстар елдің инновациялық дамуына негізделген.

Кесте 1.4. Ғылыми, технологиялық және инновациялық саясаттың байланысы

Саясат атауы	Мақсаты	Құралдары
Ғылыми	Ғылыми білімді өндіру	Конкурстық гранттар, мемлекеттік институттар, салықтық жеңілдіктер, зияткерлік меншікті қорғау
Технологиялық	Салалық технологиялық бағыттың дамуы	Мемлекеттік сатып алу, кооперация, стандарттар, болжамдар, кадрлар
Инновациялық	Инновациялық белсенділіктің нәтижелері мен деңгейінің жоғарылауы	Бәсекелік саясат, корпоративтік заңнамалар, аймақтық және салалық кластерлер, тұтынушыларды қорғау, экологиялық қорғау, Форсайт

Инновациялық саясаттың басты мақсаты — отандық өнімдердің бәсекеге қабілетті болуын қамтамасыз ету арқылы еліміздің әл-ауқатын көтеру, сонымен қатар қоғамның экономикалық дамуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Сондықтан да жаһандық процесс туғызған инновациялық қызмет кез келген мемлекеттің даму тарихында ерекше орынға ие. Еліміздегі ішкі және сыртқы геосаяси және экономикалық жағдайдың тұрақтануы мен инновациялық қызметтің, ғылыми-техникалық саясаттың дамуын жүйелеуде жан-жақты жасалған саясаттың орны ерекше.

Мемлекеттің инновациялық саясаты Қазақстанның мемлекеттік саясатының құрамдас бөлігі болып табылады, себебі азаматтардың тұрмысы елдің әл-ауқатын қамтамасыз етеді.

Елдегі инновациялық даму 2010 жылға дейін Стратегиялық жоспар бойынша және Қазақстан Республикасының 2003-2015 жылдарға арналған Индустриялық-инновациялық дамуының стратегиясы, содан кейін Қазақстан Республикасының Ұлттық инновациялық жүйесінің қалыптасуы мен дамуының 2005-2015

жылдарға арналған бағдарламасынан көрініс тапты. Инновациялық қызметті құқықтық реттеу жұмыстары 2006 жылы қабылданған «Инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау туралы» Заңымен жүргізіледі.

Қазақстан Республикасы жылғы 19 наурыздағы Жарлығымен бекітілген Қазақстан Республикасының үдемелі индустриялық-инновациялық дамуының 2010-2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы инновациялық дамуға жаңа серпін берді. Қазақстан Республикасының инновацияларды дамыту және технологиялық жаңғыртуға жәрдемдесу жөніндегі 2010-2014 жылдарға арналған салалық бағдарлама және 2020 жылға дейінгі елдің ғылыми-технологиялық дамуының салааралық жоспар жасалынды. «Индустриялық-инновациялық қызметті мемлекеттің қолдау туралы» Заңында инновацияларды ынталандыру шаралары бекітілді [17].

2001-2012 жылдар аралығында ұлттық инновациялық жүйенің базалық элементтері «Технологиялық дамытуда ұлттық агенттік»АҚ, 8 аймақтық технопарктер, «Инновациялық технологиялар паркі» арнайы экономикалық зона, 15 коммерциялау кеңсесі, 4 отандық венчурлық қор құрылған болатын.

Бәсекеге қабілетті дамыған 30 елдің қатарына ену мақсатында жаңа технологиялар мен қызметтерді дамыту негізінде 2013 жылы Қазақстан Республикасының Президентінің жарлығымен бекітілген 2020 жылға дейінгі инновациялық дамыту Концепциясымен көптеген жұмыстар атқарылуда.

Қазіргі таңда жүзеге асырылып жатқан шаралардың арқасында елдің ғылыми-инновациялық дамуының көрсеткіштеріндегі оң өзгерістерден байқауға болады.

Елімізді инновациялық дамытуда жасалынып жатқан іс-шаралардың нәтижелерін жоғарыдағы суреттен байқауға болады. Инновациялық өнімдердің көлеміне есепті кезеңдегі әртүрлі технологиялық инновациялар негізінде өндірілген өнімде көлемі жатады. 2009 жылғы инновациялық өнім көлемімен салыстырғанда 2013 жылы бұл көрсеткіш 86%-ға артты. Бұл елдегі инновациялық дамудағы атқарылып жатқан жұмыстардың жетістігі болып танылады.

Елдің инновациялық-индустриялық дамуын қалыптастыру және экономиканың нақты, түпкі өнім өндіру секторын өркендету әрі әртараптандыру мақсатындағы стратегияның мақсаты тұрақты өсім

мен экономикалық тұрақтылықты сақтауға негізделген инновациялық даму жолымен жету болып табылады.

1-сурет. Республикасы бойынша инновациялық өнім көлемі, млн.тг

Инновациялық даму бұл ғылым мен технологиядағы жаңалықтарды өндіріспен байланыстыруға бағытталған экономикалық даму бағыты.

Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына 2014 жылдың 17 қаңтарындағы Жолдауында көрсетілгендей, отандық экономиканың дамуы жаңа технологияларды жасау мен оның дамуы, робототехника және нанотехникалар, болашақ қуатының ашылу мәселелерімен байланыстырды. Еліміздің алдында ғылыми базисті құру арқылы дамыған 30 мемлекеттің қатарынан көріну керектігі мақсат етіп қойылды[19].

Инновациялық саясат шикізаттық бағытпен ғана дамудан бас тартуға мүмкіндік беретін экономика салаларын әртараптандыру жолымен елді ұзақ мерзімді жоспарда тұрақты экономикалық дамуына қол жеткізуді көздейтін бірден-бір мемлекеттік саясаттың құрамдас бөлігі. Өңдеуші өнеркәсіпте және қызмет көрсету саласындағы бәсекеге лайықты, әлемдік стандарттарға сай өнімдер, қызметтер мемлекеттік инновациялық саясаттың басты нысанасы ретінде танылады.

Қазіргі таңда отандық инновациялық қызметтерді көбейтіп, инфрақұрылымды жетілдірудің тиімді тетіктерін қалыптастыруды

қажет етеді. Себебі, тек инновациялық инфрақұрылымы құрастырылып, қалыптасқан мемлекет қана инновациялық ортаның толыққанды қатысушысына айнала алады.

Инновациялық саясат ғылыми техникалық дамуды перспективалы инновациялық және өндірістік әлеуетті ұлғайтуға бағытталған, бәсекеге қабілеттілікті арттыруда өзіндік артықшылықтарды алуға жәрдемдесуі тиіс.

Инновациялық саясат жүргізуде дамудың негізгі бағыттарын айқындап алу керек. Республикадағы инновациялық дамудағы негізгі бағыттар 2 сызбада көрсетілген [20].

Мемлекеттегі жүзеге асырылып жатқан негізгі инновациялық қызметі төмендегі шараларды қамтуы тиіс:

- инновациялық іс-шаралардың экономикалық, құқықтық және ұйымдастырушылық негіздерін қалыптастыру;

- өндіріс тиімділігі жоғарылату және ішкі нарықтағы тауар өндірушілердің өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін технологиялық жаңалықтар енгізу арқылы арттыру;

- кәсіпкерлердің инновациялық белсенділігін көтеру және инновациялық іс-әрекеттерді жүргізуге бөлінген мемлекеттік қаржыларды тиімді қолдану;

- отандық инновациялық өнімдерді халықаралық нарықта өткізу және Республикадағы өнімнің экспорттық әлеуетін жоғарылату;

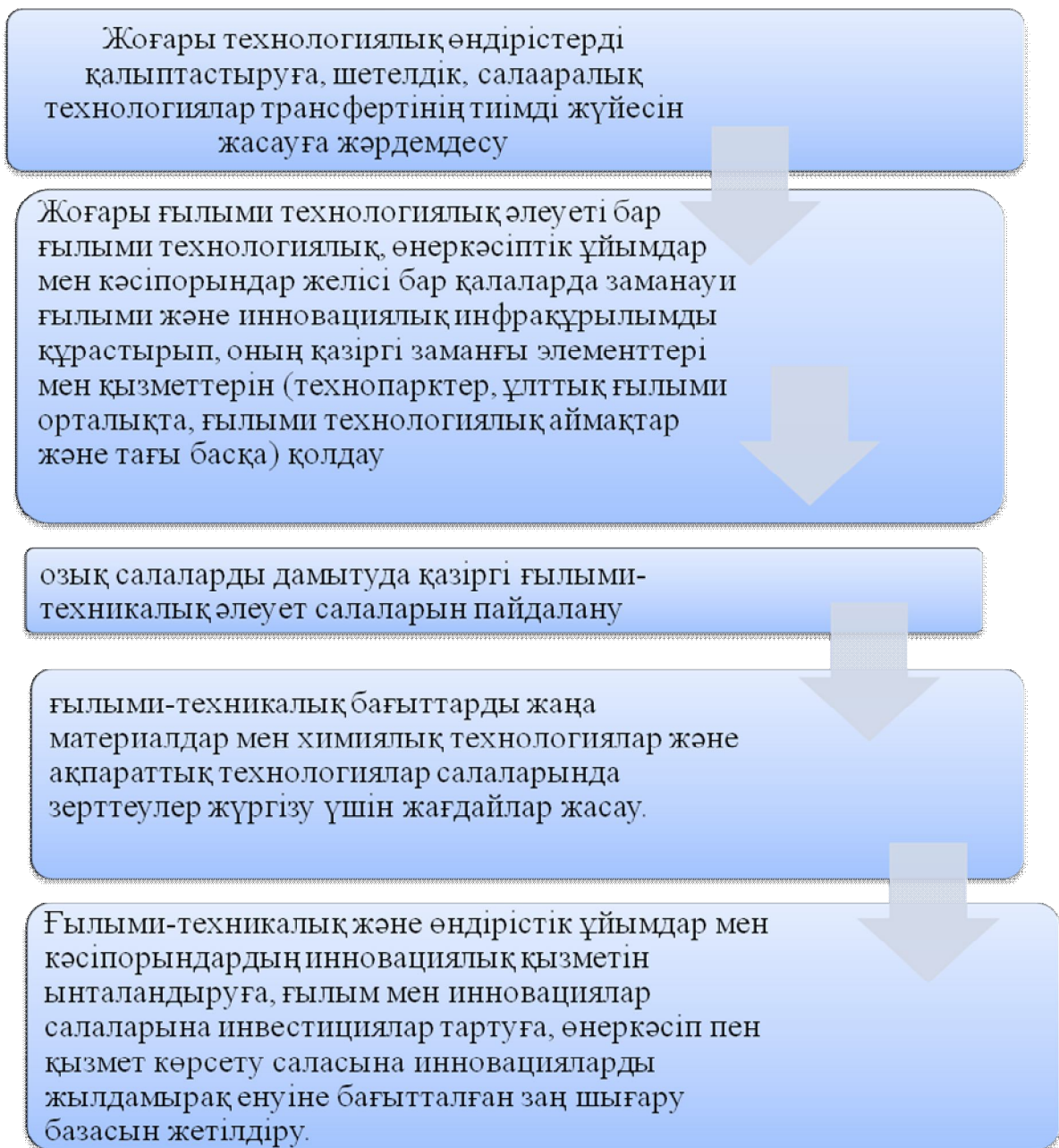
Инновациялық саясат жүргізілгеннен күтілетін оң нәтижелер қатары төмендегідей:

- ресурстарды ұтымды қолданып, өнімдердің тиімділігін арттыра отырып, бәсекелік артықшылықтың ерекше түрін қалыптастыру арқылы ұлттық экономиканы жетілдіру;

- халықтың әл-ауқатын, өмір сүру деңгейінің одан әрі жақсаруы.

- елде бәсекеге қабілетті инновациялық орта жасау арқылы инновациялық экономиканы қалыптастыру[21].

Инновациялық саясаттың жүзеге асуындағы белсенділігінің негізі қаржы мәселесіне жатыр. Экономикалық қажеттілікті анықтайтын нарықтық сұранысқа, бәсекелестік ортаның дамуына, ғылыми-техникалық әлеуеттің дамуы, тұрғындардың менталитеті, олардың білімі мен мәдени деңгейі және сыртқы экономикалық байланыстар болып табылады. Бұлардың әрқайсысы инновациялық үдерістерге тікелей немесе жанама түрде әсер етіп отырады.

2 –сызба. Инновациялық саясатты таңдаудағы негізгі бағыттар

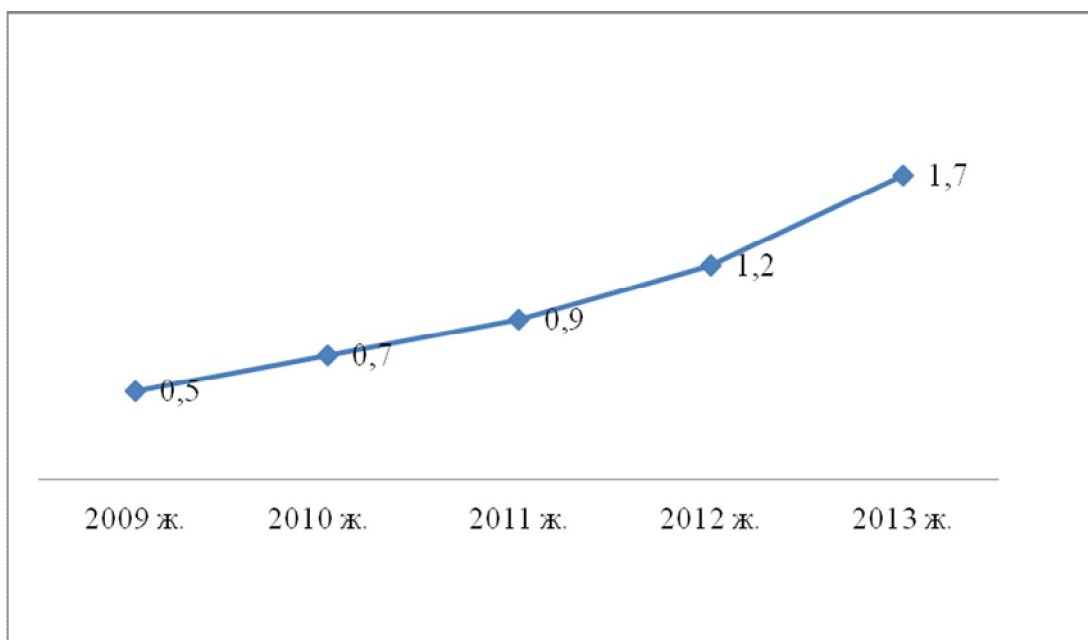
Қазақстанда инновациялық қызмет саласы бойынша экономикалық кеңістігінде елеулі өзгерістер орын алуда. Елдегі инновациялық қызметті жүргізу және қолдау мақсатында бірқатар заңдар қабылданып, Президент Жарлықтары мен қаулылар, сонымен қатар жыл сайынғы Президенттің халыққа Жолдауында да ерекше маңызға ие болды.

Сонымен қатар, инновациялық саясатты жүргізуде бірқатар нормативтік-құқықтық заңдар мен Жарлықтар, Үкімет қаулылары, әр

түрлі деңгейдегі стратегиялық бағдарламалар қабылданып, жұмыс жасауда.

- «Инновациялық қызмет туралы» Заң;
- «Инновациялық өндірістерді ғылыми-техникалық қамтамасыз етудің 2003—2015 жылдарға арналған» бағдарлама;
- «Инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау туралы» Заң;
- «Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі стратегиялық даму жоспары» Жарлығы;
- «2010-2014 жылдарға арналған индустриалды-инновациялық дамыту бойынша Мемлекеттік бағдарлама» Жарлығы;
- «2010-2014 жылдарға арналған индустрияландыру картасы туралы» Үкімет Қаулысы;
- «Қазақстан -2050: Бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Жолдауы;

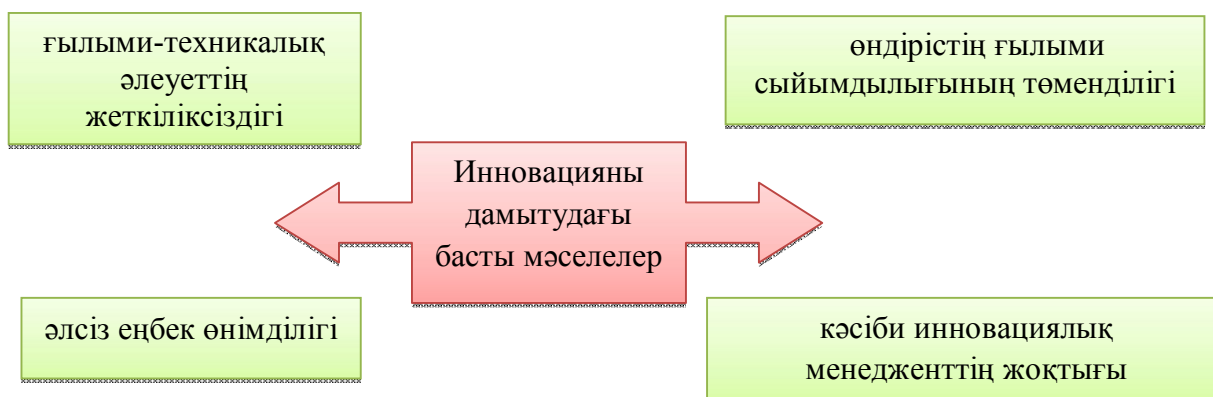
Елімізде инновациялық даму қолға алынғаннан бастап, инновациялық қызметті ұйымдастыру мен жүзеге асырудың механизмі қалыптысты.

2-сурет. Қазақстан Республикасы бойынша ЖІӨ-ге қатынасы бойынша өндірілген инновациялық өнімнің үлесі, %

Жоғарыдағы 2-суреттен ЖІӨ-ге қатынасы бойынша өндірілген инновациялық өнімнің үлесі 2009-2013 жылдар аралығында қарқынды өсуі байқалады. 2009 жылы 0,5%-ды құраса, 2013 жылы 1,7%-ды көрсетті. Бұл елдегі жүзеге асырылып жатқан инновациялық

саясаттағы инновацияның басымдылығын айқындай түседі. Қазақстанның инновациялық дамуында оң нәтижелермен қатар, өзіндік мәселелер де бар.

3- сызба. Елдегі инновацияны дамытудағы басты мәселелер

Қазақстандағы инновациялық жүйені дамытуды нақтылайтын және инновациялық саясаттағы ұстанымдарды жинақтайтын құжат - 2013 жылдың 4 маусымында Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі инновациялық даму Тұжырымдамасы қабылданды. Инновациялық дамуды қолдайтын тұжырымдама көшбасшы жобаларды жүзеге асыру арқылы елдің дамуына ықпалын тигізетін жеке-дара инновациялық бастамаларды дамытуға көшуді мақсат етті.

Сонымен қатар 2020 жылға қарай инновациялық белсенділік деңгейін 50%-ға дейін жоғарылату және ЖІӨ-дегі инновациялық өнім үлесін 2,5%-ға жеткізу, ҒЗТКЖ-ға жұмсалатын шығындар ЖІӨ-нің 2%-ға дейін арттыру мәселелері осы тұжырымдама қарастырылды. Осы тұжырымдаманы жүзеге асыру арқылы жоғары өңдеу өнімдерінің 4 есеге жоғарылататын нәтижеге қол жеткізуге болады [23].

Елдегі инновациялық дамуындағы үш бөліктен құралған фин моделі таңдалынып алынды. Осы модель төмендегі мәселелерді қамтиды. Олар:

- мемлекеттің дамуы инновациялық қағидаларға бағынуы
- инновациялық дамуда институционалды база құру және үйлесімділігінің жоғарғы деңгейде болуын қамтамасыз ету
- ғылыми орталықтар және бизнес арасында тиімді өзара әрекеттестікті қалыптастыру [24].

Инновациялық дамуды таңдау – бұрынғы даму жолдарын жаңарту, барлық салалар бойынша даму динамикасын өзгерту және ғылыми-техникалық бағытқа басымдылық беру мақсатында жұмыс істеу болып табылады. Инновациялық саясаттың негізгі мақсаты – отандық өнімдердің және отандық өндірістің бәсекеге қабілетті болуын қамтамасыз ету, сонымен қатар еліміздің әл-ауқатын жоғарылату және экономиканың тұрақты дамуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады.

1.3 Инновациялық қызметтерді жүзеге асырудағы шетелдік тәжірибелері

Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, елдегі әлеуметтік-экономикалық мәселелерді түпкілікті шешуде және оны жақсартуда білімге негізделген экономикалық және инновациялық дамудың баламасы жоқ екендігі байқалады. Экономиканың инновациялық дамуының мәні сыртқы сауда айналымы мен инвестиция, өндіріс көлемінің сапалы өсуіндегі басты факторы ретінде жаңа өнімдердің, қызмет көрсету мен технологиялық үдерістердің құрылуы және енгізілуімен, оның кең таралуындағы инновациялық қызметтің белсенділігімен сипатталады. Бірінші кезекте бұл экономика дамуы қозғалтқышы саналатын жоғары технология және ғылыми ортаға байланысты болады.

Инновациялық даму ішкі нарықтың сұранысын қанағаттаныра отырып, жаңа халықаралық нарықты жаулап алуға мүмкіндік беретін бәсекеге қабілетті өнім шығарылуы және кәсіпорынның бәсекеге қабілеттілігімен қоса, елдің бәсекеге қабілеттілігін анықтайды.

Елдің ұлттық қауіпсіздігі мен бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз етуде және инновациялық экономиканы құруда, ұлттық инновациялық жүйені дамытып, нығайтатын меншікті және бәсекеге қабілетті ғылыми білім мен инновацияны игеруге қолдануда маңызды зор.

Елдердің бәсекеге қабілеттілігі және олардың инновациялық белсенділігін бағалау мәселелерінің соңғы зерттеме талдаулары әлемдегі ұлттық бәсекеге қабілетті әлемдік рейтинг Growth Competitiveness Index (GCI) (World Economic Forum) (Global

Competitiveness Report) European Innovation Scoreboard (EIS) талдамаларынан байқауға болады [25].

Қазіргі таңда Қазақстанның жаһандық инновациялық даму жолын таңдауы қажетті құбылыс. Табиғи ресурстарды барлау және жылу-энергетикалық кешеннен тұратын салалар экономиканы дамытудың тірегі болуы мүмкін емес. Шикізаттық бағыттағы экономикалық даму уақыт өте келе жалпы ішкі өнім шамасын ғана емес, елдің технологиялық мүмкіншіліктерінен де арта қалдырады, демек бір жақты даму жолындағы ел жан-жақты дамыған елдердің қатарында болуы мүмкін емес.

Әлемдік экономика жағдайында Қазақстанның экономикалық басты мәселелері ретінде: шикізатқа бағыттылық, әлемдік экономикадағы әлсіз интеграция, мемлекет ішіндегі аймақаралық және салааралық әлсіз интеграция, ішкі нарықтағы тауарлар мен қызметтерге деген тұтынушы сұранысының аз болуы, өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымның дамымауы, кәсіпорындардың техникалық, техногиялық арта қалуы, ғылым мен өндіріс арасында байланыстың болмауы, ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-құрастырымдық жұмыстарға (ҒЗТҚЖ) аз шығындардың болуы[26].

Қазақстан Республикасының 2003-2015 жылдардағы индустриалдық-инновациялық дамуының мемлекеттік бағдарламасына сәйкес, қазіргі кезде отандық ғылымды қажетсінетін өндірістің дамуы, жаңа ғылымды қажетсінетін және ақпараттық технологияны жетілдіру мен өңдеу, республиканың ғылыми-техникалық әлеуетін және өнеркәсіптік дамуы мен сақталуының есебінен ұлттық экономикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету бәсекеге қабілетті өнім алуға бейімделуі өзекті болып табылады.

Бүгінгі таңда Қазақстан халықаралық стандарттарды енгізу және алдыңғы қатарлы шетелдік технологиялар негізінде нақты трансфертті қамтамасыз ету, ғылым мен өндіріс арасындағы алшақтықты жою, өңдеуші өнеркәсіптегі жаңашылдықтарды игеру, жаңа технологиялық құрылымдарды енгізу, ұлттық ғылыми-техникалық әлеует пен инновациялық үдерісті дамытуға жағдай жасау және белсенділікті арттыруға бағытталған жаңа инновациялық саясат жүргізуді қолға алды.

Осы қажеттілікке байланысты тиімді инновациялық саясат жүргізуде оңтайлы шетелдік тәжірибені танып-білудің, қолданудың өзектілігі зор.

Бүгінгі таңда дамыған мемлекеттерден басты үш ғылыми-инновациялық даму модельдерін бөліп қарастыруға болады:

1. АҚШ, Англия, Франция -ғылымда көшбасшылыққа бейімделген, ірі көлемді мақсатты жобаларды іске асыратын, ғылыми-өндірістік циклдың барлық стадияларын қамтитын мемлекеттер;

2. Германия, Швеция, Швейцария-жаңалықтарды таратуға бейімделген, жағымды инновациялық ортаны құру, экономиканың барлық құрылымдарын рационализациялауды жүзеге асыратын мемлекеттер;

3. Жапония, Оңтүстік Корея-инновациялық инфрақұрылымның даму жолымен жаңалық енгізуді реттеу, әлемдік ғылыми техникалық үдерістің жетістіктеріне ықпалдылығын қамтамасыз ету, ғылым және технология облысындағы түрлі секторлардың іс-әрекет координациясын жүргізетін мемлекеттер[27].

Шетелдік тәжірибе көрсеткендей, жекелеген елдерде экономикалық өсімдегі ғылыми жетістіктерге салынатын салымдар ЖІӨ-нің 50% нан асып түседі. Әлемдік экономикада ғылымды қажетсінетін өнімдер өндіру жалпы 50-55 негізгі макротехнологияларды қамтамасыз етеді. Әлемдегі жеті алдыңғы қатарлы дамыған елдер 46 макротехнологияды қамтып, жоғары технологиялар нарығының 80%-ын алады. АҚШ жыл сайын ғылыми өнімдерді экспорттаудан 700 шамасында, Германия -530, Жапония-400 млрд доллар табыс табады[28].

Нарықтық экономикада алдыңғы қатарлы дамыған елдер төмендегі негізгі принциптерге негізделген әртүрлі тиімді инновациялық басқарушылық және экономикалық механизмдерді пайдалану арқылы қол жеткізді.

- жоғары дамыған елдерде сол уақыттағы қажеттілік сапасына қатысты ғылыми-техникалық, технологиялық үдеріс жетістіктерінің қандай түріне жататындығы, инновациялық болып танылуына байланысты динамикалық, жағдайға сай тепе-тең әдістері таңдалды

- мемлекет тарапынан инновацияларға заңмен бекітілген, нақты экономикалық және саяси қолдаулар көрсетілді.

- жалпы қолдау шаралар кешеніне инновациялардың негізгі құрылысына қарай мемлекеттік қолдау шаралары жатқызылды.

Мемлекеттік реттеудің тікелей әдістеріне

- қаржыландыру, несие беру, лизинг, қорлық операцияларды жүргізу арқылы қаржыландыру;
- жоспарлау және жобалау;
- мемлекеттік кәсіпкерлік жатады [29].

Тікелей экономикалық шаралар жүйесінде жоғары оқу орындары мен өнеркәсіптер, ҒЗТҚЖ аумағындағы өнеркәсіптік бірлестіктер құрудағы инновациялық үдерістерге мемлекеттің әсері мол. Мысалы, Жапонияда мемлекеттік бірлестіктер, зерттеу орталықтары, ҒЗТҚЖ мен жеке компаниялар бірігуімен бюджеттік субсидиялау, қаржыландыру және жеңілдетілген несие беру жүргізіледі. Германияда үкімет өндірістік-шаруашылық қызметіндегі және ғылыми-техникалық белгілі бағыттағы тәуекелді, ұзақ мерзімді зерттеулердің дамуында қаржылай қолдау көрсетеді. Канадада мемлекеттік тікелей ҒЗТҚЖ-ға жағдай жасау ҒЗТҚЖ мемлекеттік қаржыландыру және коммерциялық банктерден алынған несиелерді мемлекетпен кепілдендіру арқылы жүзеге асырылады.

Технологиялық дамыған елдердің негізгі инновациялық қызметтерді реттеудің жанама әдістері бір жағынан- инновациялық үдерістерді ынталандыруға бағытталса, сонымен қатар ғылыми-техникалық дамуы үшін әлеуметтік-саяси климат пен жағымды экономикалық жағдай жасауға негізделген. Олар шаруашылық шешімдерді қабылдауда мемлекет дербес кәсіпкерлікке тікелей шектеу қоймауға негізделді. Егер шаруашылық шарттарының жекелеген түрлеріне емес, қоғамдық түрінде құрылуына мүмкіндік туғызса осы тәсілдер тиімді әсер етеді.

Басқарудың жанама әдістерінің арасынан дәстүрлі салықтық және амортизациялық реттеу, несиелік және қаржылық саясат, бағалық реттеу, салықтық және амортизациялық заң шығаруды бөліп көрсетеді.

Негізгі салықтық жеңілдіктер:

- 1) жаңа құрал-жабдықтар мен жаңа құрылыстарға салынатын қаржы көлеміндегі табысқа жеңілдіктер;
- 2) ҒЗТҚЖ-дағы шығындар көлеміндегі табыс салығындағы жеңілдіктер;
- 3) ғылыми зерттеулерде қолданылатын ағымдағы шағындардың құрал-жабдықтардың жекелеген түрлерімен байланысы;

4) салықсыз арнайы атаудағы қорлардың табыс қорлары есебінен құрылуы;

5) төменгі мөлшерде (шағын және орта кәсіпкерлік үшін) табысқа салық салу.

Қаржылық салымдардағы салықтық жеңілдіктер көбінесе «инвестициялық салықтық несие» түрінде көрсетіледі. Мұндай жеңілдіктер жаңа техника, құрал-жабдықтар мен технологияларды енгізуге инвестициялар бөлетін компанияларға беріледі. Компанияның табыс салығына жеңілдіктер қарастырылады. Инвестициялық салық жеңілдіктері жаңа техниканы қолданысқа енгізгеннен кейін жасалынады.

Кесте 1.5. Әлем елдерінің ғылыми зерттеу және ҒЗТҚЖ-ның құраушылары

	АҚШ	Жапония	Еуропалық Одақ елдері
Ұйымдастырушылар, басқару құрылымдары	Ұлттық ғылыми қор, Стандарттар Бюросы, Қорғаныс министрлігі, ғарыш зерттеу орталығы және т.б.	Сыртқы сауда және өнеркәсіп министрлігі, Білім министрлігі, ғылым және технологиялар агенттігі,	Еуропалық кеңес, ЕО министрлер кеңесі, ЕО комиссиялары, ғылыми-техникалық зерттеулері бойынша комитет, ғылым мен техниканың еуропалық дамуы жөніндегі комитет
Басты мақсаты	Ғылыми-техникалық үдерістің жетістіктеріне қол жеткізу, халықтың тұрмыс-тіршілігін және өнеркәсіптің бәсекеге қабілеттілігін жоғарылату		

Жеңілдік көлемі енгізілген техниканың бағасына байланысты пайыздық мөлшерімен қойылады: Жапонияда 5,3 % (электрондық техника мен құрал-жабдықтар үшін), Ұлыбританияда 50 % шамасында (жаңа техника, технология және материалдарды бірінші жылдағы қолдануы үшін) Канадада 10-15 % (компанияның орналасқан аумағындағы игеруіне байланысты) және Ирландияда 100 %. АҚШ инвестицияға салықтық жеңілдіктер тек энергетикалық жабдықтарға қатысты жүзеге асырылады [30].

Жоғарыдағы кестеде көрсетілгендей қай елде болмасын, ғылыми зерттеу жұмыстарының елдің экономикалық өсуінде орны ерекше.

Мемлекет тарапынан бөлінетін қаржыландыру мөлшерін қарастырсам, АҚШ-та ҒЗТҚЖ Ұлттық ғылыми қор арқылы жүзеге асырылып отырады. ҒЗТҚЖ дамуында Қорғаныс министрлігіне ғылыми-зерттеуге бөлінетін қаржының 46%-дан жоғары бөлігі тиесілі. Оның құрамында 68 ғылыми-зерттеу орталықтары, институттар мен тәжірибе зертханалары кіреді. Математика және инжиниринг саласында университеттегі ғылыми бағдарламаларды қаржыландырады. Денсаулық сақтау министрлігі 10% ғылыми зерттеулерге бөлінетін мемлекеттік қаржыға иеленеді. Ұлттық денсаулық институты, 13 ғылыми-зерттеу институттары және 7 бағдарламалы-бағытталған орталықтар жұмыс жасайды. 3% қаржыландыру геология, геофизика, гидрология саласына бөлінеді. Энергетика министрлігі 9% мемлекеттік ғылыми шығындар қарастырылған.

Технологиялық дамыған елдерде ҒЗТҚЖ-мен айналысатын компанияларға жеңілдіктер қарастырылған. Көлемдік және өсімдік түріндегі екі салықтық жеңілдіктер бар. Көлемдік жеңілдік шығын көлеміне пропорциялы жеңілдіктер береді. АҚШ-та, Ұлыбритания, Канада, Бельгия, Швеция, Италияда ҒЗТҚЖ-дың 100 %, Австралияда 150% компанияның шығынына есептелген. Ал Австрия, Малайзия, Нидерланды, Норвегиядағы энергетикалық саладағы кәсіпорындар ҒЗТҚЖ шығындарынан толығымен жеңілдетілген.

Жапонияда ҒЗТҚЖ-ын үйлестіру және ғылыми-технологиялық саясат жүргізуде Білім министрлігі, ғылым және технология агенттігі және сыртқы сауда және өнеркәсіп министрлігі жұмыс жасайды. Оқу академиялық институттар, кәсіпкерлер және тұтынушылар ассоциациялары жасақталған.

Жапонияда ҒЗТҚЖ-на мемлекеттік шығындардың үлесінен ғылымға 20%, өнеркәсіп саласына 1,5%-ды құрайды. Бұл дамыған елдер арасынан мемлекеттік қолдау көрсеткіші бойынша аз мөлшерде. Аз мөлшерде болғанына қарамастан, мемлекеттік ролі ерекше. Мемлекеттік қаржыландырудың ерекше түрімен жүзеге асырылады [31]. Ғылыми зерттеу жұмыстарының өңдеу, жетілдіру кезінде мемлекет қаржыландырып, мемлекеттен қолдау тапқан жобаға жеке фирмалар жобаны әрі қарай жетілдіруде өз қаражаттарын бөледі. Жобаның соңғы кезеңдерінде қаржыландыруды толықтай жеке фирмалар жүзеге асырады.

Үкімет мемлекеттік зерттеу орталықтарында алынған ғылыми нәтижелерді жеке сектормен бірге жүзеге асыруға мүмкіндік туғызады. Ғылым және технология агенттігі бастапқы зерттеу жұмыстарын жүргізуге жауапты. Мемлекеттік ғылыми орталықтар мен жеке компаниялардың бірлесе отырып зерттеу жасауына жағдай жасайды.

Германияда ғылыми зерттеу жұмыстарын жүргізетін орталық механизм қалыптаспаған. Университеттер мен ғылыми-зерттеу орталықтары мемлекеттің және аймақтық бюджет есебінен де қаржыландыру қарастырылған. Аймақтағы даму мүмкіндігіне қарай, кәсіпорындардың көлемінің ерекшеліктерін ескере отырып аймақ мүмкіндіктерін кеңейту жолға қойылған.

Германияда Гельмгольц атындағы неміс ғылыми орталықтарының бірлестігі, Фраунгофер атындағы ғылыми бірлестік, Макс Планк атындағы қоғам және «Көгілдір тізім» ғылыми-зерттеу мекемесі ғылыми орталықтар жұмыс жасайды. Олар зертхана мен өнеркәсіптік компаниялар арасындағы көпір іспетті. 45 зерттеу институттарын біріктіретін бірлестікті федералды үкімет субсидиясы және келісімді зерттеу түсімдері есебінен қаржыландырылады [33]. АҚШ және Жапониямен салыстырғанда ҒЗТҚЖ жүргізуде ролі үлкен.

Францияда ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру жүйесі қатаң орталықтандырылған жүйеде жұмыс жасайды. Бұл елде зерттеудің негізгі бағыты көпфункционалы зерттеу ұйымдарының құзіретіне жинақталған.

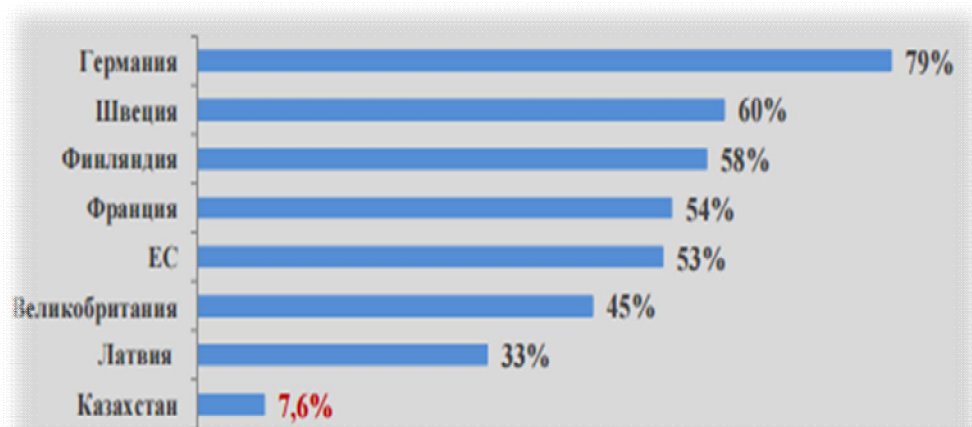
Ұлыбританияда ҒЗТҚЖ-ын орталықтан басқару бір ғана көпфункционалы ұйымның емес, алты мамандандырылған мекемемен жүргізіледі. ҒЗТҚЖ-ын ұйымдастыру ерекшеліктері мемлекеттік және жеке сектор арасындағы қаржыландыру үлесіне байланысты болып табылады.

Әлем елдері арасында ҒЗТҚЖ-н қолдауға мемлекеттік шығындар көрсеткіштері арқылы дамыған елдердің инновацияға, ғылыми зерттеудің маңыздылығын байқалады. Көш басында АҚШ, Германия, Франция елдері [31].

Кесте 1.6. Ғылыми-техникалық және тәжірибелік-құрылымдық жұмыстарды қолдауға жұмсалатын мемлекеттік шығындар

Елдер	ЖІӨ жалпы көлемі, млрд. долл.		ҒЗТҚЖ-на мемлекеттік шығындар (ЖІӨ-нен %)	
	2013 ж.	2020 ж. болжам	2011 ж.	2013ж.
АҚШ	2640	3350	0,74	0,90
Германия	2000	2530	0,72	0,74
Франция	1840	2310	0,61	0,59
Ұлыбритания	2160	2770	0,63	0,70
Испания	1255	1640	0,73	0,83
Нидерланды	570	700	0,65	0,76
Швеция	305	380	0,76	0,91
Дания	198	240	0,75	0,99
Греция	290	400	0,27	0,29
Чехия	255	390	0,55	0,69
Португалия	240	310	0,73	1,02
Финляндия	182	230	0,92	1,10
Ирландия	174	225	0,51	0,58

Жоғарыдағы кестеде дамыған елдердің ҒЗТҚЖ-на жұмсалатын мемлекеттік шығындар және оның ЖІӨ-дегі жалпы көлемі көрсетілген.

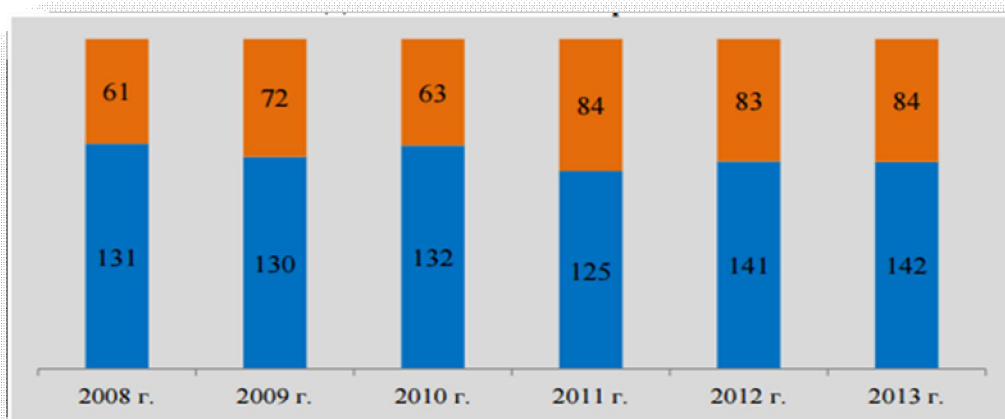
3-сурет. Инновациялық белсенділік көрсеткіштері, 2013 жыл

Әлемдік тәжірибеден инновациялық белсенділікті арттыру мақсатында мемлекет кадрлар дайындауға да көп көңіл бөлетінін

байқауға болады. Францияда 25% мамандар дайындауда салықтан босатылады. Сонымен қатар, технологиялық дамыған елдерде зерттеудің перспективті бағыттары үшін үкіметтік кепілдемелермен ұзақ мерзімді несие беру жолдарымен ҒЗТҚЖ-на қолдау көрсетіледі. Мысал ретінде, АҚШ-та «болашаққа инвестиция» атауымен ғылыми-технологиялық ортада ресми үкіметтік қаржы салу құжаты бар.

Салыстырмалы түрде инновациялық белсенділік көрсеткіштері жөнінен АҚШ 50% шамасында болса, Еуропалық Одақтағы жоғары көрсеткішке Германия (79,3%), Швеция (60%), Финляндия (58%) елдері ие. Еуропалық Одақ елдері бойынша орташа көрсеткіш 53%-ға тең.

Қай елде болмасын инновация және ҒЗТҚЖ ортасы ұлттық стратегиялық мақсаттарды жүзеге асыру бойынша тиімді механизмдердің бірегейі болып саналады.

4-сурет. GPI рейтингі бойынша Қазақстанның алатын орнының өзгеру динамикасы

Қазақстан «инновациялық әлеует» факторы бойынша 19 орынға алға жылжып, 2013 жылы 84-ші орынға ие болды. «Инновацияға қабілеттілік» көрсеткіші бойынша 18 елді артқа тастап, 74 орынға орнықты.

«Жаһандық инновациялық индексі-2013» GPI рейтингісін Корнель университеті жүргізеді. 2012 жылмен салыстырғанда 1 орынға төмендегені байқалады. Алғашқы ондықта Швейцария, Швеция, Нидерланды, АҚШ, Финляндия, ҚХР, Сингапур, Дания және Ирландия мемлекеттері болды.

Отандық мамандардың бағалауы бойынша, Қазақстан бүгінгі таңда ғылымды қажет ететін өндірісті дамытуға мүмкіндік беретін жеткілікті ғылыми қорға ие. Ең алдымен, олар биотехнология (жаңа сорттар, мал және ауыл шаруашылық мәдениетіндегі генотиптер және т.б.); ядролық технология; космостық технология; жаңа материалдар құрастыру; химиялық өнімдер және технологиялар.

Инновациялық белсенділікті арттырып, инновациялық орта құру үшін ең алдымен, инновацияны қолдау және дамыту жолдары, әлемдік тәжірибеден байқалған тиімді инновациялық даму сұлбалары және жетік жүзеге асырылған шетелдік тәжірибелерді кеңінен қолдану керек. Инновациялық қызметтер бойынша озық шетелдік тәжірибелерді қолдану арқылы, халықаралық инновациялық құқық жүйесінде бірігу арқылы, ұлттық заңнамаларды жүргізу және халықаралық келісім-шарттарға отыру арқылы елдің инновациялық қызмет бойынша халықаралық жүйедегі болашағының жарқын болары сөзсіз.

Қазіргі жағдайда аймақтың интеллектуалдық әлеуетін пайдалану және жетілдірудегі тиімділігін жоғарылудағы бірқатар шаралар [57]:

- инновациялық даму бағыттарына сәйкес ғылымға ынталандыру жұмыстарын арттыру;

- сұранысқа ие мамандықтар бойынша ғылыми мамандар даярлау, кәсібилік деңгейін шыңдау;

- кәсіпорын мен жоғары оқу орындары арасындағы серіктестіктің белсенді түрлерін ұйымдастыру;

- инновациялық өндірістерін дамыту, жаңа жұмыс орындарын құру;

- жоғары кәсіби мамандарды сақтау және басқа аймақтардан кәсіби мамандарды тарту және тағы басқа.

2. БАТЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕРІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ

2.1. Батыс Қазақстан облысының әлеуметтік-экономикалық жағдайы

Батыс Қазақстан облысы — Қазақстан Республикасының солтүстік-батысындағы әкімшілік-аумақтық бөлік. Шығысында Ақтөбе, оңтүстігінде Атырау облыстарымен, батысында Ресейдің Астрахан, Волгоград, солтүстік-батысында Саратов, Самара, солтүстігінде Орынбор облыстарымен шектесіп орналасқан Қазақстан Республикасының аймағы [34].

5-сурет. Батыс Қазақстан облысының орналасуы

Аумағы — 151 339 км², Қазақстан көлемінің 5,6 % ын құрайды. Осы көрсеткіш бойынша облыс ел ішінде 8-інші орынды алып отыр. Әкімшілік жағынан Батыс Қазақстан облысы 12 ауылдық, 2 қалалық әкімшілік ауданға, олар 4 кенттік және 155 ауылдық әкімшілік округтерге бөлінген. Облыс орталығы 1613 жылы негізі қаланған Орал қаласында орналасқан. Кейбір деректерде Яицкий атауымен, негізі қаланған уақыты 1584жыл, 1775 жылдан бастап атауы Орал. Облыс 1932 жылдың 10 наурызда Орал облысы болып құрылғанымен, 1996 жылдан Батыс Қазақстан облысы болып аталады.

Облыс мұнай өнімдерін қайта өңдеу саласында мамандандырылған Қазақстандағы ең маңызды төрт аймақтың бірі

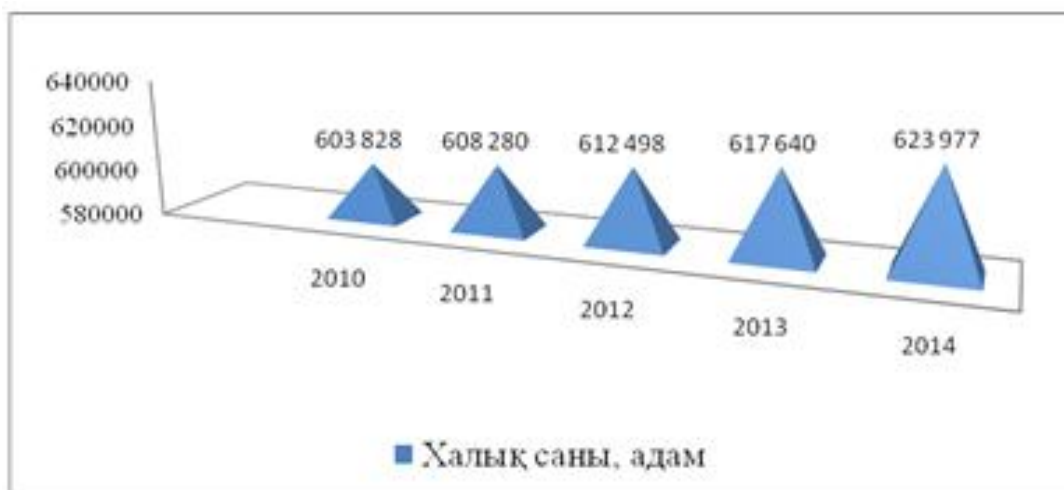
болып табылады. Өнеркәсіп саласы өңір экономикасының ең ірі саласы болып табылады. Өңір әр түрлі өнеркәсіп салаларын дамытуға мүмкіндік туғызатын маңызды ресурстық әлеуетке ие.

Облыстағы 539 елді мекеннің тұрғындары біркелкі орналаспаған. Халықтың орташа тығыздығы 1 км²-ге 4,0 адамнан келеді (2013).

Кесте 2.1. Батыс Қазақстан облысының демографиялық көрсеткіші

Жылдар	Халық саны, адам	Халық санына пайызбен, %		1000 адамға	Сыртқы көші-қон, адам	Ішкі көші-қон, адам
		қалалық	ауылдық	табиғи өсім	көші-қон айырмасы	көші-қон айырмасы
2009	603 828	47	53	9,55	861	-1 116
2010	608 280	47,7	52,3	9,73	599	-2 046
2011	612 498	48,5	51,5	9,75	-595	-1 137
2012	617 640	49,1	50,9	10,56	-586	-766
2013	623 977	49,2	50,8	11,15	-435	-154

Батыс Қазақстан Статистикалық департаменті агентігінің ұсынған мәліметтері бойынша құрастырылған кестеден Батыс Қазақстан облысының демографиялық 2009-2013 жылдар аралығындағы дамуы көрсетілген. Кесте арқылы 2013 жылдың басында 2009 жылға қарағанда жергілікті халық саны 20129 адамға, яғни 3,2%-ға артқанын байқауға болады. Оның ішінде ауылдық жерлердің тұрғындары 2009 жылдан бастап кеміп отырды, бұл өз кезегінде халықтың тұрмыс-тіршілігі жақсарып, қала халқының жыл санап артуына алып келді. Ауылдағы халық саны 2009 жылы 53 % , болса, 2013 жылы бұл көрсеткіш 2,2%-ға кемігені байқалады. Сонымен қатар табиғи өсімде де тұрақты түрде жоғарылағанын көруге болады. Сыртқы және ішкі көші-қон көрсеткіштерінен облыстағы ахуалдың жыл өте төмендегені байқалады, бұл облыстың жағдайының тұрақты дамуда екеніндігінің бір көрсеткіші [35].

6-сурет. Облыстың демографиялық көрсеткіші

Жоғарыдағы суретте Батыс Қазақстан облысының 2009-2013 жылдар арасындағы халық санының өзгерісінен облыстағы тұрғындар санының жоғарылағандығы байқалады [36].

Кесте 2.2. Халықтың тұрмыс деңгейі көрсеткіші

Жылдар	Экономикада жұмыспен қамтылғандар саны, %	Есептелген орташа айлық жалақы	Жұмыссыздық деңгейі, %	Халықтың жан басына шаққандағы ЖӨӨ, мың тг
2009	100,9	69 455	6,3	1 369,10
2010	100,7	80 101	5,6	1 730,40
2011	100,7	87 503	5,3	2 168,20
2012	100,8	90 728	5,1	2 782,50
2013	101,0	98 360	5,1	2 793,7

Кестеден байқағанымыздай, 2009 жылдан бастап экономикада жұмыспен қамтылғандар көрсеткіші 2013 жылға дейінгі аралықта өзгеру қарқынында жоғарыландығын көруге болады. 2013 жылы жұмыссыздық деңгейі 2009 жылмен салыстырғанда айтарлықтай төмен деңгейде 6,3 %-дан 5,1% -ға дейін төмендеді. Бұл өңірдегі жасалынып жатқан түрлі даму бағдарламаларының жағымды нәтижесі деп тануға болады. Есептелген орташа айлық жалақы оң өсу серпініне ие болды және 2013 жылы 98360 теңгеге жетті. Халықтың жан басына шаққандағы ЖӨӨ мөлшері де 2009-2012 жылдар

аралығында 1424,6 мың теңгеге артты.

Кесте 2.3. БҚО бойынша негізгі экономикалық көрсеткіштері

Көрсеткіштер атаулары	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.	2013ж 2009ж- ға %-бен
1	2	3	4	5	6	7
Жалпы өңірлік өнім, млрд. тг	822,9	1 048,8	1 323	1 711,4	1 734,4	2 есе
Өнеркәсіп өнімі, %	103,7	97,4	105,2	105,3	99,8	-
Ауыл шаруашылығы өнімі (қызметтері), %	83,2	97,3	123,1	82,8	104,6	-
Одан: Өсімдік шаруашылығы:	64,0	93,5	169,7	68,0	111,1	-
Мал шаруашылығы:	101,9	101,2	98,5	96,5	100,3	-
Негізгі капиталға инвестиция, млрд. тг	244,8	233,6	170,4	164,7	193,9	79
Негізгі құрал- жабдықтарды іске қосу, млрд.тг.	104,1	143,0	309,4	96,9	254,6	2 есе
Негізгі құрал- жабдықтарды іске қосу, млрд.тг.	104,1	143,0	309,4	96,9	254,6	2 есе
Тұрғын үйлерді пайдалануға беру, мың шаршы метр	189,1	207,4	234,2	244,2	246,9	131
Құрылыс жұмыстарының көлемі, млн. тг.	64493	80776,4	59170	51696,2	58466,5	91
Көліктің барлық түрлерінің жүк айналымы, млн.тг.	1363	1545,6	2130	2426,5	2634,4	193
Көрсетілген қызмет көлемі, млрд. тг	55,9	52,0	76,8	70,0	88,8	159
Экономикаға салынған кредиттік салымдар, млрд.тг.	85,5	88,4	117,6	140,1	168,0	196
Ішінде: Ұзақ мерзімді:	12,1	16,1	23,6	24,7	28,5	2 есе
Қысқа мерзімді:	73,4	72,3	94,0	115,4	139,5	190

Жалғасы						
1	2	3	4	5	6	7
Сыртқы сауда айналымы, млн. АҚШ доллары	1826,6	2131,0	8437,0	10425,5	10387,1	5 есе
Ішінде: экспорт:	1022,6	1250,0	7610,9	9422,7	9167,8	8 есе
импорт:	1004,0	881,0	826,1	1002,8	1219,3	121

Жоғарыдағы кестеден Батыс Қазақстан облысы бойынша негізгі экономикалық көрсеткіштер деңгейі жалпы 2009 жылмен салыстырғанда 2013 жылы жоғарылағанын көруге болады. Облыс аумағындағы жүргізіліп жатырған сан түрлі мемлекеттік және жергілікті бағдарламалардың арқасында өңірдің экономикалық ахуалы жақсаруда. БҚО-ның өндіріс әдісімен есептелген және Жалпы ішкі өніміне сай көрсеткіші бұл -жалпы өңірлік өнімі, ЖӨӨ 2013 жылы барлығы 1 734,3 млрд.теңгеге дейін өсіп, жан басына шаққанда 2 793,7 мың теңгені құрады. Ол көрсеткіш 2009 жылға қарағанда 107%,108%-ға көбейгендігін көрсетеді. Кез келген аймақтың экономикалық дамуының негізгі қарқынын сол аймақтың мамандануымен тығыз байланысты. Облыста басты мамандану түрлері ретінде өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, құрылыс, машина жасау салалары екені белгілі.

Аймақта жаңа құрылыстарға, оларды кеңейтуге, сонымен бірге объектінің бастапқы құнының көбеюіне әкелетін объектілерді қайта құру және жаңғыртуға, машина, құрал-жабдықтарды, көлік құралдарын сатып алуға, негізгі табынды қалыптастыруға және тағы басқа да бағыттарға бағытталған экономикалық, әлеуметтік, экологиялық әсерлерді алу мақсатындағы қаражаттарды салу мөлшері 2009 жылы 244,8 млрд. теңгеден 2012 жылға дейін 164,7 млрд. теңгеге дейін төмендеді, ал 2013 жылы бұл көрсеткіш 193,9 млрд. теңгеге дейін артты. Негізгі құрал-жабдықтарды іске қосу мөлшері 2009 жылы 104,1 млрд. теңгеден 2013 жылы 254,6 млрд. теңгеге жоғарылады. Тұрғын үйлерді пайдалануға беру шамасы жыл аралығында 130,5%-ға артты, бұл өсу аймақтағы әлеуметтік-демографиялық жағдайдың жағсарғандығының көрінісі. Елбасымыздың жыл сайынғы халыққа Жолдауында да бұл мәселе басты назарда болып келеді. Халықтың әл-ауқатын толыққанды жақсарту үшін де оны баспанамен, жұмыспен қамту шаралары

облыста жолға қойылған. Әлемдегі және елдегі қалыптасқан түрлі жағдайлар байланысты аймақтағы құрылыс жұмыстарының көлемі де 2009-2013 жылдар аралығында өзгерістермен алға жылжуда.

Жылдардағы төмен көрсеткіштер құрылыстаға бөлінетін бюджеттен бөлінген қаражаттың азайғандымен, инвестиция мөлшерінің кемігендігімен түсінділеді. Көліктің барлық түрімен жүк айналымы 1363,1 млн.теңгеден 2634,4 млн.теңгеге артты. Облыстағы көрсетілген қызмет көлемі 2009 жылы 55,9 млрд.теңге шамасында болса 2013 жылы 88,8 млрд. теңгеге жоғарылады. Бұл өңірдегі жыл санап алға аса қарқынмен дамуда екендігін байқалтады. Кез келген аймақтың экономикалық дамуының негізгі дамуының аймақтың жалпы сауда айналымынан көруге болады. Сыртқы сауда статистикасында есепке алынатын негізгі көрсеткіштер сыртқы сауда сауда айналымы, экспорт пен импорт, сыртқы сауда балансының айырымы болып табылады. Сыртқы сауда айналымы дегеніміз сәйкесінше облыстың белгілі бір кезеңдегі экспорты мен импорты құндарының сомасы.

Кесте 2.4. Өнеркәсіптің негізгі көрсеткіштері

Көрсеткіштер	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.	2013ж 2009ж- ға %-бен
Облыстың ЖӨӨ-індегі өнеркәсіп үлесі, %	52,3	53,2	53,1	60	62,1	119
Өнеркәсіп кәсіпорындар саны	284	346	347	393	396	139
Өнеркәсіп өндірісінің көлемі, млрд. теңге	825,1	990,1	1 480,7	1 638,4	1 659,7	201

Кестеде облыстың өнеркәсіптік көрсеткіштері көрсетілген. Жалпы өңірлік өнім көлеміндегі өнеркәсіптің үлесі басым. ЖӨӨ-індегі өнеркәсіп мөлшері 2009 жылдан 2013 жылы 52,3%-дан 62,1% жоғарылады.

Өнеркәсіп саласындағы кәсіпорындар қатары да 284-тен 396-ға дейін артты. Өнеркәсіп өндірісінің жалпы көлемі 2009 жылы 825,1

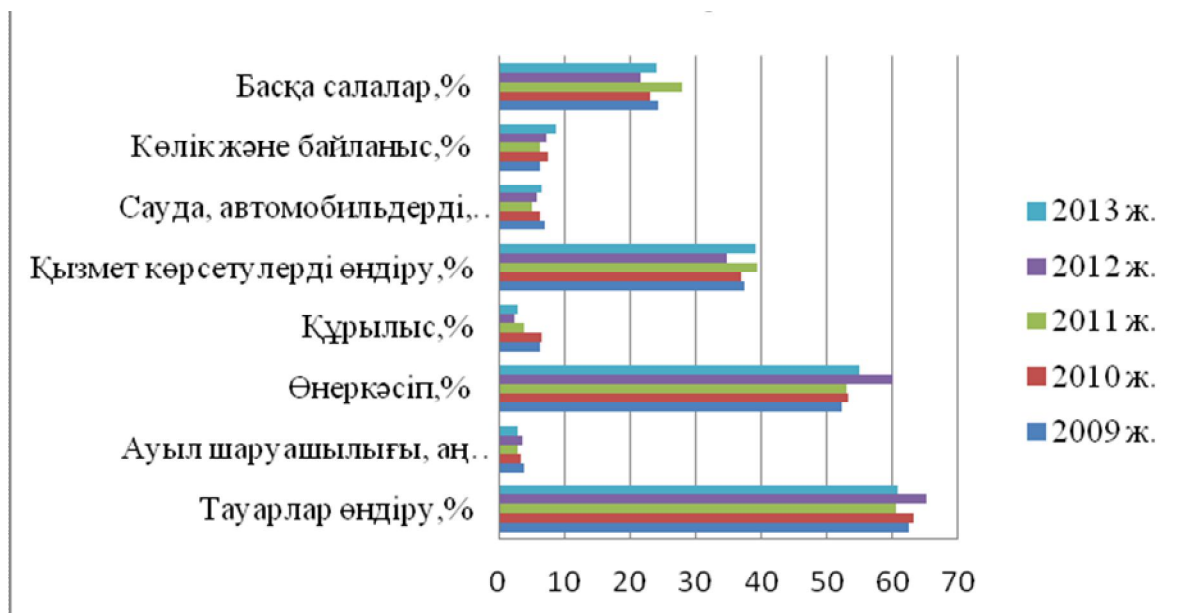
млрд.теңге шамасында болса, 2013 жылы 1659,7 млрд.теңгеге дейін жоғарылады.

Кесте 2.5. БҚО-ның өнеркәсіп өнімдерінің көлемі

Көрсеткіштер атаулары	2009 ж.	2010ж.	2011ж.	2012 ж.	2013 ж.	2013ж 2009ж- ға %-бен
Кен өндіру өнеркәсібі және карьерлерді қазу,млрд.тг	727,6	881,7	1 344,8	1 498,9	1 482,0	204
Өңдеу өнеркәсібі, млрд.тг	74407,5	83 015,2	106669,9	110675,1	141416,7	190
Электрмен жабдықтау, газ, бу беру және ауа баптау,млн.тг	19514,9	21 422,2	24 768,6	24 465,5	29 560,5	152
Сумен жабдықтау; кәріз жүйесі, қалдық- тардың жиналуын бақылау,млн.тг	3598,10	4 001,30	4 499,50	4 426,20	6 622,2	184
Өнеркәсіп өнімі- нің нақты көлем индексі, өткен жылға %-бен	103,7	97,4	105,2	105,3	99,8	-

Жоғарыдағы кестеде Батыс Қазақстан облысындағы өнеркәсіп өнімдерінің көлемдері көрсетілген. Облыс түрлі өнімдер өндірісін дамытуға мүмкіндік беретін өнеркәсіптік болашаққа ие. Өнеркәсіптік өндірістің құрамында өңдеу өнеркәсібінің үлесі зор. Өнеркәсіптік өндірістің қалған бөлігі электроэнергия, газ бен су өндіру мен тарату кәсіпорындарына тиесілі. Өңдеу өнеркәсібінің құрамындағы маңызды үлестерді азық-түлік өнімін өндіру, машина жасау, бейметалл минералды өнімдерін өндіру және металлургиялық өнеркәсіп алады. Кен өндіру және карьерлерді қазу, 2009 жылы 727,6 млрд.теңге шамасында болса, 2013 жылы 1482,0 млрд.теңгеге жоғарылаған. Сонымен қатар өңдеу өнеркәсібі, электрмен жабдықтау және сумен

жабдықтау көрсеткіштерінде де жоғарылау қарқыны байқалады. Өңдеу өнеркәсібінің өсуі, бәрінен бұрын, азық-түлік өнеркәсібіндегі өнеркәсіптің, ауыл шаруашылық өнімдерін өңдеудің алдыңғы қатарына орай өсуімен түсіндіріледі.

7-сурет. Облыстың ЖӨӨ-індегі салалардың көрсеткіштері, %

Жоғарыдағы суреттен жалпы өңірлік өнімдегі үлестердің бөлінісін көруге болады. Тауар өндірудің құрамын ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп және құрылыс салалары және қызмет көрсету салаларын қамтиды. Салалардың ЖӨӨ-індегі үлес салмағының 2009-2013 жылдар аралығындағы өзгеру динамикасынан аймақтағы ЖӨӨ-де тауарлар өндірудің үлес салмағы қызмет көрсету саласымен салыстырғанда жоғары екендігі байқалады. Тауар өндіру 2009 жылы 2013 жылы 1,7%-ға төмендегенмен, облыстағы қызмет көрсету саласымен салыстырғанда жоғары, ең жоғары көрсеткіш 2012 жылы – 65,2 % шамасында болды.

Өңір экономикасының құраушыларының бірі –тауар айналымы болып табылады. Тұтыну нарығына қызмет көрсету қала шаруашылығындағы сауда мен қызмет көрсету саласында жұмыспен қамтудың негізгі көздері болды[37]. Соңғы бес жылда халықтың төлеу қабілеттілік сұранысының өсуі мен құрылымының өзгеруі, көтерме буынның жалпы тауар қорына енуіндегі үлесінің біртіндеп өсуі кезіндегі бөлшекті және көтерме сауданың тауар қорларымен

қамтамасыз етілу деңгейінің жақсаруы қаладағы тұтыну нарығының дамуына әсер етті.

Облыстағы әр түрлі қызмет түрлерінің маңызды көрсеткіші бөлшек және көтерме саудадағы тауар айналымының 2009-2013 жылдар аралығындағы жалпы көлемі көрсетілген. 2009 жылы бөлшек сауда көлемі 79,5 млрд.теңгені құраса, ал 2013 жылы 173,9 млрд.теңгені көрсетті. Көрсетілген қызмет түрлері 2009-2013жылдар аралығында 32941,6 млн.теңгеге жоғарылады. (Кесте 2.6.)

Кесте 2.6. БҚО-ның бөлшек және көтерме сауда көлемі

Көрсеткіштер атаулары	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.	2013ж 2009ж-ға %-бен
Бөлшек сауда тауар айналымының жалпы көлемі, млрд.тг	79,5	95,6	107,8	136,4	173,9	219
Көтерме сауданың тауар айналымы, млрд. тг	161, 9	207 ,4	152,5	210,7	221,5	137
Көрсетілген қызмет түрлері бойынша жалпы көлемі, млрд.тг	55,8	52, 0	76, 8	70, 0	88, 8	159

Шағын кәсіпорындардың дамуы өз кезегінде нарықтағы тауар және қызметтерді жинақтап, одан әрі толықтырады, экспорттың әлеуетін арттырады және жергілікті шикізат ресурстарын тиімді пайдалануға мүмкіндік жасайды. Ол тек қана тұтыну сферасында емес, сонымен қатар басқа да өндіру, өңдеу және жартылай дайын өнім өндіріп негізгі өндірісті қамтамасыз етуде маңызды орын алады.

Батыс Қазақстанның сыртқы сауда айналымы 2013 жылы 10387,1 млн. АҚШ долларын құрады, бұдан 2009 жылғы мөлшеріне қарағанда бұл көрсеткіштің 5 есеге ұлғайғандығын байқауға болады. Оның ішінде: облыстағы кәсіпорындардың белсенді еңбек өнімділігінің арқасында экспорт көлемі импорт көлемін жыл өткен сайын басып түсті, яғни отандық тауарлар мен шетелде шығарылған реэкспорттық тауарларды коммерциялық негізде сыртқа шығару көлемі – тауарлар экспорты болып табылады, экспорт көлемі 2009

жылдан бері ұлғайып облыстан шығатын өнімдердің соммасы 2013 жылы 9 167,8 млн. АҚШ долларын құрады, керісінше, импорт көлемі 2009 жылы 1004,0 млн. АҚШ доллары болса, 2013 жылы бұл көрсеткіш 1219,3 млн.АҚШ долларын құрады. Есептік мерзімде импорт көлемінен экспорт көлемінің 7,6%-ға жоғарылады. Сыртқы аймақтардан өңірдің ішкі сауда айналымына енетін тауарлар көлемі отандық және жергілікті тауар өндірушілер санын артып, олардың тауар, өнім өнімділігінің жылдан жылға жоғарылауына байланысты азайып отырғандығын байқалады.

Кесте 2.7. БҚО-дағы тіркелген, жұмыс істеп тұрған заңды тұлғалар саны

Көрсеткіштер	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Көлемі бойынша тіркелген заңды тұлғалар саны, жыл басына бірлік					
Барлығы	7 101	6 948	7 236	8 293	8760
Шағын	6 458	6 332	6 588	7 631	8 109
Орта	576	540	568	581	579
Ірі	67	76	80	81	72
Көлемі бойынша жұмыс істеп тұрған заңды тұлғалар саны, бірлік					
Барлығы	5 366	5 518	5 468	5 241	5 813
Шағын	4 813	4 888	4 863	4 595	5 152
Орта	479	564	530	567	580
Ірі	74	66	75	79	81
тіркелген заңды тұлғалардың аудандары бойынша саны, бірлік	7 101	6 948	7 236	8 293	8 760

Кестеде көріп отырғанымыздай Батыс Қазақстан облысында көлемі 2009 жылдан бастап 2013 жыл аралығында ірі, орта және шағын кәсіпкерліктер санының өзгеру динамикасын байқауға болады. бойынша тіркелген заңды тұлғала саны 2009 жылы 7101 бірлікті құраса 2013 жылы көрсеткіш 8760 бірлікті көрсетіп отыр, бұл дегеніміз 2013 жылы көлемі бойынша тіркелген заңды тұлғалар саны 2009 жылға қарағанда 16,3 %-ға өскендігін көрсетеді. Мемлекеттік бағдарламалардың шағын және орта бизнесті қолдау мақсатындағы оң нәтижелі екендігін көрсетеді.

Мемлекет тарапынан жүргізілетін шағын және орта бизнесті кең ауқымды қолдау шаралары негізінде шағын кәсіпкерлік пен инвестициялық ахуалды дамытуға қолайлы жағдай жасалып отыр. Облыстағы шағын және орта кәсіпкерлікті қаржылық қолдау екінші деңгейлі 18 банк филиалымен, 131 ауылдық несиелік серіктестіктермен және 37 микронесиелік ұйымдармен жүзеге асырылып отыр.

Қазақстан Республикасында шағын кәсіпкерлікті дамытуда шағын және орта бизнесті дамытуды қолдау мақсатында мемлекеттік қолдау көмек көрсету «Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасы ерекше рөл атқарады. Сонымен қатар кәсіпкерлікті қолдау мақсатында шағын кәсіпкерлік несиесі беру де өз маңыздылығын жойған емес. Кәсіпкер тұлғалар алдымен әлеуметтік жағдайын жақсартып отырып, екінші жағынан олар өзі өндірген өнімдерінен алынатын салықтар арқылы мемлекет қазынасын толықтырып, ел экономикасына оң қозғау болып, экономикалық тұрғыдан жағымды жағдай жасайды.

Қазақстан Республикасында шағын және орта кәсіпкерлікті дамыту үшін инновациялық мүмкіндіктерді қалыптастыру мен өнеркәсіптік салалар үшін тиімді комбинациялар құру нақты инновациялық жобаны таңдау мен жүзеге асыруға талап етеді. Сонымен қатар инновациялық жобаға қолдау көрсетуде жалпы өнім көлеміндегі жаңа технологияның үлесі, еңбек сыйымдылығы, өндірілетін өнім көлемі, технологиялық үрдістің орташа жасы, шикізат пен материалдарды пайдалану коэффициенті, жоғары білікті мамандар саны әсерін тигізеді [39].

Қазақстанда дайын өнім өндіруге, өндірісді дамытуға салымдардың аз және несиелік ресурстардың пайыздық жүктемелерінің жоғары болуына кедергі болады. Туындаған мәселені шешуде Даму институттарының құрылтайшысы болып мемлекет табылады. Кәсіпкерлікті дамытуға өңірдің мамандануы өз септігін тигізеді. Батыс Қазақстан облысының негізгі мамандандырылған салаларының бастылары: алдымен ауыл шаруашылығы мен мал шаруашылығы, құрал-жабдықтар және машина жасау, мұнай, газ, кен орындарын өндірумен қатар өңдеу жұмыстары, белгілі бір деңгейдегі құрылыс салалары, азық-түлік фабрикалары және тағы да

басқа көптеген ірі, орта және шағын ұйымдар болып табылады.

2.2 Батыс Қазақстан облысының инновациялық қызметтерінің қазіргі жағдайы

Аймақтың бәсекеге қабілеттілігі- ашық экономика жағдайында әлеуметтік-экономикалық дамуында басқа аймақтарды басып озуға мүмкіндік беретін және халықтың әл-ауқатын артуы мен аймақтың тиімділігінің жоғарылауын қамтамасыз ететін табиғи, экономикалық, әлеуметтік, саяси және басқа да факторларының шартты жағдайы мен ішкі және сыртқы сауда айналымдағы жекелеген тауар өндірушілердің басым қабілеттілігі.

Аймақтың дамуы мен қазіргі жағдайын анықтайтын факторлар:

- Мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігі;
- Аймақтың табиғи-климаттық, географиялық, экологиялық, және әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштері;
- Аймақтағы кәсіпкерлік және инновациялық белсенділік деңгейі;
- Аймақтың инфрақұрылым көрсеткіштерінің халықаралық нормативтерге сәйкес келу деңгейі [17]

Жоғарыдағы факторлар негізінде аймақ өзіндік бәсекелестік жағдайын бақылап, дамудың жаңа жолдарына қадам баса алады.

Инновациялық іс-әрекет – бұл нарыққа енгізілген жаңа немесе жетілдірілген өнімдегі идеялардың өзгеруімен байланысты іс-әрекеттің түрі, тәжірибеде қолданылуындағы жаңа немесе жетілдірілген үрдіс, әлеуметтік қызмет көрсетудегі жаңа әдістеме болып табылады. Инновациялық іс-әрекет арқылы қазіргі нарық жағдайында елдің экономиканың тұрақты дамуы арқылы алға жылжуын қамтамасыз етуге болады. Ел экономикасының құраушысы ол- өңірдің бәсекеге қабілетті дамуы [40].

Қазақстан Республикасының индустриялық-инновациялық дамуының 2003-2015 жылдарға арналған мемлекеттік стратегиясы- елдің тұрақты дамуының жетістіктерін анықтады. Стратегияны жүзеге асыру ІІІ кезеңмен жүзеге асырылуда. І кезең 2003-2005 жылдарды, ІІ кезең 2006-2010 жылдар аралығын қамтиды. Қазіргі ІІІ кезең – стратегияны жүзеге асырудағы ең өнімді бөлігі болып табылады. Елдегі инновациялық қызмет- бұл елді экономикалық қауіпсіздікпен қамтамасыз етуде, отандық өнімдердің бәсекелестігін

жоғарылатуда және экономикалық өсімнің жүйелі факторларының маңызды бөлігі [41].

Елдегі әр облыстардың инновациялық қызметтері сол облыстың географиялық орналасуына, демократиясына, қазба байлықтарына және өңірдің сәйкес мамандануына тығыз байланысты.

2020 жылға дейінгі инновациялық даму Концепциясын жүзеге асыру барысындағы негізгі шарттардың бірі аймақтық экономикалық интеграция мен ішкі басқарушылықты орталықсыздандыру негізінде аймақтық инновациялық жүйені күшейтуді қамтамасыз ету болып табылады.

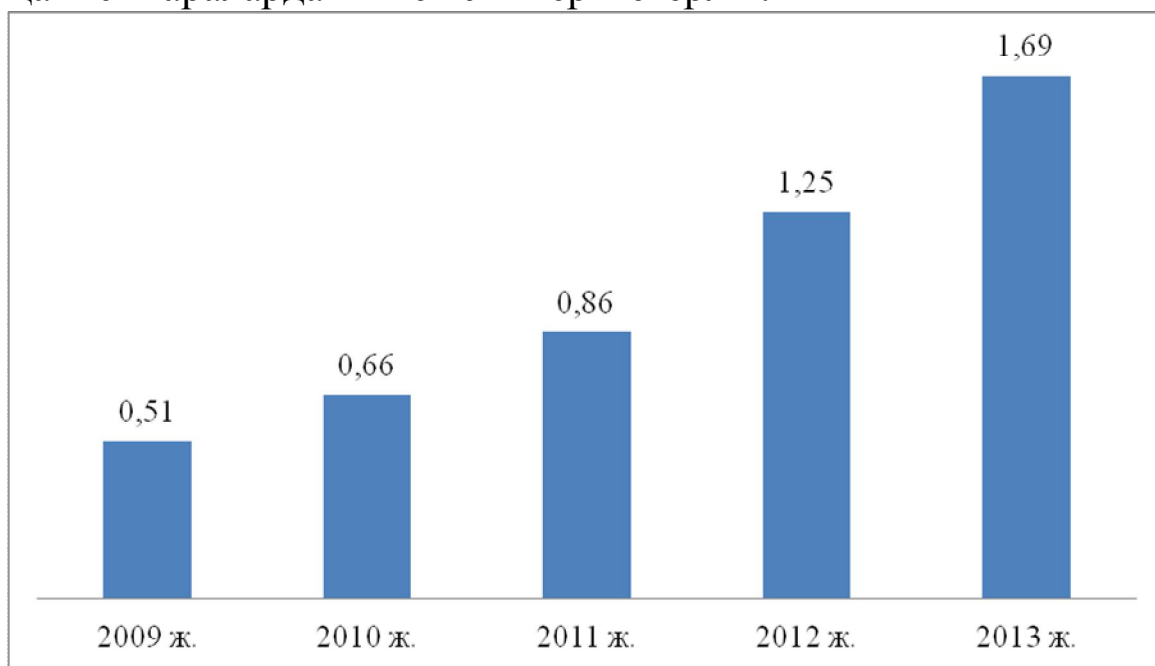
Батыстық ғалымдар ұсынған өңірді инновациялық процеске деген қатынасына қарай 3 топқа бөліп қарастырады:

1. Ғылыми өндірісі ерте дамыған креативтік және инновативтік өңірлер.

2. Инновацияны өзіне тез қабылдап, кең таратуға қабілетті адаптивтік өңірлер.

3. Инновацияны қабылдай қоймайтын консервативтік өңірлер[42].

Осы 3 топты негізге ала отырып, Батыс Қазақстан облысын бірінші топқа жатқызуға болады. 2003-2015 жылдарға арналған индустриялық-инновациялық дамуының мемлекеттік стратегиясын басты назарға ала отырып Батыс Қазақстан облысында жасалып жатқан іс-шаралардағы жетістіктер жетерлік.

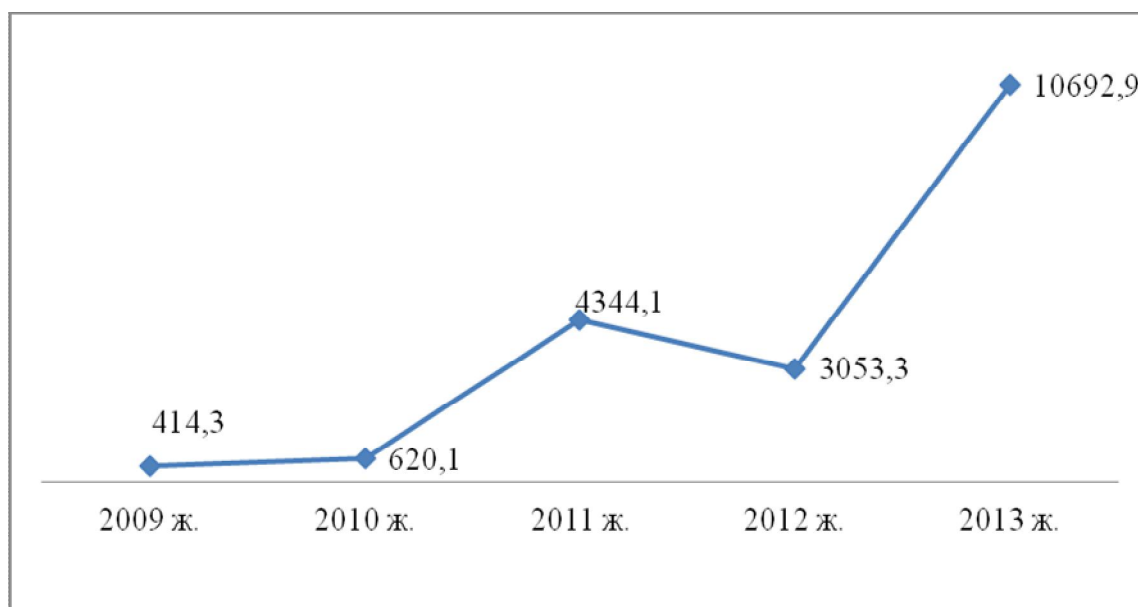

8-сурет. Инновациялық өнімдердің ЖІӨ-дегі үлесі, %

Жоғарыдағы суреттен 2009-2013 жылдар аралығындағы Батыс Қазақстан облысының ЖІӨ-дегі инновациялық үлесі көрсетілген. 2009 жылы 0,51%-дан 2013 жылы 1,69%-ға дейін жоғарылады. Бұл өңірде атқарылып жатқан инновациялық шаралардың қарқынын көрсетеді.

Жоғары технологиялық өндірістерді дамыту және инновациялық қызмет өңір экономикасының бұдан әрі дамуының және облыс кәсіпорындары шығаратын өнімнің бәсекеге қабілеттілігінің артуының негізі болып табылады. Кәсіпорын белсенділігінің инновациялық деңгейі инновациялық-белсенді кәсіпорындар санының қатынасы ретінде анықталады, яғни қаралатын кәсіпорындардың жалпы санындағы инновациялық іс-әрекеттің қандай да болмасын түрімен айналысатындары.

Облыста аймақтық инновациялық жүйе қалыптастырылды. Атап айтатын болсақ, Батыс Қазақстан әкімдігінің 2012 жылғы 16 сәуірінде «2012-2014 жылдарға арналған Батыс Қазақстан облысында инновацияларды енгізу және дамыту бойынша ведомстволық іс-шаралар жоспары» бекітілген болатын. Облыс бойынша инновациялық іс-шаралар осы жоспар негізінде жүзеге асырылды. Аталған ведомстволық жоспар облыста инновациялық жүйені дамыту бойынша барлық шараларды толығымен қамтиды.

9-сурет. Батыс Қазақстан облысының кәсіпорындарының өнімдік және үдерістік инновацияларға жұмсалған шығындары, млн.тг

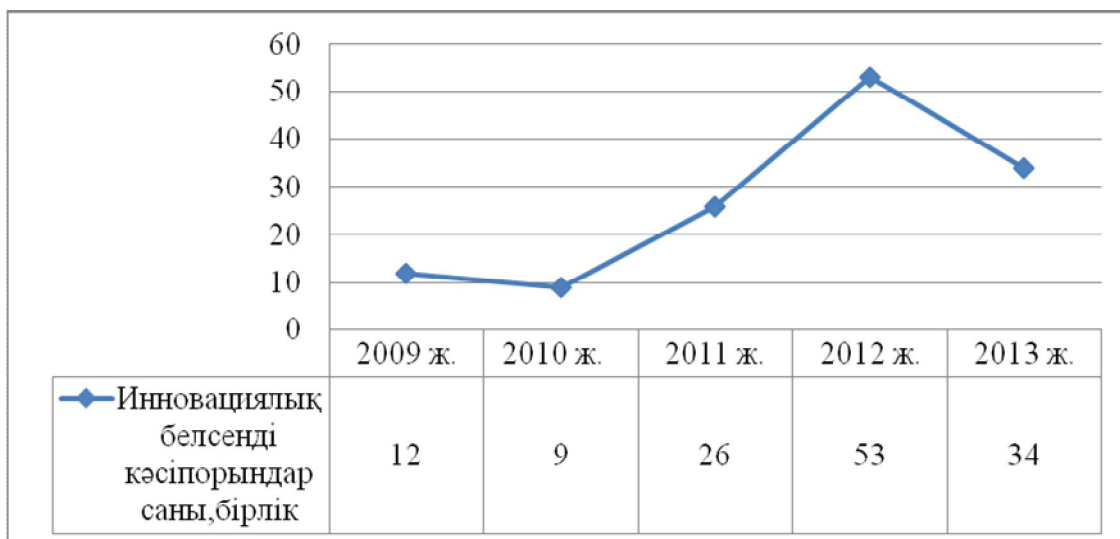
Инновацияға жұмсалатын шығындар кәсіпорындар ауқымында орындалатын инновациялық қызметтердің әр түрлі түрлерінің жүзеге асуымен байланысты ақшалай түрдегі нақты шығыстар болып табылады. Батыс Қазақстан облысы бойынша кәсіпорындардың өнімдік жіне үдерістік инновацияларға жұмсалған шығындарының көлемі 2009-2013 жылдар аралығында 414,3 млн. теңгеден 10692,9 млн. теңгеге жоғарылады. Облыстағы кәсіпорындардың инновацияға жұмсалатын шығындарының артуы инновациялық дамудың қарқынын байқалтады.

Кесте 2.8. Облыс бойынша қаржыландыру көздері бойынша технологиялық инновацияларға жұмсалған шығындар

Көрсеткіштер	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Технологиялық инновацияларға жұмсалған жалпы шығындар, млн.тг.	414,3	62,1	47344,1	3053,3	10692,9
Оның ішінде:					
республикалық бюджет	-	62,1	1524,6	448,1	584,9
жергілікті бюджет	-	-	6118,4	-	-
кәсіпорынның жеке қаржысы	414,3	-	3213,5	748,6	7889,0
шетел инвестициялары	-	-	36335,3	441,2	-

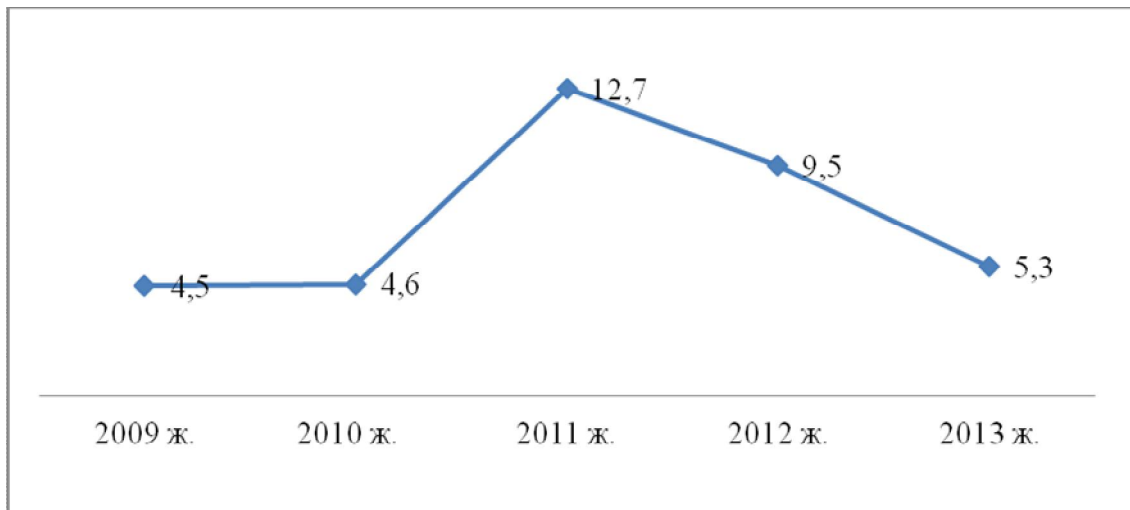
Жоғарыдағы кестеде Батыс Қазақстан облысы бойынша технологиялық инновацияларды қаржыландыру көздері келтірілген. Өңірдегі технологиялық инновациялары республикалық және жергілікті бюджет қолдауымен, сонымен бірге жеке кәсіпорындар мен инновацияларға қызығушылық танытқан шетелдік инвестициялардың есебінен жүргізіліп келеді. 2010 жылдан бастап инновациялық дамуға бөлінген мемлекеттік қолдаудың көрінісі ол 2010 жылы 62,1 млн. теңгені құраса, 2013 жылы бұл көрсеткіш 584,9 млн. теңгеге артты.

Республикада және облыста кәсіпкерліктің дамуы шағын және орта бизнестің индустриализация дамуындағы рөлін күшейту және өңдеу өнеркәсібіндегі еңбек өндірісін көтеруге, экспорт үлесін көбейтуге ықпал ететін мемлекеттік қолдаудың әсерінен оң жетістіктерімен нәтижесін көрсету үстінде.

10-сурет. Инновациялық белсенді кәсіпорындар саны, бірлік

Елімізде ғылыми-техникалық жұмыстарды орындаған кәсіпорындар саны инновациялық даму көрсеткіштерін жоғарылатындардың бірі. Батыс Қазақстан облысы бойынша инновациялық белсенді кәсіпорындар саны 2009 жылы 12 бірлік болса, 2013 жылы 34 бірлік, ал 2012 жылы 53 бірлікке тең болды.

11-сурет. Батыс Қазақстан облысы бойынша кәсіпорындарының инновациялық белсенділігі, %

Жоғарыдағы суретте Батыс Қазақстан облысының кәсіпорындардың инновациялық белсенділігі көрсетілген. Инновациялық белсенді кәсіпорындар саны кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейі, яғни зерттелетін

кәсіпорындардың жалпы санына қандай да бір инновациялық қызмет түрлерімен қамтылған инновациялық белсенді кәсіпорындар санының қатынасы ретінде анықталады. Кәсіпорындардың инновациялық белсенділік деңгейі 2009 жылы 4,5%-ды құрады, ал 2013 жылы 5,3% шамасында болды. Облыста 2011 жылы белсенділік деңгейі 12,7% 5 жыл аралығында жоғары көрсеткішті көрсетті. 2012 жылы белсенділіктің төмендеу себебі жұмсалған шығындардың шамасымен тығыз байланысты. 2011 жылмен салыстырғанда 2012 жылы инновацияларға жұмсалған шығындардың жалпы көлемі 29,7%-ға төмендеді, белсенділік деңгейі де 3,2%-ға азайған.

Кесте 2.9. Облыс бойынша 2013 жылғы өнімдік және үдерістік инновацияларға жұмсалған шығындар шығын түрлері

	БҚО	Орал қ.	Зеленов	Теректі
Барлығы, млн.тг	10692,9	5 695,5	4 882,2	115,2
ішкі ҒЗТКЖ (ағымдағы шығындар (еңбекақы төлемдері және арнайы ҒЗТКЖ-ға арналған жабдықтар мен ғимараттарға жұмсалған күрделі салымдар))	9 330,8	4 333,4	4 882,2	115,2
заманауи машиналарды, жабдықтарды, бағдарламалық қамтамасыз етуді және басқа да күрделі өнімдерді сатып алу (ҒЗТКЖ үшін жұмсалған шығыстардан басқа)	1344,9	1344,9	-	-
сыртқы ғылымды алу	2,9	2,9	-	-
оқыту, жобалау, маркетингтік зерттеу және басқа да тиісті іс-шаралар	14,3	14,3	-	-

Облыстағы кәсіпорындардың инновациялық белсенділігінің төмендеу себептері ретінде капиталдың тапшылығы, инновациялық сұраныс қалыптасқан нарықтың болмауы мен инновацияларға кедергі болатын басқа да факторларды атауға болады.

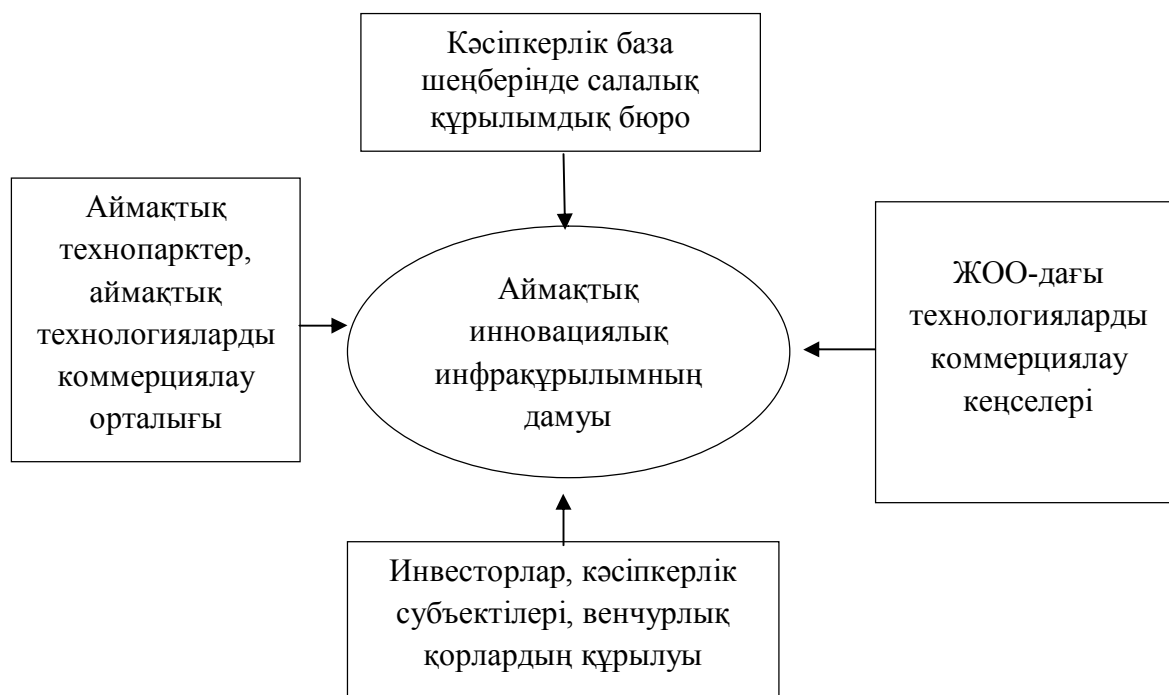
Инновациялық дамудың бір көрінісі –бұл облыстағы «Алгоритм» технопаркi. Технопарк және бизнес инкобаторлар арқылы құрылған инновациялық орта- инновациялық дамудың бірден-бір құрам бөлігі.

Облыстағы ғылыми зерттеулер мен жасалынып жатқан жұмыстардың жемісті нәтиже көрсетсе, бұл өңірдің әл-ауқаты артып, экономикасы тұрақты, жүйелі даму жолында екендігін аңғартады.

Кесте 2.10. Инновациялық өнім көлемі, млн.тг.

	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Республикасы бойынша	82 597,4	142166,8	235962,7	379005,6	578263,1
Батыс Қазақстан	728,7	1268,8	24804,9	4399,3	9009,5

Жоғарыдағы кестеден 2009-2013 жылдар аралығындағы Қазақстанның және ондағы Батыс Қазақстанның инновациялық өнім көлемі көрсетілген. 2009 жылы облыстың инновациялық өнім көлемінен үлесі бар болғаны 1%-ды құраса, 2011 жылы бұл көрсеткіш 10%-ға дейін артты. 2013 жылы Қазақстан бойынша 578263,1 млн.теңге шамасында болып, Батыс Қазақстан облысында 9009,5 млн.теңгені көрсетті [35].

4-сызба. Аймақтық инновациялық инфрақұрылымның субъектілері

Жоғарыдағы сызбада облыс бойынша аймақтық инновациялық инфрақұрылымдардың дамуына әсер ететін субъектілер қатары келтірілген.

Кесте 2.11. БҚО инновациялық дамуына SWOT-талдау

<i>S-күшті жақтары</i> - Инновациялық қызметтерге мемлекеттік қолдау, ғылыми-техникалық әлеует; - Облыстағы инновациялық өңдеулерді құруда ғылыми ұжымдардың белсенділігі. Ғалымдардың инновациялық жобалары теңдессіз жоғары эксперттік баға беретін қазақстандық және халықаралық көрмелерге үнемі қатысады (Астанада- АЭФ, Бизнес реактор; Ресейде-Инновациялар салоны, , АҚШ-та – CRDF Global және т.б.) - БҚО-да АИЖ-нің негізгі элементтері құрылған: «Алгоритм» технопаркі, Аймақтық коммерциялау орталығы, ЖОО-да – технологияларды коммерциялау кеңселері, ғылыми-техникалық парктер; - Инновациялық орта үшін мамандарды қайта дайындау және дайындық жұмыстарын үнемі жүргізу; АӨК-дегі инновациялық аймақтық нарықтағы жоғарғы әлеуеттік көлемі	<i>W-әлсіз жақтары</i> - Инновациялық жобаларды қолдау жүйесінің барлық этаптарын жүзеге асыруды жетілдірудің қажеттілігі; - Инновацияның көзі ретінде отандық іргелі ғылымдар мен облыстағы кәсіпорындар және ұйымдар арасындағы өзара байланыстың әлсіз деңгейі; - Экономиканың нақтылы секторының инновациялық өңдеуге бағытталған қажеттілігінің үнемі жеткіліксіз деңгейі
<i>O-мүмкіндіктер</i> - Инновациялық экономикаға көшудің тиімді механизмі болып табылатын аймақтық инновациялық жүйе құру және БҚО-н елдің батыс аймақтарының инновациялық қызмет орталығына айналдыру; - Инновациялық қызмет пен аймақаралық орталығын позициялауға қолайлы географиялық жағдай; - Биотехнология, мұнай-химиялық сала, АӨК, альтернативалық энергетика және құрылыс салаларынан тұратын инновациялық ғылыми-өндірістік кластерлерін құрудағы өсу нүктелері және инновациялық дамуы; - БҚО-ның трансшекаралық жағдайы. Ресей аймақтарының көршілес болуы инновациялық өңдеулерді енгізуге алуы	<i>T-қауіп-қатерлер</i> - Инновациялық ортаның дамуы мен тарихи қалыптасқан техникалық инфрақұрылымды аймақтар жағынан инвестициялар нарығындағы бәсекелестік; - Отандық өндірістің технологиялық артта қалушылығы; - Дамыған шетелдік елдердегі ғылым және технологияларының жетістіктерімен жоғары технологиялық ортадағы бәсекелестік

Жоғарыдағы кестеде БҚО инновациялық дамуына SWOT-талдау арқылы облыстағы дамудың күшті жақтары мен әлсіз жақтары,

мүмкіндіктер мен қауіп-қатерлері анықталды [45], [43]. Орал қаласындағы технологиялық инновациялармен айналысатын ірі ғылыми-зерттеу институттарына «Микрография» ҒЗИ» ЖШС, «Гидроприбор» ЖШС жатады. «Гидроприбор» ЖШС-нің құрылған шағынан бастап кәсіпорын батып кеткен нысандарды (кемелерді, ұшақтарды және басқаларды) іздеу мен зерттеу үшін қолданылатын өзі жүретін және тартатын су асты аппараттарын жасауға арналған 10 жоба дайындады. Қазіргі уақытта кәсіпорында кемені, робот техникасын, энергияның қайта қалпына келтіру көздерін, мұнай-газ саласына арналған стандарттан тыс құрылғыларды жасау бағыттары бойынша жобалау, ұсақ сериялы өндіру және инжинирингтік қызмет көрсету үшін қажетті өндірістік және зертханалық-зерттеу базалары (әуединамикалық тұрба, көлемі 69х5х6 м гидродинамикалық бассейн, 1000 кг/кв.см қысымға арналған автоклавтар, климотермобарокамералар, виброқабырғалар, механикалық сынақ қабырғалары, сонымен қатар Шалқар көліндегі сынақ базасы) бар[46]., Өнімнің өтіміне байланысты мәселерді шешуде қаладағы өнеркәсіптік кәсіпорындарға қолдау көрсету мақсатында кәсіпорындарды қазақстандық мазмұндылықты кеңейту шеңберіндегі тапсырыспен қамтамасыз етуге байланысты белсенді жұмыстар жүргізіліп жатыр.

«Білім-ғылым-инновация» үштігі - Қазақстан Республикасы саясатының негізгі діңгегі. Білім мен ғылымды ұштастырған Батыс Қазақстандағы бірден-бір теңдессіз инновациялық жоба - бұл «Парасат» Ұлттық ғылыми-технологиялық холдингі мен Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университетіндегі ғылыми зерттеу орталығымен бірлескен индустриалды аквакешені. Бұл жобада азайып бара жатқан бекіре тұқымдас балықтарды өсірудің акватехнологиясын іске асыру көзделген. Акватехнология бойынша жылына 8 тонна қыры уылдырық және 65 тонна бекіре етін өндіреді. Жоба бекіре тұқымдас балықтар түрін сақтап қалуға септігін тигізетін және де әрқашан да сұранысқа ие өнім даярлайтын баламасыз орындалған инновациялық идеяның көрінісі. Батыс Қазақстан облысында шынылаудың энерготімді технологияларын, қауіпсіз шынылауды қолға алған және құрылысқа арналған желімделген стеклопакеттер шығарумен айналысатын «Стекло-Сервис» ЖШС жұмыс жасайды.

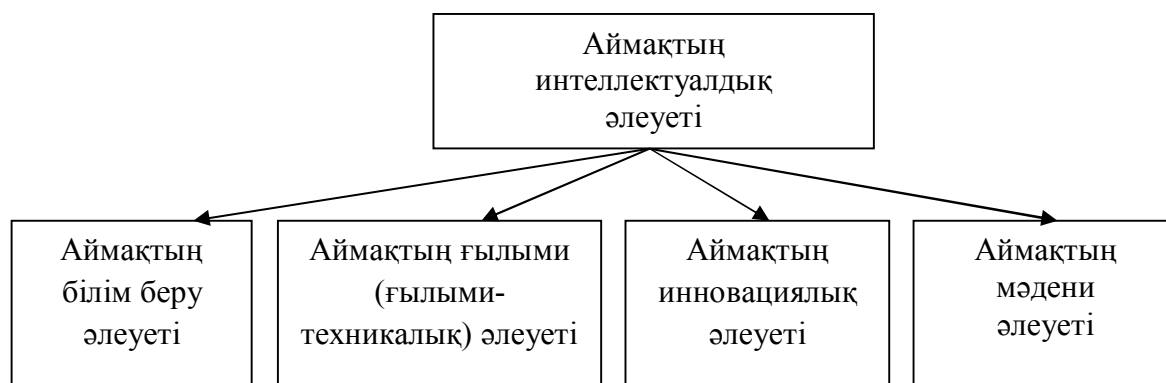
2.3 Батыс Қазақстан облысының интеллектуалдық мүмкіндігі

Әлеуметтік-экономикалық жүйенің интеллектуалдық әлеуетін жоғарылатуда жаңа экономикалық байланыстарға бейімделу мүмкіндіктері және олардың интеллектуалдық деңгейін бағалау, кедергі келтіретін немесе үдерістерді қамтамасыз ететін шарттардың әсері, механизм құрудың қажеттілігі негізінде тәжірибеде әлеуметтік-экономикалық жүйенің интеллектуалдық жүйесін құру, сақтау, тиімді пайдалану және арттыру мақсат етіп қойылды. Әлемдік банк үнемі әлем елдерінің интеллектуалдық даму рейтингі мен нарықтық экономикадағы ғылыми жетістіктерді пайдалану рейтингін жасап, зерттеу жүргізіп отырады.

Дегенмен бұл жұмыстар макро және микро деңгейде жасалады. Елдің тұрақты дамуы мен бәсекеге қабілеттілігі және адам капиталын құруға күш салу мен аймақтардың өзіндік өсуіндегі маңызды көрсеткіштердің құрамын төмендегідей жіктеуге болады. Олар: локальды аймақтық білім берудегі интеллектуалдық әлеуетінің құрылымы, құрамы, функциялары және оны құрудағы бағыттары және дамудың заңдастырылуы болып табылады.

Интеллектуалдық әлеует (адам, қоғам) алға қойылған тапсырмаларды орындаудағы өзіндік даму және сақтау арқылы шешуде қолданылуы мүмкін болатын интеллектуалдық сапалардың (интеллектуалдық ресурстардың) жиынтығы [47].

Аймақтың интеллектуалдық әлеуеті білім беру, ғылыми, инновациялық және мәдени әлеуетінен құралған жүйе болып табылады [48].

5-сызба. Аймақтық интеллектуалдық әлеуетінің құрылымы

Осы сызба арқылы үдерісті басқарудың негізгі бағыттарын айқындайтын және интеллектуалдық әлеуетіне өзіндік болатын аймақтағы субъекттердің өмір сүру деңгейі мен ортасын байқауға болады.

Аймақтың интеллектуалдық әлеуетінің негізі жергілікті халықтың интеллектуалдық әлеуетінде жатыр. Тұрғындардың интеллектуалдық әлеуетін жоғарылату және олардың деңгейі орналасқан аймақтағы жоғарғы оқу орындарының интеллектуалдық әлеуеті, білім берудің құрылымы ретінде анықталады.

Қазіргі қоғамда білім беру орындарының алар орны ерекше. Білім арқылы тұлға тек мамандандырылған (ғылыми) білім ғана алып қоймай, тұлғаны әлеуметтендіруге, жан-жақты қалыптастыруға қабілет беретін күнделікті жеке білімдерді де жетілдіреді.

Батыстық университеттердің жүргізген талдау нәтижелері арқылы, ЖОО заманауи сыртқы қоғаммен ашық, тығыз байланысты кәсіпкерлік типтегі ғылыми-білім беретін орталықтарға айналуы керек. Іргелі және қолданбалы зерттеулер мен білім беруді интеграциялау негізінде бәсекеге қабілетті мамандар дайындауға қабілетті болуы қажет. Олар «өмір бойы білім беру» парадигмасында көрсетілгендей әр адамның қай деңгейде болмасын маңызды болып саналатын білім алуудағы қажеттіліктерін толықтай қанағаттандыра алуы тиіс [49].

Интеллектуалдық әлеуетті құраушылардың азаюы өзіндік әлеуметтік-экономикалық жүйедегі интеллектуалдық-ресурстық әлеуеттің төмендеуіне және оны жүргізудің нәтижелеріне теріс әсерін тигізеді. Сондықтан да интеллектуалдық әлеуетті пайдалану деңгейін аймақтың маңызды сипаты ретінде танып, ал оны қажетті деңгейде қамтамасыз етуді басқару органдарының басты тапсырмаларының құрамында болуы тиіс.

Отандық ЖОО-ның сипаты қазіргі нарықтық жағдайда сұраныс аз үлкен көлемдегі, қайталанатын мамандықтардан сұранысқа ие техникалық мамандар даярлауға және заманға сай жаңа мамандықтардың ашылуына маңыз беруінде болып отыр. Сонымен қатар елімізде мамандарды қайта даярлау, мамандардың білімін жетілдіру жолға қойылған. «Жол картасы-2020», «Жұмыспен қамту-2020» бағдарламалары және тағы басқа мемлекеттік, жергілікті даму бағдарламалары шеңберінде- өндіріс, өнекәсіп орындарында, білім

беруде- «Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығының Батыс Қазақстан облысындағы филиалы арқылы жүзеге асырылуда [50].

Аймақтағы білім беру интеллектуалдық әлеуетін бағалау алғашында адам капиталын бағалау әдісі бойынша тұрғындардың білім алу жиынтық жасынан анықталып отырды. Дегенмен бұл әдіс арқылы экономикадағы интеллектуалдық мәселелерді шешуде ақпараттардың жеткіліксіздігі және аз жылдық болуы байқалады.

БҰҰ экономикалық және әлеуметтік даму Департаменті құрастырған білім қоғамын құру әдісіне сәйкес интеллектуализацияны бағалау интеллектуалдық әлеует құрудағы негізгі көрсеткіштерін (мектепте оқудың орташа ұзақтығы, халық санындағы жастардың үлесі, ақпараттық құралдардың дамуы) осы үдерістерді жетілдіретін және кедергі келтіретін факторлармен бірге бағалау негізінде өлшеу жүргізеді [51].

Біріншілердің қатарына: ҒЖТҚЖ-ға жұмсалған шығындар, білім беру, бюджет құрылымындағы денсаулық сақтау, қорғаныс шығындары, бір оқытушыға келетін оқушылар саны, қоғамның жемқорлықтан еркіндігі жатқызылады. Кедергі келтіретін факторларға: балалардың өлімі, табыстардың әркелкілігі, бөлек аймақтарды қорғау үшін субсидиялар, бір адамнан CO^2 бөлінуін келтіруге болады.

Бүгінгі таңда әр түрлі зерттеулер нәтижелерінен аймақтың интеллектуалдық әлеуетінің интегралды индексін құруда жеке индекстерден құралған төмендегі жүйені қарастыруға болады.

- жоғары мектептегі даярлау индексі (10000 тұрғынға ЖОО студенттер саны)

- білім беру деңгейінің индексі (білім беру деңгейіндегі аймақтағы белсенді халық құрамы)

- ғылыми мамандар даярлау индексі (10000 тұрғынға магистрант, докторанттар саны)

- ғылыми зерттеулермен айналысатын масштаб индексі (10000 тұрғынға зерттеу, өңдеулермен айналысатын қызметкерлер саны)

- ғылыми зерттеу интенсивтілігінің индексі (ЖІӨ-дегі ғылыми зерттеу жұмыстарына бөлінетін ішкі ағымдағы шығындардың пайызбен үлесі) [52].

Экономикалық қызметтерді интеллектуализациялау көрсеткіштерін әлеует көрсеткіштері, үдеріс және нәтиже

көрсеткіштері деп үш топқа жіктеп, жинақтау арқылы толыққанды ақпарат жинақтауға болады.

Кесте 2.12. Батыс Қазақстан облысы бойынша жоғарғы мектепте даярлаудың негізгі көрсеткіштері

Көрсеткіштер	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Мемлекеттік ЖОО-дағы студенттер саны 10 000 адамға, адам	208,79	201,3	190,1	180,2	169,3
ЖОО бітірген мамандар саны 10 000 адамға, адам	64,99	58,3	55,8	50,8	46,9
Магистратура оқытындар барлығы, адам	156	304	534	783	822
Докторанттар саны, адам	3	7	7	3	8

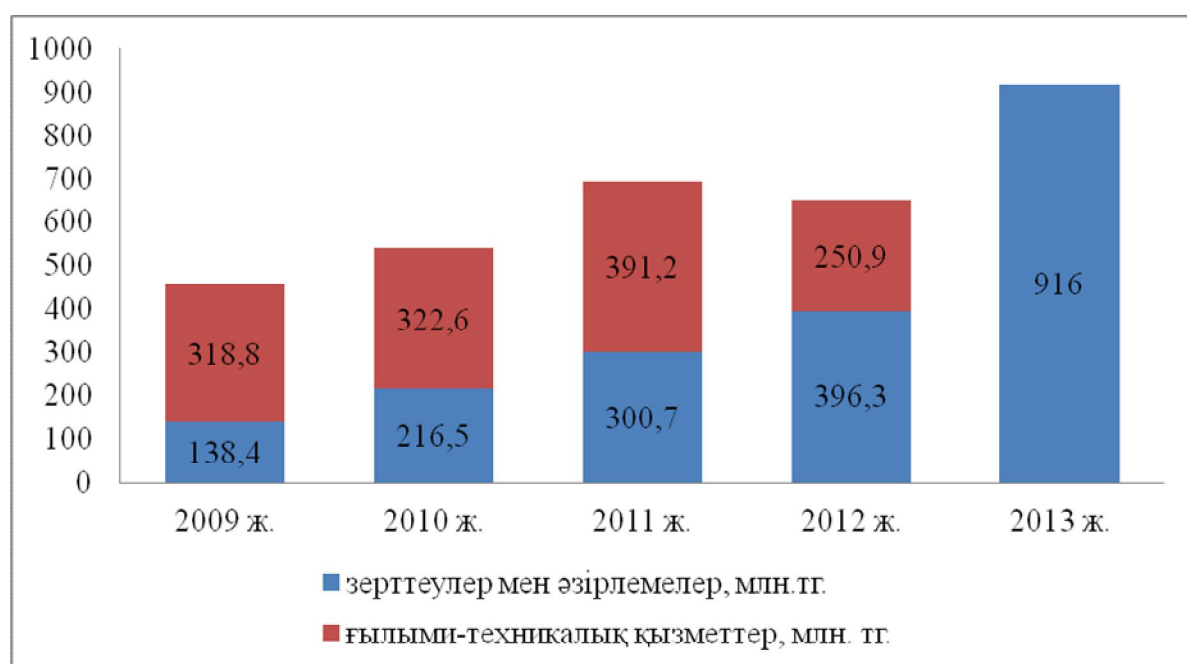
Кестеде Батыс Қазақстан облысы бойынша 2009-2013 жылдардағы жоғарғы мектепте даярлаудың негізгі көрсеткіштері көрсетілген. Облыс бойынша 4 жоғарғы оқу орындары, оның 2-уі мемлекеттік жоғары оқу орындары тіркелген, Көрсеткіштердің 2009-2013 жылдар арасындағы табиғи өсімнің, көші-қонның әсерінен өзгеру динамикасы байқалады. 2009 жылы ЖОО-да оқытын студенттердің 10 000 адамға көрсеткіші 208,7 адамды құраса, 2013 жылы 169,3 адам болды.

Кесте 2.13. Ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерді орындайтын қызметкерлер саны, адам

	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Республика бойынша	15793	17021	18003	20404	23712
Батыс Қазақстан	170	459	500	516	600
Оның ішінде:					
зерттеуші мамандар	170	296	286	289	392
техниктер	-	50	36	37	82
қосалқы қызметкерлер	-	60	105	106	-
өзгелері	-	53	73	84	126
ғылым докторлары	18	18	22	22	30
ғылым кандидаттары	65	88	101	101	124
ғылым магистрлар	12	18	21	21	108

Сәйкесінше жоғары оқу орындарын аяқтаған мамандар санының да осы аралықта төмендегені байқалады. Магистранттар мен докторанттардағы өсім ғылымға деген бетбұрысты және заман талабына сай алға басуды байқалтады.

Кестеде келтірілгендей республика бойынша да, облыс бойынша да 2009 жылдан 2013 жылға дейін ғылыми зерттеулер мен әзірлемелерді орындайтын қызметкерлер санында жоғарылау байқалады [53]. Батыс Қазақстан бойынша ғылым докторлары 2009 жылдан 2013 жыл аралығында 18 адамнан 30 адамға өсті, ғылыми кандидаттар 2009 жылы 65 адамды құраса, бұл көрсеткіш 2013 жылы 124 адамды құрады. Сонымен қатар ғылыми мамандардың бастаушысы ретінде танылатын магистранттар саны 2009 жылы 12 адам болса, 2013 жылы 108 адамға жетті. Батыс Қазақстан облысы бойынша Бұл көрсеткіш арқылы облыстағы ғылымға деген көзқарастың артқандығын көруге болады.

12-сурет. Облыстағы ғылыми-техникалық жұмыстардың көлемі

Ғылыми-техникалық жұмыстарының көлемі зерттеулер мен әзірлемелер және ғылыми-техникалық қызметтердің жиынтығынан тұрады. Ғылыми-техникалық жұмыстардың көлемі 2009 жылы 457,2 млн. теңгені құраса, бұл көрсеткіш 2013 жылы 916 млн. теңгеге артты.

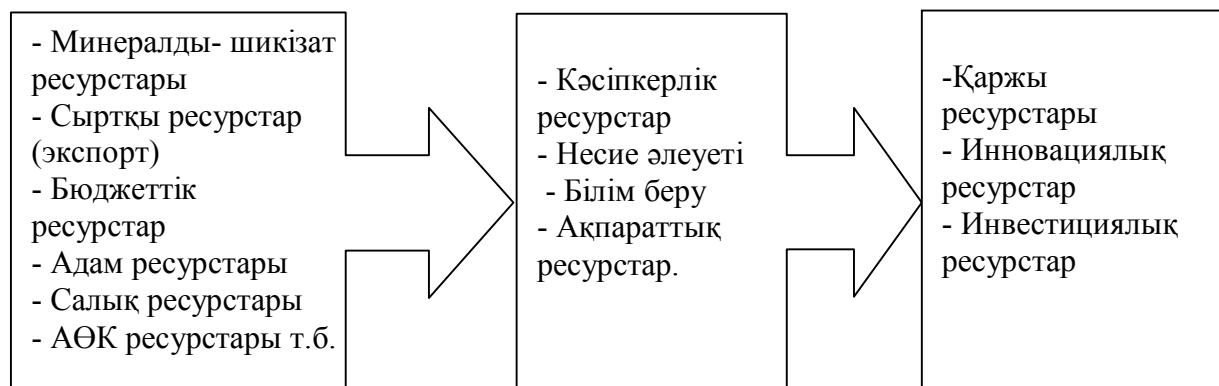
Қоғамның қазіргі даму кезеңі жедел ақпараттандырылу процесімен сипатталады. Ақпараттық компьютерлік технологиялардың білім беру жүйесіне енуі - жаңа тарихи - әлеуметтік жағдайдың талабы.

Кесте 2.14. Батыс Қазақстан облысы бойынша ақпараттық қоғамға қол жеткізудің негізгі көрсеткіштері

Көрсеткіштер	2009 ж.	2010 ж.	2011 ж.	2012 ж.	2013 ж.
Тіркелген телефон желілер тығызығы 100 адамға, бірлік	23,5	24,9	25,8	26,3	26,4
Тіркелген интернет абоненттерінің тығызығы 100 адамға, бірлік	4	5	6	7	9
ЖОО-да ақпараттық-коммуникациялық технологиялар бойынша пайдаланушыларды бөлу, %	33,8	37,8	37,8	38,8	41,7
Ақпараттық технологияларды пайдаланудың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, бірлік	11	2	35	35	92
Кәсіпорындар мен үй шаруашылықтарына арналған электрондық қызмет көрсету, бірлік	-	1	11	4	10
Электрондық сатып алуларды жүзеге асыру, бірлік	72	3	47	79	180
Басқа мемлекеттік органдармен бірлесіп АКТ шешімдерін стандарттау	5	-	14	12	26

Жоғарыдағы кестеде Батыс Қазақстан облысы бойынша ақпараттық қоғамға қол жеткізудің негізгі көрсеткіштері келтірілген. Ақпараттық коммуникациялық технологияларды қолдану көрсеткіштері мен қолдану мақсаттары қарастырылған. Ақпараттық дамыған қоғамда қазіргі таңда ақпараттық технологияларсыз алға жылжу мүмкін емес. Қоғамдағы қай сала болмасын ақпараттық технологияны қолдану аясы күннен күнге артуда. Интернеттің де

2009 жылы 100 адамға тығыздығы 4 бірлікке тең болса, 2013 жылы 9 бірлікке жетіп, 2,25 есеге жоғарылады[53].

6-сызба. Аймақ экономикасының әлеуетін құраушылары және оларды жетілдірудегі негізгі құрамның өсу сатылары

Жоғарыдағы сызбадан аймақ экономикасы әлеуетін құраушылар мен оларды жетілдірудегі негізгі құрамның өсу сатылары келтірілген. Экономиканы құраушылары: минералды-шикізат ресурстары, сыртқы, бюджеттік, адам, салық ресурстары, АӨК ресурстары және тағы басқалар. Ал оны жетілдірушілер ретінде кәсіпкерлік, несие және білім беру мен ақпараттық ресурстарды атауға болады. Сонымен қатар одан әрі жетілуіне қаржы, инновациялық және инвестициялық ресурстардың маңызы зор.

13-сурет. Батыс Қазақстан облысы бойынша 2013 жылы тіркелген интеллектуалдық меншік объектітері

Жоғарыдағы кестеде облыстағы 2013 жыл көрсеткіші бойынша тіркелген интеллектуалдық меншік объектілері келтірілген. Оның

ішінде пайдалы модельдерге 1 патент, селекциялық жетістіктерге берілген патенттер саны 7, өнеркәсіптік үлгідегі 3 патент Батыс Қазақстан облысының үлесіне тиеді. Тіркелген тауар таңбалары мен қызмет көрсету таңбалары 107 бірлікке тең. Өнертабыстаға берілген өтінімдер нәтижесі бойынша 2013 жылы 6 қорғау құжаттары берілді [55].

X-шы «Шапағат-2013» республикалық өнертабыс саласындағы жетістіктерінің конкурсы нәтижесі бойынша «Жыл өнертабысы» номинациясының екінші марапатын Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің «Батыс Қазақстан Жәңгір хан атындағы аграрлық-техникалық университеті» - «Способ получения пеностекла» өнертабысқа патентімен жеңімпаз болып танылды[56]. Интеллектуалдық әлеует ұлттың зиялылық деңгейін, еңбек ұжымының және аймақ тұрғындарының жалпы деңгейін сипаттайды. Сонымен қатар интеллектуалдық потенциал тұтастай халықтың өміріне әсер ететін экономикалық, экологиялық, әлеуметтік және мәдени фактормен байланысатын күрделі категорияны көрсетеді.

Батыс Қазақстан облысының ғылыми-инновациялық ортасында жағымды жақтарымен қатар зерттеу және өңдеу жұмыстарын жүргізетін ұйымдар санының аз болуы, ғылымның салалық және ЖОО секторларындағы ғылыми кадрлар санының жетіспеушілігі, оның құрамындағы кәсібилік және жас аралығы бойынша диспропорция, кәсіпорындардың өнертабыстық және инновациялық белсенділігінің төмендеуі, аймақтағы технологиялық инновацияларды жүзеге асыратын ұйымдардың қысқаруы, алдыңғы қатарлы құрылған өндірістік технологиялардың аз болуы және ғылыми еңбектердің мәртебесінің төмен болуы мен жастарды ғылым және техника салаларына ынталандырудағы бірқатар қиындықтар сияқты мәселелер де орын алуда. Бұл аймақ экономикасының бәсекеге қабілетті инновациялық тауарлар өндірісінің ішкі және сыртқы нарықты қамтасыз етіп, толыққанды жұмыс жасауына кедергі келтіреді.

Ғаламдық технологиялық революциясының белсенді қатысушысына айналу мақсатына жету үшін деңгейін ұлттың, елдің құраушысы болып табылатын аймақтың интеллектуалдық әлеуетін жандандырып, интеллектуализациялау үдерісі арқылы инновациялық серпіліс туғызуымыз керек.

3. ИННОВАЦИЯЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕРДІ ЖЕТІЛДІРУ БАҒЫТТАРЫ

3.1 Инновациялық бағыттардың Батыс Қазақстан облысындағы жетілдіру формасы

Инновация- жаңа нарықтың құрылуы, жаңа бизнес үлгілерді жетілдіру, өндіріске үдерісіне жаңалық енгізу және нарыққа жаңа тауар мен қызмет түрлерінің шығарылуы. Инновациялық даму – негізгі факторы инновация болып табылатын елдің, аймақтың және ұйымның экономикалық дамуының түрі болып табылады [58].

Нарықтық экономика жағдайында инновациялық қызметтерді қолдай отырып, инновациялық дамудағы мәселелерді шешуде даму стратегияларын таңдау маңызды рөл атқарады. Қазіргі таңда жақсы өнім шығару жеткіліксіз, сонымен қатар соңғы жаңа технологиялармен жаңаруларды енгізу, нарықты және бәсекелестерді қадағалай отырып, үнемі жаңашылдыққа ұмтылуды талап етеді.

Аймақтың бәсекеге қабілеттілігі- ашық экономика жағдайында әлеуметтік-экономикалық дамуында басқа аймақтарды басып озуға мүмкіндік беретін және халықтың әл-ауқатын артуы мен аймақтың тиімділігінің жоғарылауын қамтамасыз ететін табиғи, экономикалық, әлеуметтік, саяси және басқа да факторларының шартты жағдайы мен ішкі және сыртқы сауда айналымдағы жекелеген тауар өндірушілердің басым қабілеттілігі [59].

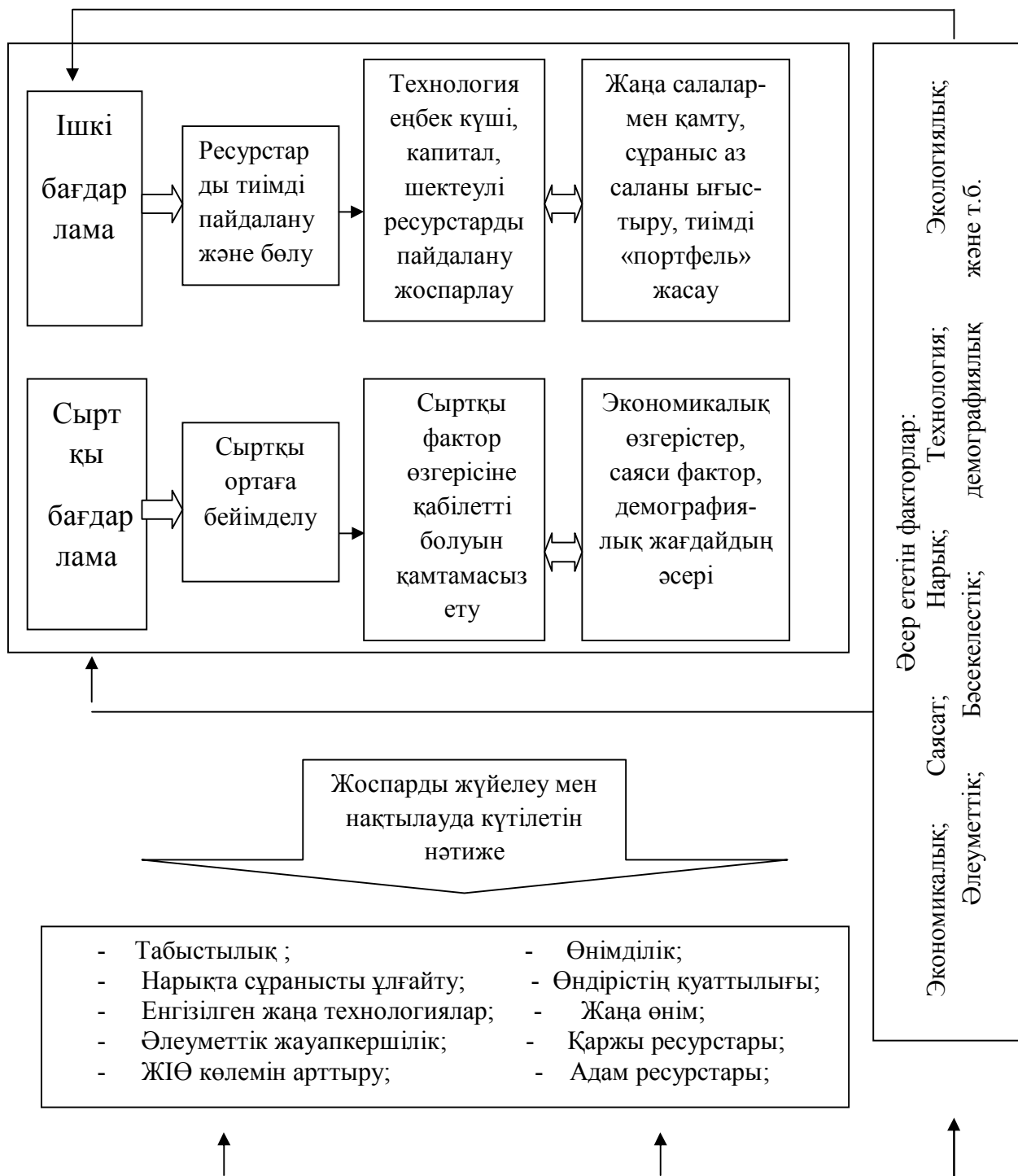
Аймақтың дамуы мен қазіргі жағдайын анықтайтын факторлар:

- Мемлекеттің бәсекеге қабілеттілігі
- Аймақтың табиғи-климаттық, географиялық, экологиялық, және әлеуметтік-экономикалық көрсеткіштері
- Аймақтағы кәсіпкерлік және инновациялық белсенділік деңгейі
- Аймақтың инфрақұрылым көрсеткіштерінің халықаралық нормативтерге сәйкес келу деңгейі

Жоғарыдағы факторлар негізінде аймақ өзіндік бәсекелестік жағдайын бақылап, дамудың жаңа жолдарына қадам баса алады [60].

Инновациялық іс-әрекет – бұл нарыққа енгізілген жаңа немесе жетілдірілген өнімдегі идеялардың өзгеруімен байланысты іс-әрекеттің түрі, тәжірибеде қолданылуындағы жаңа немесе жетілдірілген үрдіс, әлеуметтік қызмет көрсетудегі жаңа әдістеме

болып табылады[61]. Инновациялық іс-әрекет арқылы қазіргі нарық жағдайында елдің экономиканың тұрақты дамуы арқылы алға жылжуын қамтамасыз етуге болады. Ел экономикасының құраушысы ол- өңірдің бәсекеге қабілетті дамуы.

7 - сызба. Инновациялық дамуды бағдарламалық жоспарлау сызбасы

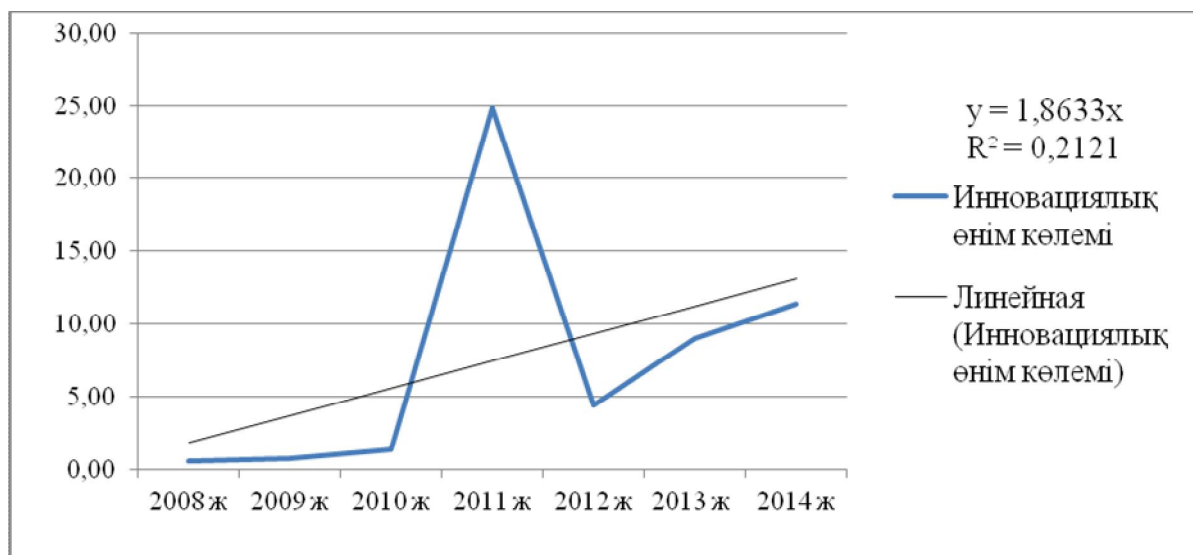
Қазақстан Республикасының индустриялық-инновациялық дамуының 2003-2015 жылдарға арналған мемлекеттік стратегиясы-елдің тұрақты дамуының жетістіктерін анықтады. Стратегияны жүзеге асыру ІІІ кезеңмен жүзеге асырылуда. І кезең 2003-2005 жылдарды, ІІ кезең 2006-2010 жылдар аралығын қамтиды. Қазіргі ІІІ кезең – стратегияны жүзеге асырудағы ең өнімді бөлігі болып табылады. Елдегі инновациялық қызмет- бұл елді экономикалық қауіпсіздікпен қамтамасыз етуде, отандық өнімдердің бәсекелестігін жоғарылатуда және экономикалық өсімнің жүйелі факторларының маңызды бөлігі.

Жоғарыдағы сызбада көрсетілгендей, аймақтағы инновациялық дамудың бірден-бір құраушысы - ішкі және сыртқы орта болып табылады. Тұрақты дамуға қол жеткізу үшін осы ішкі және сыртқы факторлар әсерін баланста ұстап отыру керек. Осыған сәкес мемлекет және аймақты дамыту бағдарламасы да ішкі және сыртқы бағдарламалардың құрамынан тұрады. Ішкі бағдарламалар арқылы аймақтағы шикізаттық ресурстарды тиімді пайдалану және оны жан-жақты қадағалау, аймақтың мамандану саласын ескере отырып еңбек күші, қаржыны сауатты жоспарлау жұмыстары жүргізілсе, сыртқы бағдарламалар аймақтың республикадағы үлесін айқындайтын, сонымен қатар аймақ дамуына әсер ететін жаһандық және мемлекеттік деңгейдегі экономикалық өзгерістер, қалыптасқан саяси факторлар мен демографиялық жағдайлар және басқа да сыртқы факторлардың мүмкін болатын әсерлеріне қабілетті болудағы аймақтың алдын-ала жоспарлаған жұмыстарынан тұрады [62].

Елдегі әр облыстардың инновациялық қызметтері сол облыстың географиялық орналасуына, демократиясына, қазба байлықтарына және өңірдің сәйкес мамандануына тығыз байланысты.

2020 жылға дейінгі инновациялық даму Концепциясын жүзеге асыру барысындағы негізгі шарттардың бірі аймақтық экономикалық интеграция мен ішкі басқарушылықты орталықсыздандыру негізінде аймақтық инновациялық жүйені күшейтуді қамтамасыз ету болып табылады.

Даму бағдарламаларымен аймақтың өркендеуін жоспарлау арқылы аймақтың бәсекеге қабілеттілігін жан-жақты арттырып, ЖІӨ көлемін және ондағы инновациялық дамуға басым бағыт берумен айқындалған нәтижелер күтіледі.

14-сурет. Батыс Қазақстан облысының инновациялық өнімдері көлемінің динамикасы, млрд. теңге

Зерттеу жұмысында факторларды есептеудің және тренд тендеуін анықтаудың әдісі қолданылды [63]. Аталған әдісті пайдалану арқылы Батыс Қазақстан облысы мәліметтері бойынша 2008-2014 жылдар аралығындағы трендтік модельдердің құраушылары анықталды. Зерттеу жұмысы барысында 2008-2014 жылдар аралығында инновациялық өнім көлемінің мәліметтері бойынша нақты мағлұмат алынып, аталған зерттеу негізінде график тұрғызылды.

Шыққан график бойынша сызықтық тренд түзуі саланып келесі тендеу және детерминация формуласы анықталды.

$$y = 1.86x \quad R^2 = 0.2121 \quad (3.1)$$

Анықталған тендеу арқылы инновациялық өнім көлемі бойынша аймақтағы өсу үдерісін байқауға болады. Мұндағы детерминация коэффициенті төмен көрсеткішті көрсетті.

Жоғарыдағы формула арқылы инновациялық өнім көлемі мәндеріне сәйкес алдағы жылдарға болжам жасап, график түрінде көрсетуге болады. 2008-2014 жылдар аралығында ең жоғарғы мән 2011 жылы 24,8 млрд. теңгеге тең. Ал болжамды жылдар ішінде жоғарғы мән 18,6 млрд.теңгені көрсетті. Нақты көрсеткіштер мәліметтері арқылы болжамды жылдардағы көрсеткіштердің алдағы жылдарда тұрақты өсімі болжанады.

15-сурет. Батыс Қазақстан облысының инновациялық өнім көлемдерінің нақты және болжамды көрсеткіштері, млрд.тг

Технологиялық инновацияларға кеткен күрделі және ағымдағы шығындар инновациялық қызмет түрлері бойынша бөлінеді[64].

Шығындар құрамына мыналар қосылады:

1) ішкі ҒЗТЖЖ (ағымдағы шығындар (еңбекке ақы және ғимараттар мен жабдықтарға күрделі салымдар, ҒЗТҚЖ үшін аранйы арналған)).

2) сыртқы ҒЗТҚЖ;

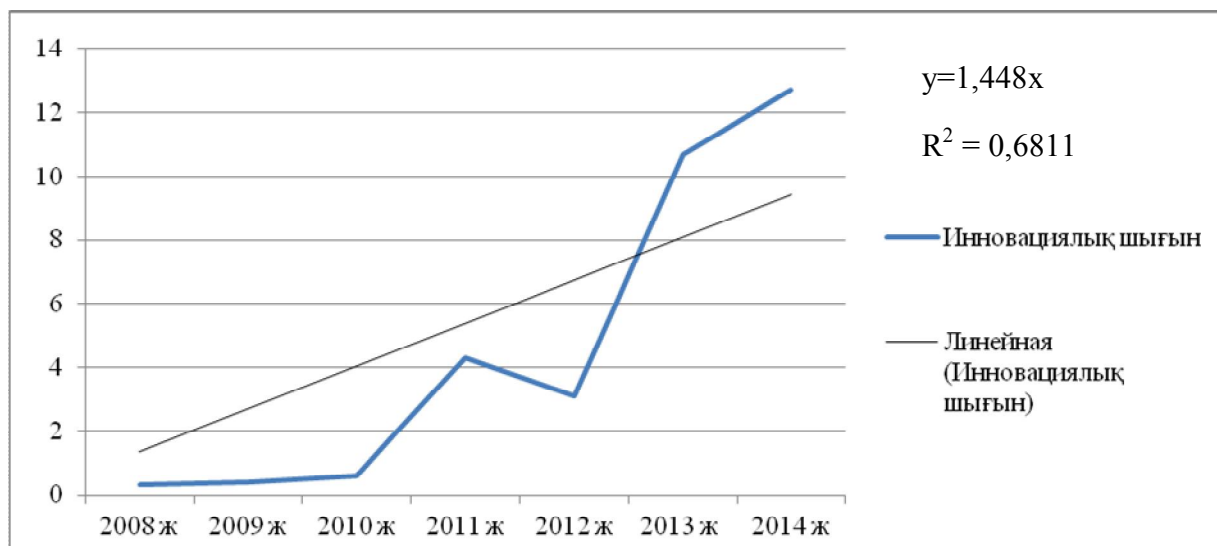
3) қазіргі заманғы машина, құрал-жабдықтарды, бағдарламалық қамтамасыз ету және басқа да капиталдық тауарларды сатып алу (ҒЗТҚЖ үшін кеткен шығындардан тыс);

4) сыртқы білімдерді иелену;

5) жобалау, маркетингілік зерттеу, оқыту және басқа да тиісті шаралар;

6) өзге де инновациялық шығыстар.

Батыс Қазақстан облысы бойынша инновация саласын зерттеу барысында факторды есептеу және тренд теңдеуі анықталды. Аталған әдісті пайдалану арқылы инновациялық салаларға жұмсалған шығындар көлемі бойынша 2008-2014 жылдар аралығындағы трендтік модельдердің құраушылары анықталды.

16-сурет. Батыс Қазақстан облысының инновациялық салаларға жұмсалған шығындар динамикасы, млрд. теңге

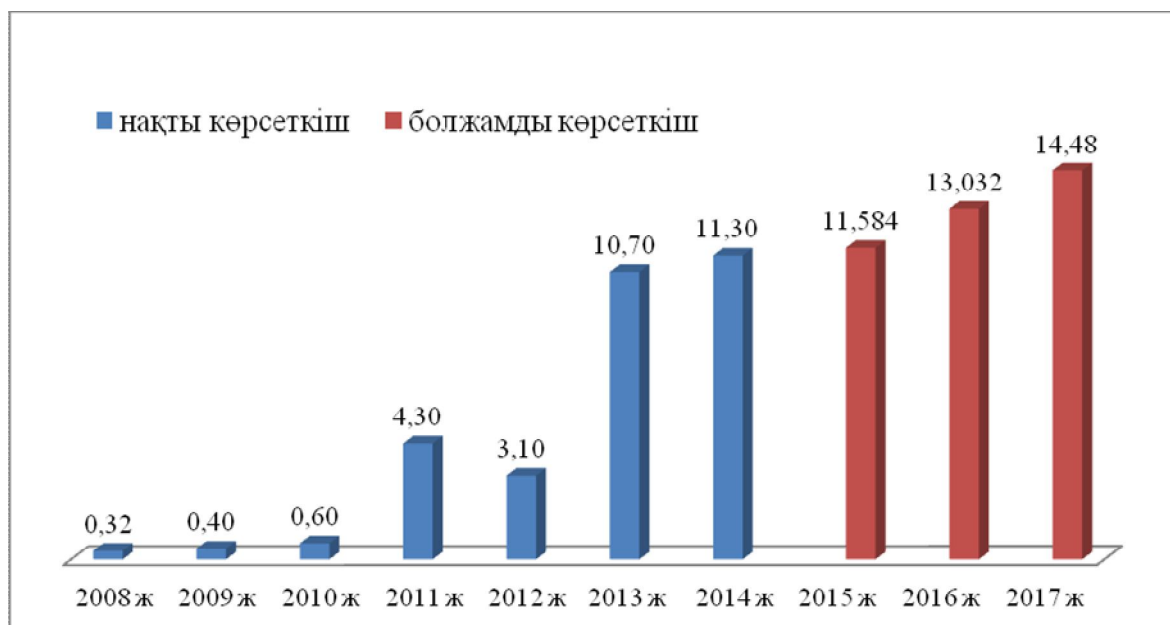
Зерттеу жұмысы барысында 2008-2014 жылдар аралығында инновациялық салаларға жұмсалған шығындар көлемі мәліметтері бойынша нақты мағлұмат алынып, алынған нәтижелермен зерттеу негізінде график тұрғызылды.

Шыққан график бойынша сызықтық тренд түзуі саланып келесі тендеу және детерминация формуласы анықталды.

$$y = 1,448x \quad R^2 = 0,6811 \quad (3.2)$$

Жоғарыдағы тендеу арқылы аймақтағы инновация саласы жұмсалған шығын көлемі бойынша қарқынды өсу байқауға болады. Бұл арқылы инновациялық дамуға деген басымдылық айқындалады. Мұндағы детерминация коэффициенті төмен көрсеткішті көрсетті.

Жоғарыдағы тендеу арқылы аймақтағы инновация саласы жұмсалған шығын көлемі бойынша нақты көрсеткіштерін пайдалана отырып, алдағы жылдарға болжам жасалды (17-сурет) Болжам жасау арқылы инновация саласы жұмсалған шығын көлемінде өсуді байқауға болады. Инновация саласының маңыздылығы артып, оған жұмсалатын шығын көлемінің артуы аймақтағы инновацияға деген қажеттілігі жыл санап жоғарылайды деген қорытынды жасауға болады.

17-сурет. Батыс Қазақстан облысының инновация саласы бойынша жұмсалған шығындар көлемінің нақты және болжамды көрсеткіштері, млрд.теңге

Жоғарыдағы формула арқылы инновация саласына жұмсалған шығындар көлемі бойынша нақты көрсеткіштер талданып, соның негізінде алдағы жылдарға болжам жасалынды. 2008-2014 жылдар аралығында ең жоғарғы мән 2014 жылы 11,3 млрд. теңгеге тең. Ал болжамды жылдар ішінде жоғарғы мән 14,48 млрд.теңгені көрсетті. Нақты көрсеткіштер мәліметтері арқылы болжамды жылдардағы көрсеткіштердің алдағы жылдарда тұрақты өсімі болжанады.

Кесте 3.1. Облыс бойынша инновациялық даму көрсеткіштері

Жылдар	Инновациялық өнім көлемі, млрд.тг	Инновацияларға жұмсалған шығындар, млрд. тг.	Инновациялық белсенділік, %
2008 ж.	0,56	0,32	3,9
2009 ж.	0,70	0,40	4,5
2010 ж.	1,30	0,60	4,6
2011 ж.	24,80	4,30	12,7
2012 ж.	4,40	3,10	9,7
2013 ж.	9,00	10,70	5,3
2014 ж.	11,4	11,3	7,4

ЖАӨ жалпы көлемінде инновациялық өнім және инновациялық сипаттағы қызмет үлесі – 0,5%. Осы инновациялық көрсеткіштердің бір-біріне факторлар түрінде әсерін корреляциялық әдіс арқылы анықтауға болады [65].

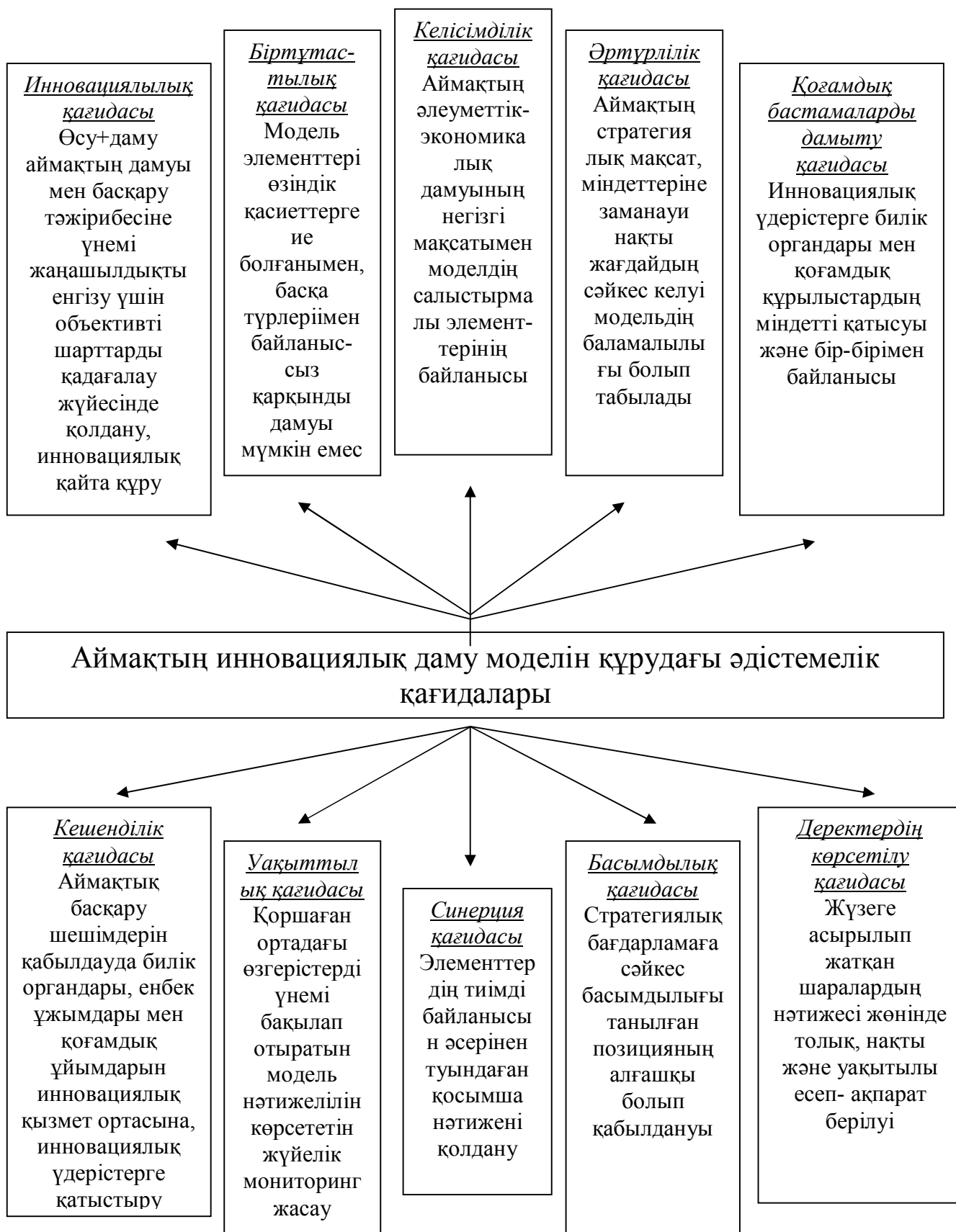
Батыс Қазақстан облысы бойынша инновациялық даму көрсеткіштері келтірілген. 2014 жылы кәсіпорындардың инновациялық белсенділігі 7,4%-ды құрады. 2012 жылы (9,7%) инновациялық белсенділік көрсеткіші бойынша төмендеу байқалды, инновациялық статистика бойынша зерттеу жүргізу әдістемесіне байланысты. 2014 жылы өңдеу өнеркәсібі кәсіпорындарының инновациялық белсенділігі 18,8%-ды құрады.

Кесте 3.2. Батыс Қазақстан облысы бойынша инновациялық көрсеткіштеріне корреляциялық матрица әдісімен талдау нәтижелері.

Көрсеткіштер	Инновациялық өнім көлемі	Инновацияларға жұмсалған шығындар	Инновациялық белсенділік
Инновациялық өнім көлемі	1		
Инновацияларға жұмсалған шығындар	0,385243	1	
Инновациялық белсенділік	0,812454	0,08729	1

Корреляциялық матрица арқылы аймақтағы инновациялық көрсеткіштердің әсері анықталды. Инновациялық салаларға жұмсалған шығындар көлемі мен инновациялық өнім көлемінің әсері – 0,4-ке тең болса, инновациялық өнім көлемі мен инновациялық белсенділік арасындағы әсері 0,8-ді құрады, ал инновациялық белсенділік пен инновациялық салаларға жұмсалған шығындардың әсері 0,09 шамасында болды. Аталған әдіс арқылы инновациялық өнім көлеміне сәйкесінше инновациялық белсенділіктің әсері көбірек екендігін көруге болады.

Аймақтағы кәсіпорындардың инновациялық белсенділігін арттыруда және инновациялық әлеуетті жоғарылатуға кедергі келтіретін негізгі факторлар ретінде төмендегілерді көрсетуге болады: жаңашылдық пен жаңа технологиялардың бағаларының жоғары болуы; жеке қаржы ресурстарының жетіспеушілігі;

8-сызба. Аймақтың инновациялық даму моделін құрудағы әдістемелік қағидалары

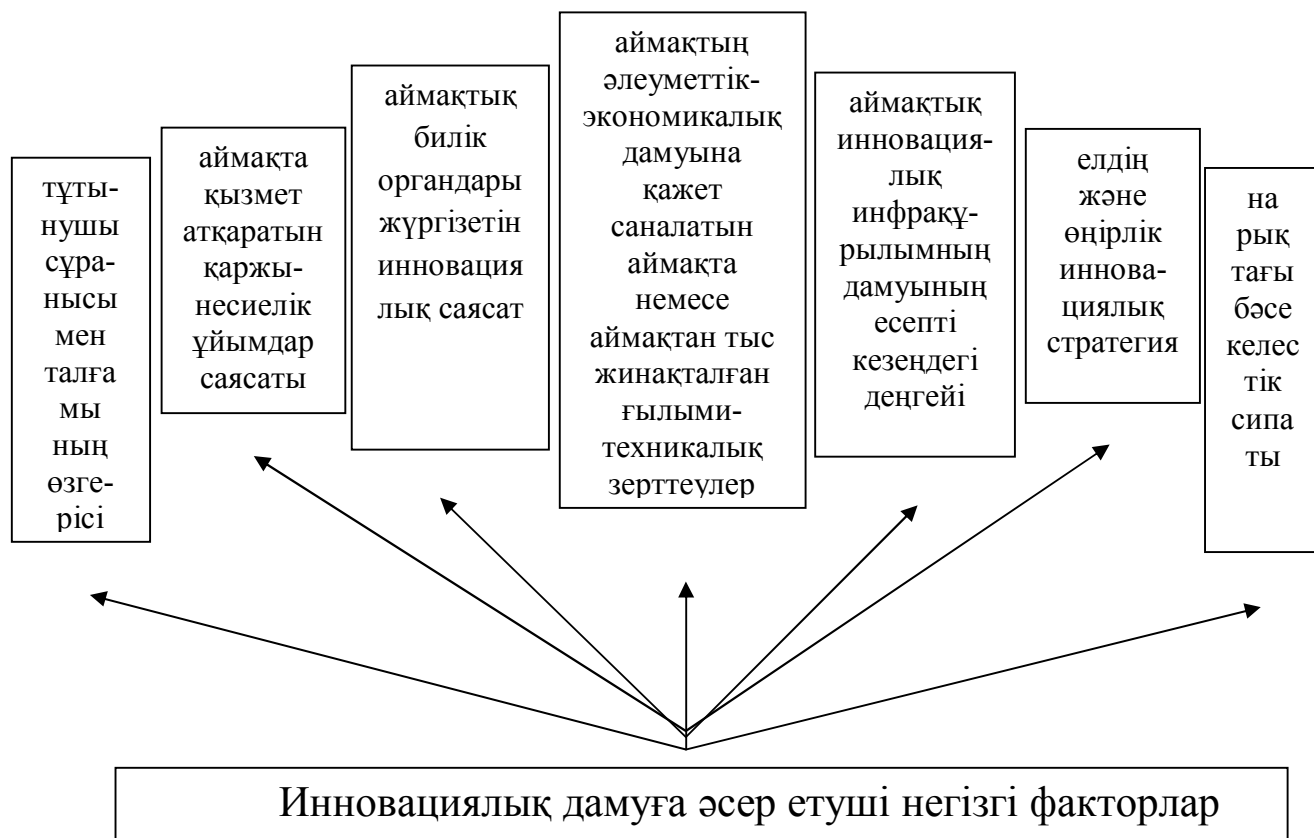
Аймақтағы инновациялық даму мәселелерін қарастыра келе, экономиканың аймақтың инновациялық дамуын модельдеу жасауды қажет етеді. Модельдеуді жүзеге асыруда инновациялық даму объектілері және субъектілері, модельді құрудың қағидалары, инновациялық модельдің құралдары сияқты негізгі компоненттерге ерекше назар аударуы тиіс.

Қазақстандағы ғылыми-техникалық және инновациялық саясат бағдарламалар бойынша жүргізілгеніне қарамастан, отандық өндірушілерге нарықтық өнім деңгейінде ғылыми өңдеу жүргізу тәжірибесі жетіспейді, менеджмент, маркетинг және талдау саласында жоғары кәсіби білікті мамандар қатары жеткіліксіз.

Аймақтың инновациялық даму моделі бұл- ел экономикасының құраушысы болып табылатын, өңірдегі инновациялық дамуды жинақтап, бағыт сілтеуші құралы болып саналады. Инновациялық даму моделін құрастыруда қарышты даму мақсаты көзделген қағидаларға негізделініп жасалады [67]. Келісімділік қағидасы инновациялық даму өңірдің дамуына, даму бағдарламасы негізінде жасалынуын қамтиды. Әртүрлілік қағидасы аймақ стратегиясының нақты жағдаймен сәйкестігінде болса, қоғамдық бастамаларды дамыту қағидасы инновациялық үдеріс және инновациялық қызмет жүргізуде жергілікті билік пен қоғамдық құрылыстың байланысын біріктіреді. Кешенділік қағидасы аймақтағы қабылданатын басқарушылық шешімдерінде қоғамдық ұйымдар мен еңбек ұжымдарының қатысып және оған әсер ете алуы, уақыттылық қағидасы даму барысы үнемі қадағаланып, талдау жүргізілуді қажет етеді. Синергия қағидасы пайда болған қосымша нәтижелерге талдап, қолдану. Басымдылық қағидасы стратегиялық бағдарламамен басым позициялардың алдыңғы ретте қабылдануы, деректердің көрсетілу қағидасы жүргізіліп жатқан шаралардың қорытындылары туралы уақытылы және толық, нақты ақпараттармен дайындалған есептер жасалынуы. Қағидалардың жиынтығы аймақтың инновациялық даму моделін жете құрастыруда өзіндік орын алады. Инновациялық даму моделін құрастыруда қарышты даму мақсаты көзделген қағидаларға негізделініп жасалады. Инновациялық қағидасы аймақтың дамуында үнемі жаңашылдықты талап етсе, біртұтастылық қағидасы басқа салалармен етене дамуын көздейді.

Өңірдегі инновациялық экономика негізгі екі фактордың әсер етуі арқылы құрылады. Олар: инновациялық даму жолына өту үшін

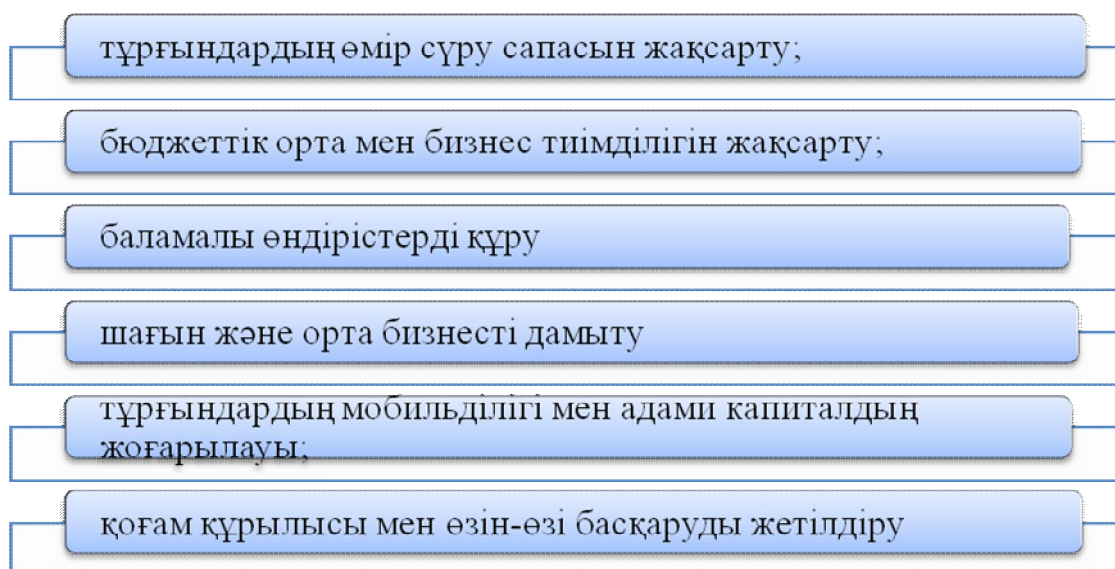
жағдай жасау және инновациялық үдерістердегі белсенділікті арттыру үшін нарық субъектілерін ынталандыру.

9-сызба. Аймақтағы инновациялық дамуға әсер етуші негізгі факторлар

Жоғарыдағы сызбада аймақтың инновациялық дамуына әсер ететін негізгі факторлар тізбегі көрсетілген. Олардың негізгілері ретінде өңірдегі жүзеге асырылып жатқан инновациялық саясат, мемлекеттегі және аймақтағы инновациялық стратегиялар, тұтынушы талғамының өзгеруі, нарықтағы сұраныс пен ұсыныс деңгейі және аймақтағы жинақталған ғылыми-техникалық зерттеулерді атауға болады[68].

Аймақтық инновациялық дамытуда облыстың мемлекеттік стратегияларға сәйкес өзіндік мақсаттар қояды. Инновациялық экономиканы қолдай келе келесі мақсаттар күтіледі:

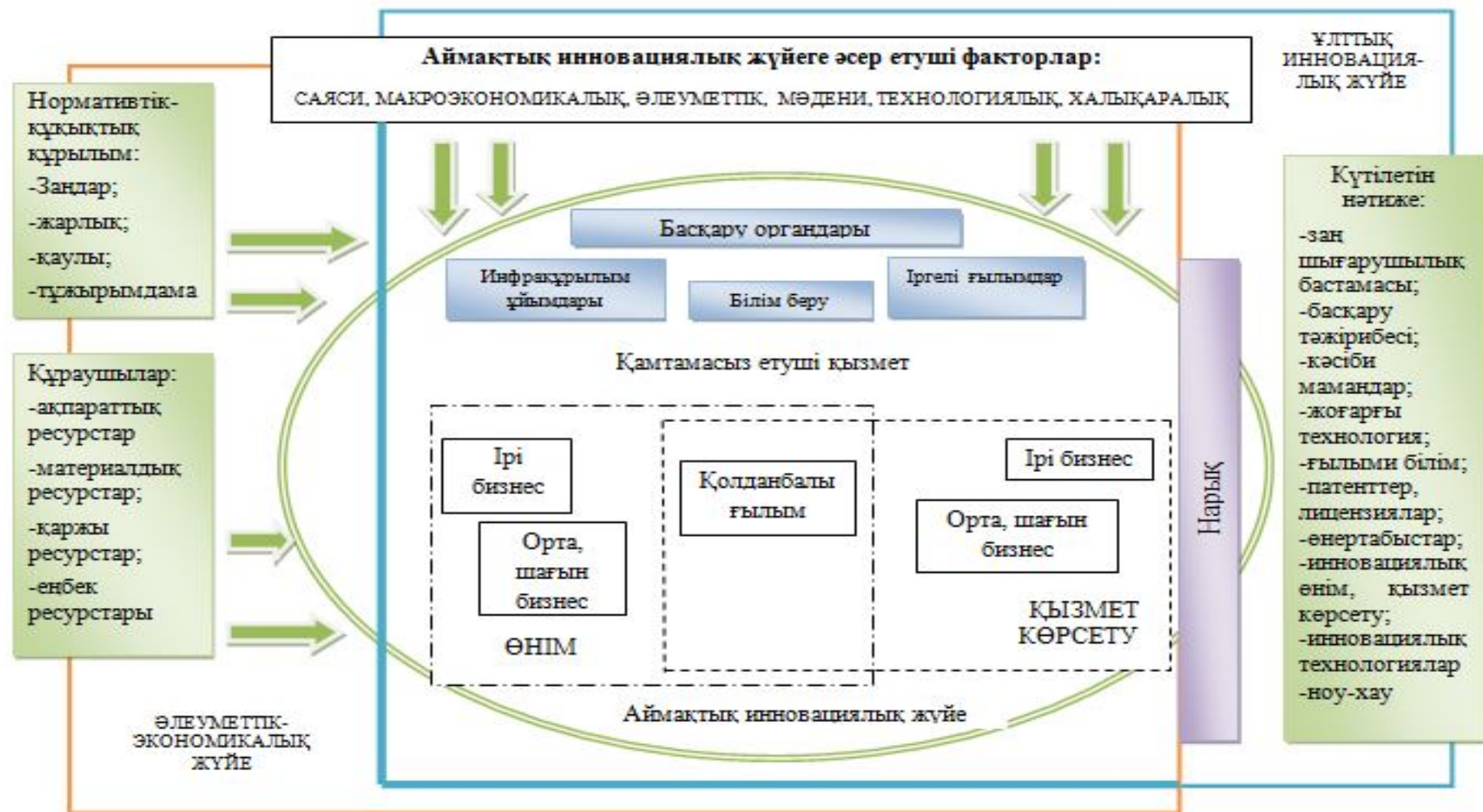

10-сызба. Аймақты инновациялық дамыту нәтижелері

Аймақтық саясат аймақ деңгейінде күтілетін және мемлекеттік деңгейдің құраушысы болып табылатын экономикалық саясат институттарының бірі болып саналады. Оның жетік дамуы елдің жағдайы мен болашағының кепілі.

Аймақтық инновациялық жүйе – облыс аумағында орналасқан, жаңа өнімдер мен технологияларды ойлап тауып, жаңа технологияларды одан әрі жетілдіріп және тың басқару жүйелерін қабылдап, шаруашылықтың ұйымдық-құқықтық жағдайында жүзеге асыратын, сонымен қатар меншіктің әр түрлі нысанындағы ұйымдар мен мекемелердің белсенді әрекеттерінің жиынтығы болып табылады [70]. Аймақтық инновациялық жүйесін тиімді құру өңірдің инновациялық даму деңгейіне байланысты инновациялық стратегиясының түрі мен бағыттары, шаруашылық қызметтердің қалыптасқан дәстүрлеріне байланысты, аймақтың мамандануына байланысты жүзеге асырылады.

Жоғарыдағы сызбада ұсынылған аймақтық инновациялық жүйенің моделі көрсетілген. Ұлттық инновациялық жүйе макро деңгейді көрсетеді. Ұлттық инновациялық жүйемен тығыз байланысты жұмыс жасайтын – әлеуметтік-экономикалық жүйе болып саналады. Аймақтық инновациялық жүйенің құрамына мемлекеттік деңгейде қадағалап отыратын - басқару органдары, инфрақұрылым ұйымдары, ғылыми-зерттеу жұмыстарымен айналысатын білім беру және іргелі ғылымдарды жатқызуға болады.

11-сызба. Аймақтық инновациялық жүйе моделі

Жүйені қамтамасыз ететін бірден-бір қызметтер қатары ірі, шағын және орта бизнес пен қолданбалы ғылымды байланыстыратын өнім шығару мен қызмет көрсету салалары. Осы аймақтық инновациялық жүйеге саяси, макроэкономикалық, әлеуметтік, мәдени, технологиялық, халықаралық факторлар әсер етеді. Сонымен қатар нормативтік құрылымдар негізінде жүзеге асырылып, құраушы ресурстардың әсерімен алға жылжиды. Осы модель арқылы нарықтағы сұранысты қанағаттандырып, нарықтағы отандық тауарларды өткізу мен қолдануға мүмкіндік ашуға болады.

Ұлттық инновациялық жүйе деңгейінде күтілетін нәтижелер: заң шығарушылық бастамалары, жаңа тың басару тәжірибелер, кәсіби білікті мамандар, отандық және шетелдік жоғарғы технологиялар, жоғары ғылыми білім, өнертабыстар, патенттер, лицензиялар, инновациялық өнім мен қызмет көрсету мен инновациялық технологиялар және хоу-хау.

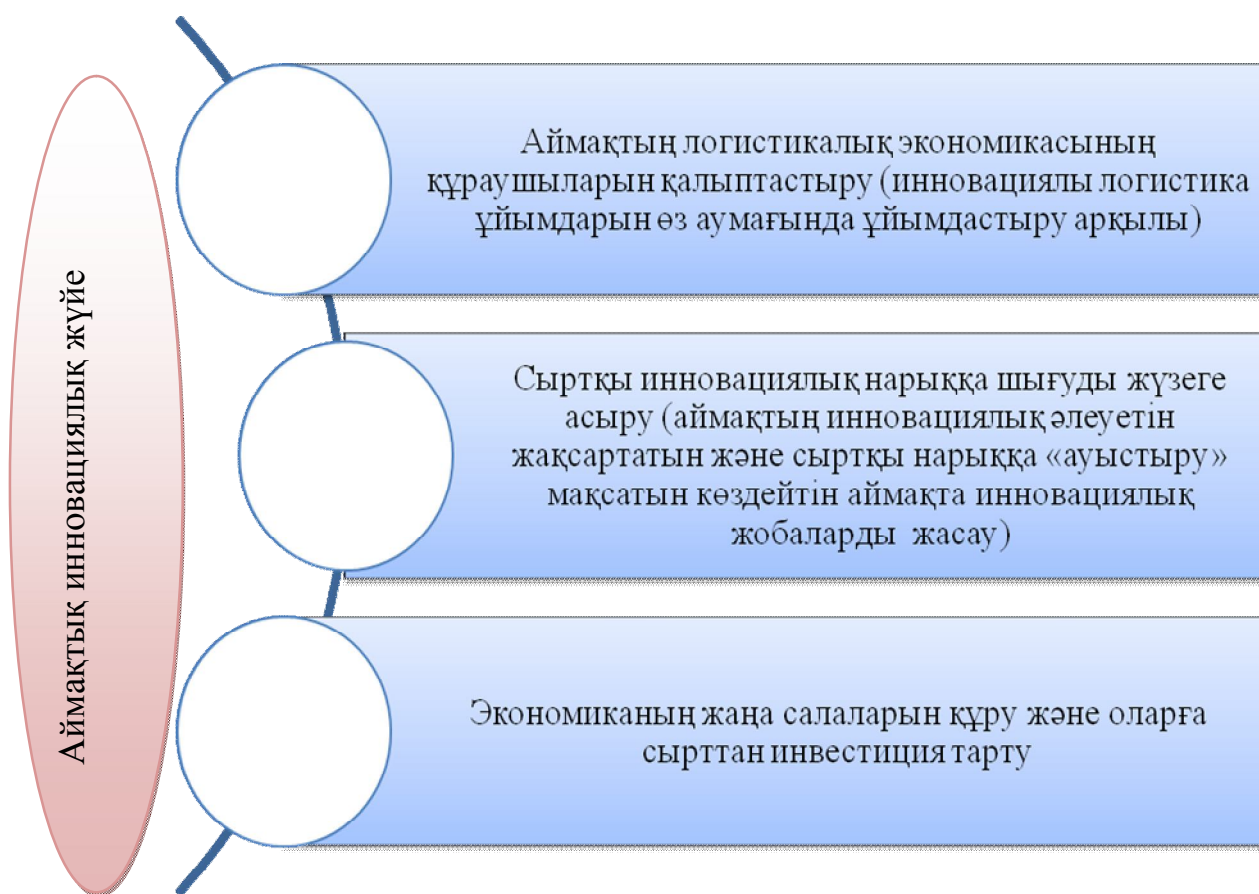
Қазіргі таңда аймақта әр түрлі салалар бойынша аймақтық инновациялық бағдарламалар іске асырылуда. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей аймақтық инновациялық жүйе аймақтың дамуындағы тиімді құрал болып табылады.

Макро және мезо деңгейде инновациялық жүйені дамытып, жетілдіруде алға қойылған міндеттемелерді талдап, тығыз байланыста жұмыс жүргізу керек. Ұлттық инновациялық жүйе деңгейіндегі міндеттемелер қатары жете талданып, нақты анықталғандықтан, аймақтық деңгейдегі жүйе міндеттемелерін төмендегідей көрсетуге болады [72].

- аймақтың мамандану мен өзіндік ерекшеліктері және ұлттық басымдылықтарға сәйкес, аймақтағы ғылыми зерттеулер мен инновациялардың дамуының басымдылықтарын анықтау;
- аймақтық өсу нүктелерін және аймақтық инновациялық кластерлердің қалыптасу бағыттарын анықтау;
- аймақтық шеңберінде түрлі шаралармен инновациялық іс-әрекетке ынталандыру;
- аймақтық инновация нарығының қалыптасуын қамтамасыз ету, инновациялық жобалар мен инновациялық өнімге аймақтық сұраныстарды арттыру.

Аймақтық инновациялық жүйенің тиімді жұмыс жасау жолдары төмендегідей:

- инновациялық инфрақұрылым элементтерінің жұмысында тәжірибе алмасу, шыңдау;
- инновациялық әлеуеті жақын өңірлермен тығыз қарым қатынаста болу;
- инновацияға қызығушылығы бар тұлғалар үшін мемлекеттік, аймақтық деңгейде ақпараттың қол жетімділігі;
- «жоғарыдан төмен», «төменнен жоғары» ұстанымдарымен жұмыс жасауға ұмтылыс;
- ЖОО жанында шағын кәсіпорындар ашу

12-сызба. Аймақтық инновациялық жүйесі арқылы жүзеге асыруға болатын міндеттемелері

Жоғарыдағы сызбада аймақтың инновациялық жүйесі арқылы жүзеге асыра алатын негізгі міндеттемелері көрсетілген. Осы міндеттелерді шешу арқылы облыстағы, сонымен бірге елдегі инновациялық даму дәрежесін жоғарылатуға болады.

3.2 Батыс Қазақстан облысындағы инновациялық қызметтерді жетілдірудің негізгі бағыттары

Аймақтық инновациялық стратегия макро- және микроинновациялық стратегиялардың аралық деңгейіндегі стратегия болып саналады. Оның орны кез келген өндірістік және инновациялық үдерістің аумаққа орналуымен анықталады [73].

Нақты аумақтағы ұйымдар мен кәсіпорындардың ресурстар бойынша орталықтанған жиынтығынан мемлекеттік деңгейдегі макростратегия құрылады. Белгілі бір аумақтағы кәсіпорындар мен ұйымдар жергілікті шикізаттар, өндірістік және еңбек ресурстары, өндірістік, білім беру мен ғылыми инфрақұрылымдарды пайдаланады. Егер көрсетілген элементтер жеткілікті дамымаса, онда сәйкесінше аумақтағы микроинновациялық стратегияны жүргізудің мүмкіндіктері шектеледі.

Макродеңгейдегі аймақтық мәселелердің есебі кез келген мемлекеттің құрамы болып табылатын өзінің аймақтарының дамуына тікелей байланысты. Кері жағдайда, жеке аймақтардың әлеуметтік-экономикалық деградациясы аймақ деңгейінде ғана емес, макродеңгейге өзінің кері әсерін тигізеді. Сонымен қатар, әр аймақтың өзіне тән әлеуметтік-экономикалық қажеттіліктері мен ғылыми-техникалық даму деңгейі болады.

13-сызба. Макро-, мезо-, микродеңгейлердің жіктелуі

Жоғарыдағы сызбада макро-, мезо-, микродеңгейлердің жіктелуі келтірілген. Бұл сызба арқылы қандай да болмасын мемлекеттегі экономикалық, инновациялық даму деңгейлерін үш құрамда анықтауға болады. Өз кезегінде макродеңгей – тұтастай мемлекетті көрсетсе, ал мезодеңгей – сол мемлекет құрамына жататын белгілі бір аумаққа ие аймақ ретінде қарастырылады, микродеңгей белгілі аймаққа тән жергілікті фирма, ұйымдар мен кәсіпорындар қатарын көрсетеді. Қандай да болмасын мәселелер мен оларды шешу жолдары, олардың нәтижелері үш деңгейге бірдей әсерін тигізеді. Макродеңгей аймақтардың жиынтығы ретінде инновациялық даму стратегиясын қабылдап, өңірлердің дамуын бағыттайды.

Батыс Қазақстан облысының өсу жолдарының мұнай өнімдерін қайта өңдеу саласында мамандандырылған Қазақстандағы ең маңызды төрт аймақтың бірі болып табылады. Өнеркәсіп саласы өңір экономикасының ең ірі саласы болып табылады. Өңір әр түрлі өнеркәсіп салаларын дамытуға мүмкіндік туғызатын маңызды ресурстық әлеуетке ие.

Талдау бойынша, тау-кен өндіру кәсіпорындарының қызметі есебінен өнеркәсіп өнімдерінің өсіміне қол жеткізілді, бұл ең бастысы, Қарашығанақ газ конденсатты кен орнын қарқынды игерумен байланысты.

Машина жасау, прибор құру, мұнай-химия және табиғатты қорғау технологиялары саласында қажетті жағдай туғызу және инновациялық қызметтерді ынталандыру мақсатында облыста «Алгоритм» технопаркi қызмет етеді. Технопарктің алдында инновациялық инфрақұрылым құру, сонымен қатар Батыс Қазақстан облысында инновациялық процессті құрайтын - ғылыми әлеует, қаржы инфрақұрылымы мен инновациялық кәсіпорындарды өзара әрекеттендіру мақсаты қойылды.

Облыста инновацияның дамуына ықпал жасайтын салалар қатары, қорлар, бизнес-орталықтар жұмыс жасайды. Оларға: «Орал» ӘКК ҰК» АҚ, ӘКК жанындағы инновация мен инвестиция тарту орталығы, бизнес-инкубаторлар, фермерлерге, кәсіпкерлерге көмек көрсету қорлары және басқалары жатады. Олар кеңесшілік, ақпараттық қызметтер, бизнес-жоспар және маркетингтік қызметтерін көрсетеді.

Тұрақты негізде инновациялық гранттарды беру мәселелері

бойынша түсіндіру жұмыстары жүргізіледі. Жүйелі түрде өнеркәсіп кәсіпорындарының қатысуымен презентациялар, семинарлар, конференциялар өткізіледі. Ақпараттық-таныстыру жұмыстары жүргізіледі (көрме қызметі, бизнес-конференциялар, семинарлар, инновациялық жобалардың мәлімет базасын қалыптастыру жөніндегі кеңес). Ағымдағы жылы облыс әкімшілігі мен облыстың ЖОО арасында инновацияны дамыту, өнеркәсіптік кәсіпорындармен кооперацияны дамыту мәселелері бойынша меморандумдарға қол қойылды.

Бұдан басқа, облыста қажетті станокты паркі бар бірқатар ірі машина жасау кәсіпорындары қызмет жасайды. Бұрынғы қорғаныс кешені зауыттарының кадрлық және техникалық әлеуеті сақталған. Өңірдің көптеген кәсіпорындарында конструкторлық топтар бар, ҒЗТҚЗ (ғылыми - зерттеу тәжірибелік-құрылымдық зерттеулер) бойынша жұмыс принциптері сақталған.

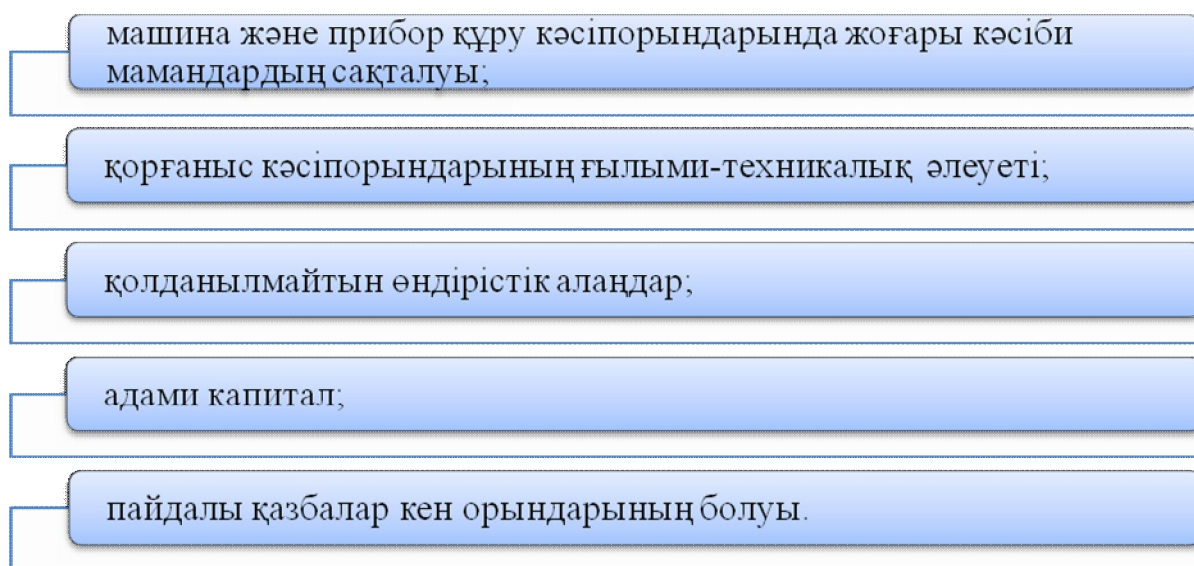
Облыстың инновациялық дамуы үшін алғы шарт болып табылатын факторлардың негізгілері жоғарыдағы сызбада көрсетілген. Өз мамандануына сәйкес осы факторларды пайдалана отырып, аймақта инновациялық жобалардың бірқатарлары жүзеге асырылуда. Сонымен қатар, кәсіпорындармен жаңа технологияларды енгізу жұмыстары жүргізілуде. Мысалға, «БҚМК» АҚ ағымдағы жылы АҚШ - «LANC AIR» компаниясымен бірлесіп жылдамдығы 400-500 шк/сағ көміртекті материалдан жасалған тәжірибелік отандық ұшақты шығарды.

«БатысЭнергоПром» ЖШС-мен қуаттылығы 2 кВт жел қуатынан алынатын энергия құрылғыларының сериялық өндіріс қарастырылған. Аталмыш желгенератордың үлгісі шабандық нүктелерді, саябақ телімдерді қамтуға арналған. Бұдан басқа, аталмыш кәсіпорын базасында күннің энергожүйесін өндіру бойынша жұмыстары жүргізілуде.

«Арктур» ЖШС «Қоқысты сұрыптау кешенін салу» жобасын жүзеге асыруда. Кәсіпорын жобаның бірінші кезегін жүзеге асыруға несиенің пайыздық мөлшерлемесін субсидиялау бөлісінде «Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасы аясында қолдау тапты.

Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университет базасында көбікті шыны, жасанды қиыршық тас шығару жұмыстары жүргізілуде, «Тұйықты сумен қамту қондырғысы жағдайында азықтың өзіндік рецептін қолдана отырып, құнды бекіре

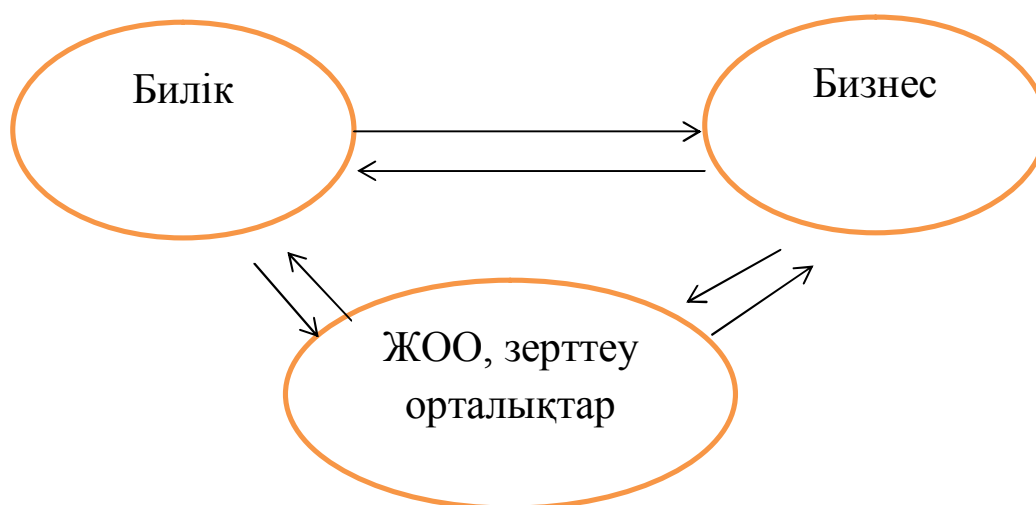
балығының аквамәдениеті» жобасын жүзеге асыруда.

14-сызба. Облыстың инновациялық дамуы үшін алғы шарт болып табылатын факторлар

«Бизнестің жол картасы 2020» бағдарламасы аясында инновациялық гранттар ұсыну бойынша қолдау көрсетілуде. Аталмыш бағдарлама аясында 2012-2014 жылдары 27 инновациялық жобаны жүзеге асыруға 90 млн.теңге бөлінді [76].

Негізі инновациялық жобалар кәсіпорындардың өз қаражаттары есебінен жүзеге асырылады. Облыстан 2012-2013 жылдары «ТДҰА» АҚ жіберілген жобалар қолдау таппады.

15-сызба. Батыс Қазақстан облысы бойынша инновациялық дамуының сызба нұсқасы

Жоғарыдағы сызба арқылы аймақтың инновациялық дамуының сызбасын көруге болады. Инновациялық дамудың негізгі қалыптасқанын аңғара отырып, үштіктің жұмысы қолға алынған. Осы жұмысты жетілдіру бағыттары ретінде үштіктің байланысын арттыруда озық шетел тәжірибелерімен тәжірибе алмасуда.

Сонымен қатар, қазіргі таңдағы инновациялық дамудың негізгі мәселелердің бірі бизнес пен ғылымның әлсіз әрекеттесуі, жеткіліксіз қаржыландырылуы болып табылады. Сонымен қатар инновацияларды енгізу және технологиялар трансферті жүйесінің тиімсіз қызмет жасауы, технологиялық кәсіпкерліктің ғылыми қызметкерлерінің тәжірибесі, ал бизнес-құрылымдардың – озық ғылыми жетістіктер және оларды коммерцияландыру перспективасы туралы ақпараттың болмауы сияқты мәселелер бар.

Отандық зерттеулер мен дайындаулар нақты нарық талабына және жағдайларына әлсіз бағытталған және импорттық ғылымды көп қажетсінетін өнімдер мен қызметтер бәсекелестігіне шыдай алмайды. Әзір тұрған ғылыми әзірлемедерді енгізу тәртібі жоқ.

2013 жылдың қорытындысы бойынша «Инновациялық өнім өндірісі көлемінің өсу» көрсеткіші бойынша жоспардың орындалуы 35,4%-ды құрады (факт - 9,0 млрд.теңге, жоспар - 25,4 млрд.теңге), ол 2012-2013 жылдары «Ұлттық технологиялық даму агенттігі» АҚ қаржыландыруға жіберген инновациялық жобалар қолдау таппауына байланысты инновациялық-белсенді кәсіпорындар саны төмендеуімен түсіндіріледі.

Интеллектуалдық меншікті ұстаушылар – жеке тұлғалар, жоғарғы оқу орындары, ғылым ұйымдарының ғылыми-техникалық қызметі нәтижесін коммерцияландыру мақсатында «Алгоритм» Технопаркi» ЖШС базасында аймақтық коммерцияландыру орталығы (АКО) жұмыс жасайды.

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан мемлекеттік университеті, Жәңгір хан атындағы Батыс Қазақстан аграрлық-техникалық университеті, Қазақстанның инновациялық технологиялар және басқару институты және Батыс Қазақстан инженерлік-технологиялық университетімен ынтымақтастық туралы келісімге қол қойылды. Облыста инновацияны дамыту жөніндегі Ғылыми-техникалық кеңес (бұдан әрі – ГТК) және «Алгоритм» Технопаркi» ЖШС Қамқоршылар кеңесі құрылды. Қамқоршылар кеңесінің мүшелері ірі жер қойнауын пайдаланушылар: КПО б.в., «Жайық мұнай» ЖШС, «ТШО» ЖШС,

«Урал ойл энд газ» ЖШС және басқалары болып табылады. Қамқоршылар кеңесімен «Аэробот шығаруды ұйымдастыру» және «Көлік техникасы және технологиялық жабдықтардың тораптары үшін қайтармалы-айналмалы қозғалысы үшін жаңа подшипник құрылымын жасау» екі жобасын жүзеге асыруға ҒТК 7,5 млн.теңге қаражат бөлуге мақұлданып және ұсынылды. АҚО бастамасы бойынша ҒТК аясында «Коммерцияландыру мәселелері бойынша келісілген ұсыныстарды әзірлеу және зерттеу жөніндегі ведомствоаралық жұмыс тобы» құрылды

Облыстың географиялық орналасу жағдайына және өңірдің жоғарғы ресурстық әлеуетіне, аймақтың экономикалық өсімінің оң үрдістеріне, негізгі әлеуметтік маңызы бар көрсеткіштер деңгейінің жақсаруына қарамастан, аймақты дамытудың түйінді мәселелері шешілмей отыр.

Ұлттық және аймақтық инновациялық даму деңгейіндегі мемлекеттік-жеке серіктестікке негізделген инновациялық саясаттың қатысушысы және ондағы ұйымдардың тұрақты құрылымын орналастыруға инновациялық саясатты жүзеге асыратын құраушылары саналады.

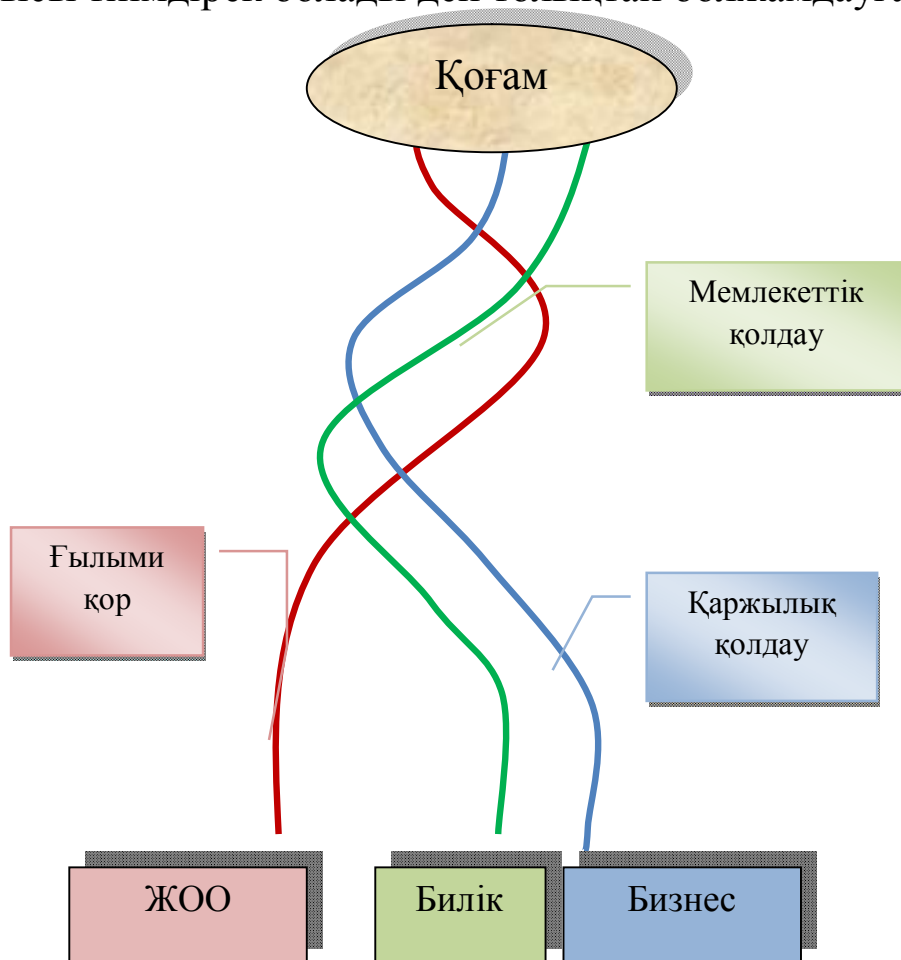
Аймақтағы инновациялық жүйені қаржыландыруда актор ретінде мемлекеттік және аралас (мемлекеттік-жеке) қаржыландыру көздері де қарастырылады.

ҒЗТҚЖ саласында инновациялық ортаны дамыту ЖОО мен ғылыми-зерттеу орталықтарының жағдайларына тікелей байланысты. Аймақтық инновациялық саясаттың басты міндеттемесі бұл - аймақтық ЖОО мен жергілікті бизнес арасындағы байланысты күшейту. Бүгінде мемлекет аймақтық дамуында университеттердің ролін арттыруға күш салуда, мысалы, олар аймақтық инновациялық бизнес үшін инкубаторға айналуға.

Аймақтық саясатты тұжырымдауға бірден-бір жауапты Аймақтық Кеңестер болып табылады. Бизнес және басқару органдарының өкілдері мен ЖОО ректорлары мен ғылыми-зерттеу институттарының директорларының бас қосуы инновациялық жүйенің барлық қатысушылары арасындағы байланысты нығайтудағы орны ерекше.

Озық шетелдік тәжірибелерге сүйене отырып, оның ішінде елбасының жыл сайынғы жолдауларында, Қазақстан-2050 бағдарламасына сәйкес инновациялық даму үлгісі ретінде таңдалып

алынған – финдік жүйеге сәйкес инновациялық даму мемлекеттік және аймақтық деңгейде жүргізілуде. Аймақтағы инновациялық даму жұмыстарын жетілдіру бағыттары ретінде облыста қалыптасқан «Билік-Бизнес-ЖОО» үштікке, осы үштіктің байланысын одан әрі арттыруда шетел тәжірибелеріне сүйене отырып, екінші нұсқаның жұмысы тиімдірек болады деп толықтай болжамдауға болады.

16-сызба. Аймақтағы инновациялық дамудың «Үштік спиралі» зерттетеулер нәтижесінде автор дайындады

Сызбада көрсетілгендей өңірде «Үштік» спиралі негізінде инновациялық дамуды қолға алу шаралары ұсынылады. Билік аймақтық инновациялық саясаттың қағидаларын басқаратын және мақсат-міндеттерін қоюда маңызды рөл атқаратын бірден-бір орган болып саналады. Екіншісі құраушысы ол - аймақтық инновация шеңберіндегі университеттер мен ғылыми-зерттеу орталықтары. Олар жоғары технологиялы ғылыми-зерттеу кластерлерінің акторлары болып саналады.

3.3 Қазақстан Республикасының инновациялық стратегиясы

Инновациялық даму бұл елдегі жаңалық пен ғылымның, технология мен өндіріс, өнеркәсіптің байланысына негізделген экономикалық даму бағыты болып табылады. Республикамыздың 2003-2015 жылдарға арналған индустриалды-инновациялық дамуы Стратегиясының басты мақсаты да тұрақты өсім траекториясына шикізаттық бағыттан қызмет көрсету-өнімдік-технологиялық экономикаға көшу мақсатында өндіріс салаларын девирсификациялау көзделген [10].

Инновациялық даму жолын таңдау басты себептері: әлемдегі өнеркәсіптің, өндірістің технологиялық жолмен қарқынды дамуы, әлемде жаһандану процесінің өріс алуы, Қазақстанның БСҰ-на кіру мақсатына байланысты өнеркәсіпті бәсекелестікке дайындау қажеттілігі және бәсекеге қабілетті еңселі отыз елдің қатарына қосылудағы мақсатқа жету.

Бүгінгі таңда Қазақстанның экономикасында мынадай мәселелер орын алуда:

- экономиканың шикізат бағыттылығы;
- әлемдік экономикаға ықпалдасудың әлсіздігі;
- ел ішіндегі салааралық және өңіраралық экономикалық ықпалдасудың босандығы;
- өңдеуші өнеркәсіп өнімділігінің төмендігі;
- ішкі рынокта (шағын экономика) тауарлар мен қызметтерге деген тұтыну сұранысының мардымсыздығы;
- өндірістік және әлеуметтік инфрақұрылымның жеткілікті дәрежеде дамымауы;
- мұнай-газ және кен-металлургиялық кешенге жатпайтын экономика салаларында негізгі қорлардың тез тозуы;
- кәсіпорындардың жалпы техникалық және технологиялық тұрғыдан артта қалуы; ғылым мен өндіріс арасында ұтымды байланыстың болмауы;
- ҒЗТКЖ қаржының аз бөлінуі;
- отандық ғылымның нарықтық экономика жағдайларына нашар бейімделуі, ғылыми-техникалық өнімді тауар деңгейіне дейін жеткізудің ықпалды тетіктерінің болмауы,

17-сызба. Иновациялық саясатты қамтамасыз етуші шаралар

- инновациялық ұсыныстар деңгейінің төмен болуы;
- мамандарды және жұмысшы кадрларды даярлау мен қайта даярлаудың қазіргі заманғы жүйесінің болмауы;
- экономиканың өңдеуші секторларына инвестициялар салуға отандық қаржы институттары үшін ынталандыру көздерінің болмауы;
- менеджменттің экономиканы ғаламдану үрдістеріне және сервистік технологиялық экономикаға өтуге бейімдеу міндеттеріне сәйкес келмеуі.

Мемлекет әрбір аймақ үшін бағдарлама дайындап, сол бойынша әрбір аймақ өзінің даму бағытын жүзеге асырады. Мемлекет аймақтық саясатты қалыптастыру үшін еліміздің территориясы бойынша себептерді көрсету қажет. Оларға төмендегілерді жатқызуға болады:

- еліміз аймақтарының табиғи - климаттық жағдайының айырмашылығы;
- аймақтың өнімділігін анықтайтын табиғи ресурстарды пайдалану бағыты, саласы және ауқымы. Бұл тек ауылшаруашылық, пайдалы қазбаларды игеру ғана емес, өнеркәсіпті орналастыру жағдайын жағдайына және халықтың өмір сүру жағдайын ұйымдастыруға да әсер етеді;
- аймақтың орналасуының «күрделі» жағдайы, соның әсерінен шығындар артып, бағаның өсіуі байқалады.
- инновация енгізу жағынан артта қалуы, өндірістің ескі құрылымы;
- елдің экономикалық даму тенденциясы;
- тауар өндірісіне әсер ететін технологиялық даму сатысы;
- институционалдық факторлар: жалпы және аймақтық саясаттың нысандары, саяси жағдайды, аймақтың даму тарихы т.б. ;
- орналастырудың физикалық факторлары: аэропорт, көлік жүйесі, өндірістік алаңдардың бар болуы немесе жоқ болуы, байланыс жүйелерімен қамтамасыз етілуі, өндірістік инфрақұрылым;
- әлеуметтік мәдени факторлар. Урбанизация деңгейі, халықтың білім деңгейі, ғылыми орталықтардың бар болуы және т.б.;
- орталықпен жүргізілетін макроэкономикалық саясатта аймақтық ерекшеліктердің есепке алынбауы;
- орталық пен аймақтар арасындағы өкілеттіліктер мен міндеттерді жіктеу үрдісінің толықтай аяқталмауы.

Экономикалық қатынастардың жүйесінде иновациялық қызметтің түпкі нәтижелері өндіріс тиімділігін арттыру, еңбек өнімділігі мен капиталдың өсуі жоғары технологиялы өнім көлемі - елдің экономикалық қуатын айқындайтын болғандықтан, оған басты рөл беріледі. Аймақтық саясаттың мәні - жалпы ұлттық мақсаттарға жету үшін аймақтық дамуды тиімді басқару болып табылады. Аймақтар экономикасын мемлекеттік реттеу - еліміздің және оның жекеленген аймақтарының экономикалық жағдайын қамтамасыз етуге қойлған мақсаттарға жетуді көздейтін мәселелерді шешуге бағытталуы керек. Қазақстан үшін аймақтық даму мақсаттары ретінде төмендегілерді атауға болады:

1. Әрбір аймақтағы халықтың тұрмыс-жағдайының деңгейін теңестіру.
2. Дағдарыстық аймақтарды құрлымдық қайта құру. Бірінші мақсаттан айырмашылығы теңестіру саясаты жалпы барлық мемлекет үшін жүргізілетіндігімен ерекшелінеді. Дағдарыстық аймақтарды құрлымдық қайта құру тек ірі, жалпы мемлекеттік бағдарлама көмегімен жүзеге асырылады, кейбір аймақтарда аталмыш міндетті орындау үшін қажет ресурстардың жетіспеушілігі болады. Мемлекеттің негізгі функциясы, артта қалған аумақтарды - даму деңгейі жоғары аймақтардың қатарына жеткізу, бірақ мұндай жағдайлар халыққа өз зардабын тигізбеуі тиіс.

3. Аймақтардың кешенді дамуын жеке аймақтық мақсаттармен ұштастыру.

Дамыған индустриялы елдерде технологиялардан, құрал-жабдықтардан, кадрлар даярлаудан, өндірістерді ұйымдастырудан көрініс табатын жаңа ілімдер үлесіне ЖІӨ өсімінен 80-нен 95%-ына дейін келеді. Бұл елдерде жаңа технологияларды енгізу нарықтық бәсекелестіктің өзекті факторы өндіріс тиімділігін арттырудың және тауарлар мен қызметтер санасын жақсартудың негізгі құралы болып отыр.

Қазіргі уақытта ғылымды көп қажетсінетін отандық өндірісті дамыту, бәсекеге қабілетті өнімдерді алуға бағдарланған ғылымды көп қажетсінетін жаңа технологияларды және акпараттық технологияларды әзірлеу мен игеру республиканың өнеркәсіп пен ғылыми-техникадағы әлеуетін сақтау мен дамыту есебінен ұлттық экономикалық қауіпсіздік мүдделерін қамтамасыз ету. Қазақстан экономикасының өзекті стратегиялық міндеті болып табылады.

18-сызба. Қазақстан Республиканың бойынша инновациялық саясатты жүргізудегі құрылымдық моделі

Қазақстанның ғылыми-технологиялық саясаты инновациялық үдерістерді жандандыруға, жаңа технологиялық құрылымдарды енгізуге өнеркәсіптегі жаңа қайта бөліністерді игеруге, ұлттық ғылыми-техникалық әлеуетті жандандыруға, ғылым мен өндіріс арасындағы алшақтықты жоюға, индустриялық қызметті ынталандыруға, озық шетел технологиясының нақты трансферті мен халықаралық стандарттарды енгізуді қамтамасыз етуге бағытталуы керек. Ғылыми техникалық салада кәсіпкерлік секторды қалыптастырмай инновациялық қызметті дамыту мүмкін емес. Соңғы жылдар ішінде өнеркәсіп өндірісі көлемінде және жұмыспен қамтылу санында шағын бизнес секторының үлесі өзгеріссіз қалып отыр және тиісінше 2,8-3,2% және 12,4-14,0%-ды құрап отыр, бұл индустриясы дамыған елдердегіден бірнеше есе аз.

Шағын инновациялық кәсіпкерліктің дамуы тежелуінің негізгі себебі шағын кәсіпорынның әдетте, ірі кәсіпорындармен салыстырғанда бәсекеге қабілетті өнімдер шығара алмауында болып отыр.^[1] Шағын кәсіпкерлікті ірі кәсіпорындармен біріктіру (коперациялау) мақсатында табиғи монополия субъектілерінің негізгі қызметіне қатыссыз қызметтер көрсету жөніндегі функцияларын шағын бизнес субъектілерінің бәсекелестік ортасына беру тетігін әзірлеу қажет. Бұдан өзге, шағын бизнесте инновациялық және ғылымды көп қажетсінетін өндірістерді, оның ішінде лизинг бойынша құрал-жабдықтар мен технологияларды сатып алу, және шағын және ірі бизнестің франчайзингтік қатынастырының кең таралуы есебінен дамыту үшін жағдай жасау керек.

Қазақстандық өндірушілерге ғылыми әдістемелерді рыноктік тауар деңгейіне жеткізу тәжірибесі жетіпсейді, менеджмент, маркетинг және талдау саласындағы жоғарғы білікті мамандар жеткіліксіз. Осыған байласты қазақстандық мамандарды жетекші шетелдік ғылыми-зерттеу институттары мен компанияларына тағылымдарға жіберу және отандық кадрлар даярлау үшін республикаға жоғары білікті шетел мамандарын тарту тәжірибеге енгізілетін болады.

Қазақстандағы ғылымның қазіргі таңдағы жағдайы аяқталған ғылыми әзірлемелер мен қажетсіз өндірістер санының көптігімен сипатталады. Бұл айтарлықтай үлкен әулет және оны пайдалану инновациялық қызметті дамытудың негізгі міндеттерінің бірі болуы тиіс. Зияткерлік меншікті пайдалану мен құқықтарын қорғау

инновациялық қызметті дамытудың маңызды факторы болып табылады. Құқықтық қатынас субъектілерінің құқықтары мен ғылыми-техникалық зерттеулерді дамытуды, оларды өнеркәсіпте іске асыруды, бәсекеге қабілетті жаңа тауарлар мен қызмет көрсету өндірісі мен тұтынуды қамтамасыз ете алады.

Инновациялық дамудың базалық үлгісі негізінде ішкі және сыртқы инновация көздерінің арасындағы қатынас жатыр. Инновацияларды өсіру стратегиясы іргелі және қолданбалы жеке зерттеулерге негізделген өзіндік технологияларын белсенді жетілдіретін алдыңғы қатардағы елдерге тән. Технологиялардың трансферті стратегиясы іргелі және қолданбалы жеке әзірлемелері жоқ және бұл мақсаттарға арналған ресурстары шектеулі елдерде де іске асырылады.

Сонымен, ғылыми-техникалық және қызмет саласындағы мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттары:

- Мемлекеттің қатысуымен маманданған венчурлік капиталды ғылыми-техникалық және инновациялық салаға тарту;
- Инновациялық қызмет субъектілерін мемлекеттік қолдау нысандарымен әдістерін әзірлеу;
- Инновациялық қызметтің мемлекеттік, салааралық, салалық және өңірлік сипаттағы маманданған субъектілерін құру енетін инновациялық инфрақұрылымды қалыптастыру.
- Инновациялық сала үшін кадрлар даярлау және қайта даярлау;
- Өнеркәсіптің базалық салаларында жаңа технологиялық құрылым қалыптастыру;
- Технологиялардың өркендетті нарығы үшін жағдайлар жасау, яғни авторлық құқықты, патенттер мен сауда белгілерін қорғау саласындағы барлық халықаралық конвенцияларды тану арқылы шетел технологиясының трансфертін ынталандыру
- Отандық кәсіпорындардың үздік әлемдік тәжірибеге сәйкес сапа стандартына өтуін жандандыру.

Мемлекетіміз ғылымның дамуына да ерекше назар аударады. Экономикалық, қаржылық, адам ресурстары проблемаларын шеше отырып, ел Үкіметі Қазақстандағы ғылымның алдыңғы шепке шығуына мүмкіндік береді. Елбасының Жолдауында ол біздің алдымызда тұрған стратегиялық міндеттің бірі ретінде атап көрсетілді. Мұның өзі келешекте Қазақстанның бәсекеге қабілетті елдердің қатарына қосылуына септігін тигізеді.

Қазақстан Президенті өзінің Жолдауында инновациялық дамуды стратегиялық міндет ретінде белгілеп, оған осы заманғы ғылым мен техниканың барлық мүмкіндіктерін тиімді пайдаланып, елдегі әлеуметтік-экономикалық міндеттерді шешуді осыған негіздеді. Ал мұның өзі әрбір азаматтың белсенділігін, іскерлігін арттырады. Соның нәтижесінде еліміз таяудағы жылдар ішінде дүние жүзіндегі бәсекеге қабілетті 50 мемлекеттің қатарына қосылады.

19-сызба. Инновациялық даму саясатының бағыттары

Мемлекеттік инновациялық саясат жүргізу арқылы 2020 жылға дейін төмендегі көрсеткіштер бойынша болжамдар жасалынып мақсат қойылды. Инновациялық дамудың базалық үлгісі негізінде ішкі және сыртқы инновация көздерінің арасындағы қатынас жатыр. Инновацияларды өсіру стратегиясы іргелі және қолданбалы жеке

зерттеулерге негізделген өзіндік технологияларын белсенді жетілдіретін алдыңғы қатардағы елдерге тән.

Кесте 3.3 Елдің инновациялық даму бойынша күтілетін болжамдар

Көрсеткіштің атауы	2015 дейін	2020 дейін
1	3	4
Халықаралық деңгейде танылған патенттер саны (Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы бойынша)	35	100
Ғылыми зерттеулерге және әзірлемелерге және/немесе инновацияларға қатысқан ғылым кандидат (PhD) саны	15	>50
Қазақстан ғалымдарының әлемдегі рейтингі озық ғылыми журналдардағы жарияланымдарының саны (2013 жылдан бастап өсімі бойынша саны)	1000	2,000
Бәсекеге қабілеттілік көрсеткіші Дүниежүзілік экономикалық форумның Жаһандық бәсекеге қабілеттілік индексі, «Инновациялық әлеует» факторы (орын)	80	50
Дүниежүзілік экономикалық форумның Жаһандық бәсекеге қабілеттілік индексінде Дүниежүзілік бәсекеге қабілеттілік рейтингісінің жалпы көрсеткіші	48	40
Назарбаев Университетінің халықаралық жоғары оқу орындар рейтингіндегі орны	-	100
Жалпы ішкі өнімнің жалпы көлеміндегі инновациялық өнімнің үлесі (%)	1 %	2,5 %
Инновациялық өнімдер мен қызмет көрсетулердің мемлекеттік сатып алулар көлеміндегі үлесі (%)	5 %	15 %
Ғылымға шығыстардың ЖІӨ-дегі үлесі (%)	1,5 %	2 %
«Инновациялық технологиялар паркі» арнайы экономикалық аймағы аумағындағы жоғары технологиялық шетелдік компаниялар саны	5	10
Инновациялық белсенді кәсіпорындардың үлесі (%)	20	50
Ғылыми зерттеулерге жұмсаған шығыстағы жекеше капиталдың үлесі (%)	15	30
Ғылыми зерттеулер көлеміндегі ғылыми-техникалық әзірлемелердің үлесі (%)	35	50
Өндірістік тәжірибесі бар ғалымдардың үлесі (%)	10	25
Ғылыми-техникалық әзірлемелердегі коммерцияландырылған жобалардың үлесі (%)	10-нан кем емес	25-тен кем емес

		Жалғасы
1	2	3
Өнеркәсіп шығыстарындағы жаңа технологиялар (патенттерді, лицензияларды) сатып алуға кеткен шығыстардың үлесі (%)	10	30
Шығарылатын өнімнің көлеміндегі бесінші (алтыншы) технологиялық деңгей өнімінің үлесі (%)	10	20
Энергия өндіру құрылымындағы жаңартылатын энергия көздерінің үлесі	1	3
Электрондық түрде ұсынылатын мемлекеттік, оның ішінде әлеуметтік маңызды қызмет көрсетулердің үлесі (%)	50	100
Негізгі капиталдағы инвестициялар көлеміне технологиялық инновацияларға шығыстардың қатынасы (%)	7	15

Қазақстанның инновациялық саясаты ұстануға тиіс вектор Қазақстан үшін ықтимал сценарийлерді, яғни «Жетекші жобалар» сценарийіне тән бірқатар құралдарды интеграциялай отырып «Еуразия жүрегінен инновациялар» сценарийі бойынша жылжуды қарау кезінде айқындалды. Одан басқа, Қазақстанның инновациялық дамыту субъектілерінің алдында, дамытылуы Қазақстанның бірқатар салаларда көшбасшы елге айналуын қамтамасыз ететін технологиялар айқындалды. Әлемдік тәжірибе кәсіпкерлік секторды қаржылай қолдауды орталықтан алу қажет екенін көрсетіп отыр. Өңірлік инновациялық саясатты қалыптастыру мен шағын және орта бизнес жобаларын қаржыландыруға өңірлердің қатысуына мүмкіндік беру өте маңызды.

Қазақстанның әрбір өңірінде оның инновациялық әлеуетін, инновациялық өнімдерге қажеттілігін айқындауға, ашуға, дамытуға, инновациялық жобаларды жылжытуға және олардың қажетті инфрақұрылыммен жабдыкталған және ресурстық әлеуеті жеткілікті бастамашыларына жан-жақты көмек көрсетуге «бір терезе» қағидаты бойынша инновацияларды қолдау үшін өңірлік даму институттары (инновациялар офистері) құрылатын болады. Бұл ретте, инновациялық қызметті мемлекеттік қолдаудың құралдарын өңірлік деңгейге беру жолымен өңірлік инновация кеңселерімен ұлттық даму институттарының тығыз өзара іс-қимылын қамтамасыз ету маңызды болып табылады.

Бүгінгі таңда Қазақстан күрделі экономикалық және саяси міндеттерді табысты шешуде басқа елдерге үлгі болатын деңгейге көтерілді. Қазақстанның бәсекеге қабілетті елдердің көшбасшылығына ұмтылуы заңды құбылыс. Өйткені, еліміздің экономикалық әлеуеті мен қоғамдағы саяси тұрақтылық, демократияның дамуы оған мүмкіндік беріп отыр. ХХІ ғасыр білімнің, ақпараттың жаңа технологияның өрістеу ғасыры. Білімнің, ғылымның бәсекеге қабілетілігі бұл күнде көптеген мемлекеттер үшін көкейкесті мәселе болып отыр. Озық ғылыми-техникалық инфрақұрылымсыз және кәсіби шеберлігі жоғары білімді кадрларсыз, жаһандану талаптарына сәйкес даму мүмкін емес. Осы мақсатта отандық ғылым мен білім беру жүйесінің алдында тұрған басты міндет – білім мен ғылымды халықаралық деңгейге көтеру. Экономикамыздың жаңа даму кезеңіне өту процесі халық шаруашылығының нақты секторын, әсіресе, ең басты саласы болып табылатын индустрияны қайта құру мен дамытуда маңызды да сапалы өзгерістер енгізумен басталды. Аталмыш кезеңде индустриялық өнімдер өндірісінің артуы осы сала құрылымындағы жағымды өзгерістермен байланысты болды. Дәлірек айтсақ, мұнай, газ, қара және түсті металлургия мен азық-түлік және текстиль индустриясы өнімдерін өндіру және өңдеуге қатысты салалардың салмақ үлесі айтарлықтай мөлшерде артты. Индустриалды-инновациялық даму – Қазақстанды дамыған тұрақты экономикалық даму жолына апаратын бірден-бір жол.

Бизнес құраушысы – ғылыми жаңа бастамаға қызығушылық таныту арқылы мемлекеттік және жеке жұмыстарға қаржылық қолдау көрсету мен басымдық алады. Құраушылардың әрқайсысынан өзіне тән ерекшеліктері мен басымдылықтары бар.

Ұсынылынған сызба бойынша игілікті өзара байланысқа (синергия) қол жеткізу үшін Ұлттық инновациялық жүйенің «жоғарыдан төмен» саясатына бағытталған, аймақта «төменнен жоғары» инновациялық даму қадамын дамытуға күш салатын инновациялық саясатты басқару жүйесін жасау керек. Инновациялық дамуды алға жылжытатын тағы бір маңызды жәйт ол - жеке кәсіпкерлікке қарағанда, «бірлескен (ұжымдық) кәсіпкерлікке» ұмтылуы. Жеке кәсіпкерліктердің қызығушылығына, мақсаттарына мен салаларына байланысты бірлесіп жұмыс жасауы аймақтық және аймақаралық деңгейде де маңызды болмақ.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазіргі таңда Қазақстан үлкен мүмкіндіктері бар ел ғана емес, сол мүмкіндіктерді нақты жүзеге асырып отырған мемлекетке айналды. Мемлекеттің бәсекеге қабілетін көрсететін басты нәрсе – экономикасы. Экономиканың бәсекеге қабілетті болудың басты бағыты - инновациялық экономика құру және шикізаттық емес секторды дамыту. Елдің экономикасының құраушысы саналатын аймақтардың дамуы жоғары деңгейде болуы керек.

Ойымызды қорытындылай келе төмендегідей қорытындылар жасаймыз:

1. Инновациялық қызметті дамыту – дәстүрлі даму жолдарын өзгерту, экономиканы қайта жаңғыртудың басты жарттарының бірі ретінде қарастыру, ғылыми-техникалық дамуға жаңа стимул беру мақсатында жұмыс жасау. Облыстың инновациялық қызметтері географиялық орналасуына, демографиясына, қазба байлықтарына және өңірдің сәйкес мамандануына тығыз байланысты болғандықтан Батыс Қазақстан облысының да өзіне тән ерекшеліктері мен басымдылықтары тиімді пайдаланып, Қазақстан Республикасының инновациялық саясатын жетік жүргізуді қамтамасыз ету.

2. Әлемдік тәжірибе көрсеткендей, өспелі жаһандану және қатан бәсекелестік жағдайларында экономиканың дамуы айтарлықтай дәрежеде инновациялық және өндірістік инфрақұрылымның дәрежесіне, қазіргі ғылым, технология мен техника жетістіктерін қолдану дәрежесіне тәуелді. Инновациялық тәжірибені өндіріске қолданбастан бәсекеге қабілетті өнім алу мүмкін еместігіне көз жеткізіп, дамыған елдердің жетік тәжірибелерін сараптай келе инновация өнімге сұранысты ұлғайту, инвестиция ағынын арттыру, өнім өндірушінің имиджін қалыптастыру және жаңа нарықтарды бағындыруға жетелейді.

3. Батыс Қазақстан облысының инновациялық қызметтердің негізгі көрсеткіштеріне талдау жүргізу облыстың инновациялық дамуының нақты дәрежесін анықтау арқылы, одан әрі стратегиялық мақсаттарды алға қойып қарышты дамуына жол ашады. Өзіндік ерекшеліктері мен басымдылықтарын ұтымды пайдалану арқылы «Инновациялы өңірге» айналуға болады.

4. Батыс Қазақстан облысының интеллектуалдық мүмкіндігін талдауда Облысымызда едәуір ілгерлеушілік болды. Ғаламдық

технологиялық үдерістің белсенді қатысушына айналу үшін аймақтың интеллектуалдық әлеуетін одан әрі жандандырып, ғылымға бетбұрушылықты арттырып, интеллектуализациялау үдерісі арқылы инновациялық серпіліс жасауға болады.

5. Батыс Қазақстан облысындағы инновациялық қызметтерді жетілдірудің негізгі бағыттарын қарастырудің негізгі мақсаты - отандық өнімдердің бәсекеге қабілетті болуын қамтамасыз ету, осы арқылы еліміздің әл-ауқатын көтеру және қоғамның экономикалық дамуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

6. Қазақстан Республикасының инновациялық стратегиясы жоспарда белгіленген мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз етуі, сондай-ақ алдағы жылдарда отандық экономиканың сервистік-технологиялық бағыттылығын қалыптастыру негіздерін құруы тиіс. Стратегияның басты мақсаты шикізаттық бағыттан бас тартуға ықпал ететін экономика салаларын әртараптандыру жолымен елдің тұрақты дамуына қол жеткізу; ұзақ мерзімді жоспарда сервистік-технологиялық экономикаға өту үшін жағдай жасау болып табылады.

7. Облыста шағын кәсіпкерлік субъектілерін қаржыландыру екінші деңгейлі банктер арқылы шағын кәсіпкерлікті қолдау қоры негізінде бизнес орталықтары жұмыстар атқаруда.

Батыс Қазақстан облысындағы басымдылықтарды жетілдіріп, арттыруға және инновациялық дамыта түсуге төмендегі бірқатар ұсыныстарды ұсынамын:

- өңдеуші өнеркәсіптердің тұтас өндірісінен шикізаттық емес экспорт үлесінің көбеюі;
- өңдеуші өнеркәсіптегі еңбек өнімділігі;
- өңдеуші өнеркәсіпке шетелдік және отандық инвестицияларды тарту көлемін арттыру;
- өндірісті модернизациялау және диверсификациялау жолы арқылы өнеркәсіптің өңдеуші секторында еңбек өнімділігін арттыру;
- «Үштік» инновациялық даму үлгісінде жұмыс жасауды жетілдіру;
- өңірдегі интеллектуалдық мүмкіндіктерді арттыру;
- инновациялық инфрақұрылым элементтерінің жұмысында тәжірибе алмасу, шыңдау;
- инновациялық әлеуеті жақын өңірлермен тығыз қарым қатынаста болу, серіктестіктер қалыптастыру.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

1. Индустриялық-инновациялық қызметті мемлекеттік қолдау туралы Заңы <http://normativ.uchet.kz/>
2. Купешов С.Т. Инновациялық менеджмент [Текст] / Купешов С.Т. Алматы, 2011-320 с.
3. Мазуренко С. Инновации – это симбиоз государственной политики и рыночных отношений [Текст] / Мазуренко С. // Известия, - 2009. – 03 дек.
4. Друкер Ф. Бизнес и инновации. [Текст] / Друкер Ф.// –М.: «ИД Вильямс», 2010, 380с
5. Ставская Э.А. Сущность и характерные особенности инновационных процессов в современной экономике [Текст] / Ставская Э.А. // Инженерный вестник Дона (электронный научный журнал) №2 2011, 2с
6. Семенов А.Х., Дышеков Т.Т. Инновационная деятельность как объект стратегического управления [Текст] / Семенов А.Х., Дышеков Т.Т. // Экономический вестник Ростовского государственного университета// 8 том №1 2010, 126 с.
7. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. [Текст] / Фатхутдинов Р.А.// - 6-е изд. Питер 2011
8. Әлинов М.Ш. Инновациялық менеджмент [Текст] / Әлинов М.Ш. // Алматы 2012
9. Қазақстан Республикасының Инновациялық қызмет туралы заңы [Текст] / <http://adilet.zan.kz/>
10. 2003-2015 жылдарға арналған Қазақстан Республикасының индустриалды-инновациялық даму стратегиясы. [Текст] / <http://adilet.zan.kz>
11. Гончаренко Л.П. Менеджмент инвестиций и инноваций [Текст] / Гончаренко Л.П.// – М.: Кнорус, 2009
12. Қазақстан Республикасының үдемелі индустриалды-инновациялық дамуының 2010-2014 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы [Текст] // – Астана 2010
13. Новиков В.С. Инновации [Текст] //М: ИЦ «Академия», 2009
14. Амренова Ғ.Қ. Қазақстанның индустриалды-инновациялық саясаты [Текст] <http://group-global.org>
15. Еньшина И. «Ориентация на инновации» [Текст] // Юридическая газета. -2013 №17

16. Баймукашева М.Е. «Инновационный путь развития экономики Казахстана как условие дальнейшего экономического роста» [Текст] / Баймукашева М.Е. // Банки Казахстана / 2012 №4
17. Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә.Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. [Текст] 2014 жылғы 17 қаңтар <http://www.akorda.kz>
18. Қазақстан Республикасының 2020 жылға дейінгі Стратегиялық даму жоспары [Текст] Қазақстан Республикасы Президентінің 2010 жылғы 1 ақпан <http://www.akorda.kz>
19. ҚР Президенті Н.Назарбаевтың Қазақстан халқына «Нұрлы жол - болашаққа бастар жол» Жолдауы 2014 жыл 11 қараша [Текст] <http://www.akorda.kz>
20. Мырзалтева Г.А. Инновациялық бағдарламаның іске асырылу барысы және оны жеделдетудің жолдары. [Текст]/ Мырзалтева Г.А. // Қазақстанның жоғары мектебі. -2013.№1
21. ҚР Президентінің «Қазақстан-2050» стратегиясы қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты» атты Қазақстан халқына Жолдауы [Текст] // Айқын газеті. - 15.12.2012 №236 (2147)
22. Шегельман И.Р., Воронин А.В. «Финский опыт управления наукой и инновациям» [Текст] / Шегельман И.Р., Воронин А.В. // Глобальный научный потенциал (научно-практический журнал). – Санкт-Петербург: 2013. №6 (27)
23. Отчет о тенденциях развития инноваций в Республике Казахстан и в мире Выпуск 2. 2013 г. [Текст] <http://www.nif.kz>
24. Алагуз Р.Ж. Зарубежный опыт инновационной политики: уроки для Казахстана [Текст] / Алагуз Р.Ж. // www.kisi.kz
25. Грибанов Д.В. «Зарубежный опыт всфере инновационного развития» [Текст]/ Грибанов Д.В.// Вестник Тюменского государственного университета. – 2011.№3
26. Швецов Д.Е. «Сравнительный анализ государственной инновационной политики стран мировой «триады». [Текст] / Швецов Д.Е. // - 2011.02
27. Попова Е.В. Налоговое стимулирование как метод регулирования инновационного развития территории [Текст] / Попова Е.В. // Региональное развитие: электронный научно-практический журнал. – 2012. №3-4
28. Иванов Я. Е. Зарубежный опыт инновационного развития [Текст]/ Иванов Я. Е. // Молодой ученый. — 2013. — №12.

29. Лебедева И. Тенденции научно-технического развития малого бизнеса в Японии Лебедева И. // Проблемы теории и практики управления. — 2009. — № 3
30. Насыров А.А. Наука, технология и инновации в Европе - [Текст] / Насыров А.А. // Eurostat Pocketbooks/Science, Technology and Innovation in Europe/2013 edition
31. Игнатущенко Е. И. Инновационная Германия [Текст] / Игнатущенко Е. И. // журнал Молодой ученый. -2012. №7. С-34-37
32. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті Батыс Қазақстан облысының статистика департаменті. [Текст] / [http:// www.batys.stat.kz](http://www.batys.stat.kz)
33. Қажымова Л., Құрмашова А. Өңірді көркейткен өркенді істер [Текст] /Қажымова Л.// Жайық үні. -2014 13 ақпан №6 С-2
34. Шағын және орта бизнесті қолдау [http:// bko.gov.kz](http://bko.gov.kz)
35. Қанатұлы М., Нұрланова С.Н. Ел экономикасының жаңа даму қадамдары [Текст] / Қанатұлы М., Нұрланова С.Н. // <http://gglob2.otgroup.kz>
36. Казамбаева А.М., Габдуалиева Р.С., Айешева Батыс Қазақстан облысының инновациялық дамуының аймақтық экономикалық жағдайында [Текст] / Казамбаева А.М., Габдуалиева Р.С., Айешева Г.А. // Монография. – Орал: 2014.
37. Ожекенова Б.Д. Қазақстандағы инновациялық дамуды сипаттайтын экономикалық көрсеткіштердің сипаттамасы. [Текст] / Ожекенова Б.Д. // Ғылым мен білімнің инновациялық векторы жас ғалымдар мен магистранттардың ғылыми-тәжірибелік конференциясы материалдары.– Өскемен: 2012
38. Габдуллина А.С. Инновационная деятельность в регионах Казахстана. [Текст] / Габдуллина А.С.// Саясат- Policy. – 2010 №8
39. Мырзалиева Г.А. Инновациялық қызметті дамытудың өңірлік ерекшеліктері [Текст] / Мырзалиева Г.А. // Қазақстанның ғылыми әлемі: Алматы 2010 №3(19)
40. Иванова М., Байгунакова А. Развивать потенциал региона [Текст] /Иванова М., Байгунакова А. // Приуралье №128, Уральск 2013., С-4.
41. Киршин И.А. Развитие интеллектуального потенциала страны и региона [Текст] / Киршин И.А.// <http://ifets.ieee.org>

42. Лемдяева Л.А. Внутренний потенциал развития региона и методические подходы к его оценке. [Текст] /Лемдяева Л.А.// Аудит и финансовый анализ. – 2010. -№2, С-23-27
43. Журавлев В.А. Интеллектуальный потенциал креативного общества – элементы и характеристика. [Текст] / Журавлев В.А. // Креативная экономика. - 2009. - № 8 (32), С-21-25
44. Рахманов Н. «Мәңгілік ел» - бірлікті нығайтып, ұлы мақсаттарға жетелейтін идея. [Текст] / Рахманов Н.А. // Орал өңірі.- 2014- №8, С-3.
45. Максименко И.И. Управление интеллектуальным потенциалом региона. [Текст] / Максименко И. И.// Автореферат. Диссертации .к-та экон. наук: – Пермь., 2010., С-96
46. Молина Е.В. Интеллектуальный потенциал региона Проблемы инновационного социально-экономического развития региона. [Текст] / Молина Е.В. // : Материалы Всерос. науч,- практ. конф. – Чебоксары. – 2009, С-68-69.
47. Матвейкин В.Г., Дворецкий С.И. Чайникова Л.Н. Инновационный потенциал: современное состояние и перспективы развития монография. [Текст] / Матвейкин В.Г., Дворецкий С.И. Чайникова Л.Н. // М: 2009, С-554
48. Нұрлихина Г.Б., Ашимова Р.М. Аймақтың инновациялық даму үлгісі: тұжырымдамалық тәсілдері мен конструктивті элементтері // [Текст] / Нұрлихина Г.Б., Ашимова Р.М. // Экономика: стратегия и практика. - 2013 №2(26), С-22
49. Аверченков В.И., Ваинмаер Е.Е. Инновационный менеджмент. [Текст] / Аверченков В.И., Ваинмаер Е.Е. // Флинта 2013, books.google.kz,
50. Кукушкино В.В. Модель инновационного развития региона [Текст] / Кукушкино В.В. // Научно-методический электронный журнал Концепт. – 2012 № 7
51. Трухляева А.А. Комплексная система мониторинга инновационного потенциала региональных систем [Текст] / Трухляева А.А. // Региональная экономика 2012 №1
52. Әбілшайықов Н.Б. Индустриалды-инновациялық даму стратегиясы-Қазақстан Республикасы экономикасын модернизациялау негізі [Текст] / Әбілшайықов Н.Б. // Саясат-Policy. – 2010 №4

53. Коршенко И.Ф., Коршенко А.И., Кузнецов П.А., Кузнецов П.А. Типизация стратегий инновационного развития регионов [Текст] / Коршенко И.Ф., Коршенко А.И., Кузнецов П.А., Кузнецов П.А. // Креативная экономика. — 2010. — № 5 (41), С-31-34.
54. Дмитриева Н.Д. Статистика как информационная составляющая инновационного развития [Текст] / Дмитриева Н.Д. // Вопросы статистики. - 2011 №1., С-38-42
55. Тәуелсіз Қазақстанның ғылыми-инновациялық дамының жаңа бағыттары. [Текст] / Б.Иманбекова // Ақиқат. - 2011 №7, С-29-33
56. Иванова Т.А. Рейтинговый анализ уровня инновационного развития регионов. [Текст] / Иванова Т.А. // Креативная экономика. — 2012. — № 4 (64)., С-45-48
57. Кудайбергенов Р.А. Инновационный тип развития и Казахстан [Текст] / Кудайбергенов Р.А. // Саясат-Policy. - 2011 №5-6, С-24-27
58. Хогоева Т.В. Инновационная модель развития экономики региона [Текст] / Хогоева Т.В. // Проблемы современной экономики. – 2011 №3, С-23-28
59. Александрова Е.Н., Заболоцкая В.В. Региональная инновационная система: вопросы теории и практики [Текст] / Александрова Е.Н., Заболоцкая В.В. // Теория и практика общественного развития. – 2011 №8, С-38-42.
60. Успанова Ж.К. Инновационное развитие моногородов как основа модели инновационного развития государства [Текст] / Успанова Ж.К. // «Ғылым, білім және тәжірибенің үйлестірілуі» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның еңбектері: ғылыми басылым 4 том Шымкент 2015, С-45-48
61. Меньщикова В.И. Инновационная деятельность на региональном уровне: современные тенденции, ключевые проблемы, пути активизации [Текст] / Меньщикова В.И. // Российское предпринимательство. — 2014 № 6 (252), С-42-45
62. Дмитриев А.А. Особенности разработки стратегии инновационного развития региона [Текст] / Дмитриев А.А. // Креативная экономика. — 2008 № 9 (21), С-46-48
63. Тінәлиев М. Дамудың жаңа бағыты [Текст] / Тінәлиев М. // Орал өңірі. – 2014 №18, С-4

64. Назарбаев Н.Ә. Қазақстан дағдарыстан кейінгі дүниеде: болашаққа интеллектуалдық секіріс [Текст] / Назарбаев Н.Ә. // Егемен Қазақстан. – 2013 14 қазан, С-1,2.
65. Казамбаева А., Жұмағалиева А.Е. Батыс Қазақстан облысындағы инновациялық ахуал [Текст] / Казамбаева А., Жұмағалиева А.Е. // Ғылым және білім ғылыми-практикалық журнал. - 2014 №1(34), С-54-58.
66. Клемешов А.П., Гареев Т.Р. Отношения «университет-индустрия- правительство» и институты экономического развития [Текст] / Клемешов А.П., Гареев Т.Р. // Проблемы управления. - 2010 №4 (29), С-27-30
67. Кулмаганбетова А. С. Проблемы повышения инновационной активности Казахстана в рамках глобального рейтинга конкурентоспособности [Текст] / Кулмаганбетова А. С. // Креативная экономика. — 2013 № 3 (75), С-25-29
68. Сүйеубеков А.Ж. Қазақстан Республикасының индустриалды-инновациялық даму жағдайы [Текст] / Сүйеубеков А.Ж. // Үкімет бюллетені. - 2009 №3, С-28-31
69. Байбусинов Д. А. Управление инновационным развитием Республики Казахстан [Текст] / Байбусинов Д. А. // Транзитная экономика (научно-практический журнал). – 2009 №1, С-22-25
70. Бакланов А.О., Диденко Н.И., Скрипнюк Д.Ф. Инновационная способность национальной экономики [Текст] / Бакланов А.О., Диденко Н.И., Скрипнюк Д.Ф. // Стратегия инновационного развития регионов: сборник научных статей. – Грондо: ГрГУ, 2010, С-43-48
71. Чайковская Л.П., Рыбакова С.И. Состояние и перспективы развития инновационной деятельности в Республика Казахстан [Текст] / Чайковская Л.П., Рыбакова С.И. // Аль-Пари. – 2010 №1, С-25-29
72. Киселева Н.Н., Иванов Н.П. Оценка уровня инновационного развития региона [Текст] / Киселева Н.Н., Иванов Н.П. // Terra Economicus. – 2013 №2-2, С-34-37
73. Даренских Г. Инновациялық процесстегі Қазақстанның ғылыми-зерттеу секторы [Текст] / Даренских Г. // Саясат. – 2009 №1, С-46-50.